

Helsinška povelja

Glasilo
Helsinškog
odбора za
ljudska prava
u Srbiji

broj 133-134 • novembar - decembar 2009 • godina XIV

Godina osvešćenja

• Kandidatura za EU – istorijski iskorak

Srbija i Hrvatska

- Diskretni šarm međunarodne pravde
- Između prošlosti i budućnosti
- Raspad Bosne ne dolazi u obzir

Novi srpski populizam

- Gubitnici i u ratu i u miru

Za Povelju pišu

- Latinka Perović
- Mile Lasić
- Srđan Jovanović
- Velimir Čurgus Kazimir
- Dragoljub Todorović...

Sadržaj

Godina osvešćenja..... 3

Piše: Sonja Biserko

Kandidatura za EU
– istorijski iskorak..... 6

Analiza Helsinškog odbora
za ljudska prava u Srbiji

Srbija i Hrvatska

Diskretni šarm međunarodne pravde ..11

Piše Bojan al Pinto Brkić

Raspad Bosne ne dolazi u obzir

Viljem Hejg i Pedi Ešdaun

Između prošlosti i budućnosti..... 14

piše: Milan Simurdić

Reforme i sudski (re)izbori

Pobuna u srpskom pravosuđu..... 18

Piše: Bojana Oprijan Ilić

Politička scena u Srbiji

SVM i DS

Otklon od „burazerskog
sporazumevanja”..... 21

Piše: Dimitrije Boarov

Budućnost sa SNS

Miloševići Evropejci..... 23

Piše: Nastasja Radović

Voždovac pupak sveta

piše: Velimir Čurgus Kazimir

Kosovo i Srbija

Na kraju puta 26

Piše: Miroslav Filipović

Vajmarska nagrada

Protiv nacionalističke buke i bijesa..... 28

Piše dr Mile Lasić

Novi srpski populizam

Gubitnici i u ratu i u miru 31

Piše Dragoljub Torodović

Istorija ateizma

Hrišćanstvo vs. nauka i filozofija..... 34

Piše: Srđan Jovanović

Vera u pravnoj regulativi sistema obrazovanja

Privilegija za SPC 35

Piše: Srđan Barišić

Promocija

O “neželjenoj” eliti..... 37

Piše: Latinka Perović

Više od umetnosti

Projekcije na horizontu..... 38

Fotografije i instalacije Lori Novak

Povelja na licu mesta

Sumrak pauka 40

G. Perunović Fijat

Umesto eseja

Ustani i hodaj!..... 44

Piše: Nenad Daković

Sport i propaganda

Na poledini čestitke
Brankici Stanković..... 47

Piše: Ivan Mrđen

Fotografija na naslovnoj strani: Decembar 2009, Predsednik Boris Tadić predaje kandidaturu Srbije za članstvo u Evropskoj uniji švedskom premijeru Fredriku Rajnfeltu (Fonet)

Uredivački odbor: Sonja Biserko, Latinka Perović, Seška Stanojlović, Olivera Milosavljević, Izabela Kisić; Glavni urednik: Seška Stanojlović;

Oblikovanje i slog: Ivan Hrašovec; Štampa: Zagorac, Beograd

Ovaj dvobroj Helsinške povelje štampan je zahvaljujući pomoći Savezne Republike Nemačke – Saveznog ministarstva inostranih poslova

Helsinška povelja – glasilo Helsinškog odbora
za ljudska prava u Srbiji, ISSN 1451-6195

Rige od Fere 20, Beograd;
tel. 011/3032-408; fax. 2639-437;
e-mail: povelja@helsinki.org.rs

Internet izdanje: <http://www.helsinki.org.rs>

PIŠE: SONJA BISERKO

Godina osvešćenja

Godina 2009. biće upamćena po globalnoj krizi, ali i po saznanju o uzajamnoj povezanosti svih vodećih svetskih aktera, od SAD, Kine, Rusije, do Japana i EU. Izbor predsednika Baraka Obame vratio je poverenje u lidersku ulogu SAD, a brojne inicijative vodećih svetskih aktera pokazale su da je međuzavisnost sveta takva da nijedna zemlja više ne može ostvariti dominaciju ni ekonomsku ni političku. Multilateralizam i uzajamno uvažavanje su se i na svetskom nivou pokazali kao imperativ u rukovodjenju svetskim poslovima. Zaostavština prethodnog američkog predsednika, kao i brojne finansijske afere širom sveta još uvek opterećuju svetsku privredu. Mobilizacija SAD i EU ponudila je neka rešenja, ali istinska regulacija finansijskog kapitala tek predstoji. Ipak, bez obzira na još uvek prisutne nezvesnosti, stvorena je svest o uzajamnosti koja jedino može dati odgovor na izazove novog vremena.

Male zemlje kao što su Srbija, i uopšte zemlje regiona, bez obzira na beznačajan ideo u svetskoj privredi zavise od podrške i solidarnosti, pre svega EU. Balkan je konačno u prethodnoj godini, nakon što je Rusija ponovo inaugurisala kategoriju interesnih sfera, pripao zapadnoj interesnoj sferi uticaja. Poseta potpredsednika SAD Džozefa Bajdena Balkanu prošlog proleća upravo je imala tu poruku. Ono što je usledilo tokom godine bilo je demonstracija odlučnosti da se i Zapadni Balkan ubrzanim priključivanjem evroatlantskim integracijama posle više od dve decenije stabilizuje. Tako su Hrvatska, Crna Gora i Albanija postale članice NATO, Srbija, Makedonija i Crna Gora su dobile „beli šengen“, potpisan je sporazum između MUP Srbije i EULEX, aktiviran je sporazum o pridruženju i priključenju Srbije EU, Hrvatska je na pragu EU nakon odblokiranja spora sa Slovenijom,

ponudjena je mapa puta za priključenje BiH NATO paktu.

Bosna, Albanija i Kosovo su ostali izvan šengenskog viznog sistema navodno zbog neispunjavanja tehničkih uslova. Ta odluka je stigmatizovala sve balkanske muslimane i dodatno stvorila osećaj da su nepoželjni u eurointegracijama. Istrajavanje EU na nekim kriterijumima kada je, konkretno o BiH reč, ide samo na ruku RS i ideji da se insistira na nezavisnosti. Takav odnos EU je, u suštini samo ucenjivački argument za Milorada Dodika. Postavlja se pitanje zašto bi Dodik mario za briselske zahteve kada mu upravo to otvara prostor za manipulaciju i stvaranje pretpostavki za osporavani referendum. Srpska strana je uvek računala na zamor i razočaranost EU činjenicom da Bosna nikako ne može napred. Tek kada se uklone razlozi opstrukcije od strane RS, može se preći i na druge razloge koji stoje na strani federacije. Ali, nikako se ne mogu izjednačavati i stavljati u istu ravan. To stalno zamagljuje suštinu stvari, jer suština leži u strategiji Beograda da održi status quo.

Region koji je, tako reći, dve decenije bio u konstantnoj regresiji najzad je dobio okvir koji ga može izvući iz stagnacije. Devastacija privreda, ali još mnogo više ljudskog potencijala dovela je region do granice kada nije bila moguća obnova bez značajnijeg podstreka izvana. Pristupanje EU i NATO pokazalo se kao jedino rešenje, ne samo za Balkan nego i za ostale postkomunističke zemlje. Globalnu krizu te zemlje su lakše podnele upravo zbog solidarnosti i mehanizama EU, koji su aktivirani za takve situacije. To je možda, obnovilo osećaj pripadnosti toj oranzaciji posle niza godina blokade i unutrašnjeg osporavanja. Lisabonski sporazum je napokon uveo neke novine

koje omogućuju da se ta organizacija, kojoj slede još mnoge promene, ipak pokrene.

Srbija se u prošloj godini suočila sa vlastitom krizom koju je globalna kriza samo ogolila, ali na neki način i ubrzala saznanje da su jedina alternativa za Srbiju euroatlantske integracije. Ovo prvo neophodno suočavanje iznedrilo je i oduku o podnošnju kandidature za članstvo u EU.

Srbija je 2009. godine zabeležila pomake u vojsci i policiji, pre svega. Uostalom, to je bio uslov za pristupanje šengskom viznom sistemu. Ipak, mora se imati u vidu i benevolencija EU i SAD koja je pre svega rezultat saznanja da će se Srbija bez takve vrste pomoći i podsreka vrteti u začaranom krugu između evropske i antievropske opcije. Antievropska opcija je još uvek jaka, ako ne i jača, ali pozitivan impetus doveo je do pomaka koji je Srbiju najzad zakucao za evropsku opciju. To ne znači da neće biti opstrukcija. Antievropski blok se već postrojio na pitanju Kosova, statuta Vojvodine, kandidature za EU, saradnje sa Haškim tribunalom i dr.

Gradjani Srbije i dalje u proevropskoj opciji vide izlazak iz krize i rešenje svojih problema. Bez obzira na činjenicu da je nezadovoljstvo građana Srbije radom Vlade i dalje veliko, kako tvrdi Balkan Monitor, ono leži u tome što dugo vremena nije bilo nikakvih pomaka u približavanju Srbije Evropi.

No, građani po prvi put više veruju evropskim institucijama, Ujedinjenim nacijama i medijima nego Vladi. Tako EU uživa veće poverenje od vlade, i na skali poverenja sledi SPC i MUP Srbije. MUP Srbije po prvi put beleži ovakvu podršku, u prvom redu zbog nekoliko uspešnih akcija protiv kriminala i korupcije. Možda je sličnu podršku imao samo za vreme akcije Sablja. Ne treba zaboraviti da je to bio obavezni paket mera koji je trebalo ispuniti kao preduslov za ulazak u šengenski sistem.

Za Srbiju će glavni test u pogledu promene stava biti saradnja u regionu, što je takodje, jedan od ključnih kriterija EU. Srbija je tokom 2008. i 2009. godine svoje odnose sa susedima spustila na najniži nivo, navodno zbog priznavanja Kosova. Kada se ima u vidu da ni sama Srbija ne bi znala šta da radi kad bi kojim slučajem dobila Kosovo natrag, onda se ova argumentacija može lako dovesti u

pitanje. Osim što Srbija radi na podeli Kosova, čiji je sada zvanični zgovornik profesor Radoslav Stojanović, njen odnos prema Hrvatskoj i Bosni ima mnogo dublje korene. Na Hrvatsku se gleda kao na glavnog regionalnog konkurenta koji ugrožava primat Srbije u regionu. Međutim, nove okolnosti ne pogoduju liderskoj ulozi nijedne od njih, već se od obe zemlje u ovoj fazi očekuje konstruktivna uloga u Bosni i Hercegovini, kao i mnogo bolji međusobni odnosi. Srbija, osim toga, ima problem i sa hrvatskom tužbom za agresiju i genocid i na svaki način pokušava da raznim pritiscima natera Hrvatsku da odustane od toga. Najnoviji potez u tom pravcu je protivužba Srbije protiv Hrvatske. Beograd nije svestan da će to neminovno otvoriti pitanje početka rata i odgovornosti Beograda, ali i uloge četništva i njegovih zločina u Drugom svetskom ratu. Možda je to jedini način da se raspetlja istorijsko klupko koje opterećuje region.

Kada je o nedavnoj prošlosti reč, bez čijeg prevladavanja nema prave normalizacije u regionu, Srbija pokušava da nametne regionalni pristup koji neminovno vodi u relativizaciju. Nasledje Haškog tribunala je već tako značajno da je svaki pokušaj relativizacije gotovo nemoguć. U sadašnjoj fazi na političkom nivou, međunarodna zajednica je pokušavala da Srbiju pridobije za evropsku opciju i u tom smislu je pravila velike ustupke, čak i u interpretaciji sukoba devedesetih. To, međutim, nema rezonancu u regionu, koji ima veoma tačnu percepciju o onome što se dešavalo devedestih. Pokušaj da se počne od 1995. godine, odnosno od kraja rata u Bosni i Hrvatskoj, kao i od NATO intervencije iz 1999. godine je neodrživ. Naime, bez konteksta i hronološkog uvida nije moguće razumeti ratove kao ni krvavi raspad Jugoslavije. Genocid u Bosni ostaje ogromna hipoteka za naredne generacije u Srbiji. Bez obzira na to što elita pokušava

da ga ospori, mali su izgledi da se u današnje vreme genocid potisne, pogotovo u Evropi. Srbija je dugo zloupotrebljavala genocid nad Srbima u Drugom svetskom ratu i u tom smislu je Hrvatsku tretirala isključivo kao genocidnu tvorevinu. Međutim, više generacija Hrvata, kao i Nemaca, je platilo cenu zbog takve prošlosti. Ona se ne zaboravlja, ali ne može biti razlog da se Srbija danas ne suoči sa svojom odgovornošću. Jer, upravo priznavanje te odgovornosti stavlja Srbiju u sasvim novi kontekst, kontekst koji je čini odgovornom državom i društvom. To otvara stvarni prostor za njen brži razvoj i modernizaciju.

Svim zemljama regiona predstoji unutrašnje redefinisane na modernijim osnovama, pre svega kroz decentralizaciju, borbu protiv korupcije i kriminala, te borbu za vladavinu prava. Kriza je upravo otvorila ta pitanja koja tište sva društva u regionu i samo bavljenje njima će iznedriti novu generaciju političara. Srbija se ozbiljno opire takvim reformama, međutim, svako odlaganje će dovesti samo do radikalnijih zahteva.

I na ekonomskom planu kriza je pokazala kolike su prednosti regionalne saradnje. Region može puno postići na tom planu, jer je kompatibilan i jer predstavlja jedinstven ekonomski prostor. Saradnja može stvoriti dinamičan ekonomski, ali i kulturni prostor. O tome već postoji svest na svim stranama. Ekonomska saradnja je na daleko višem nivou nego politička, dok kulturni tokovi nalaze svoje kanale i bez državnog podsticaja. To je naprosto jače od svih etničko-nacionalističkih ideologija. Bez oživljavanja kulturnog prostora nema ni razvoja ni obnove regiona. Zagreb je već postao glavni izdavač svih pisaca u regionu, a Sarajevo je postalo filmska meka. Beograd, za sada, može da se pohvali samo zabavljачkom i gastromonomskom ponudom koja već dugo slovi kao najinteresantnija u regionu.

Kada je reč o Beogradu, može se reći da ima ogroman potencijal koji još nije iskorišćen. Čini se da ga stranci bolje vide, jer se Beograd još uvek samopercipira kao vodeći regionalni arbitar; ta samopercepcija važi i za onaj bolji deo Beograda. Beograd ima značajne potencijale kao saobraćajnica, kao mogući

finansijski i uslužni centar, ali i kao privredni centar. Za promenu stava neophodna je nova elita koja se možda već i profilise, jer gradnačelnik Dragan Dilas, na primer, ima sve attribute novog političkog senzibiliteta.

Sve u svemu, Srbiju čeka ozbiljna priprema i pospremanje za EU, kao što je reforma sudstva. Posle pomaka u vojsci i policiji na redu je ovaj treći, najvažniji stub države. Sudeći po reakcijama, ponovo se javlja ogroman otpor, kao i u slučaju vojске. Sa sudstvom, čini se, biće još teže, jer pravna elita ima moćan položaj u društvu, svoja esnafska udruženja i, naravno, nedodirljivost. Poznata je njihova servilna uloga za vreme Miloševića, ali i za vreme Koštunice, i učiniće sve da obesmisli reformske napore, stalno se pozivajući na pojedinačne slučajeve, kojih sigurno ima. Koštunica kao nesporni ideolog konzervativnog bloka još uvek ima jako uporište u pravnoj eliti, čiji dobar deo čvrsto stoji i iza Tomislava Nikolića.

Demokratska stranka kao nosilac proevropske orijentacije biće na udaru svih, a može joj se dogoditi i unutrašnji rascep, na one koji su bliži Koštunici i na one koji vuku napred. Važno je da EU prepozna sve nasrtaje na evropsku orijentaciju i da pomogne onima koji na njoj rade. Demokratska stranka će svakako trebati i podršku civilnog društva i onog dela privrede (male privrede pre svega) koja u otvaranju prema svetu vidi svoju šansu. Što se tiče civilnog sektora, osim što je neophodno da zadrži svoju kritičnost, treba da neguje i konstruktivnu podršku promenama. Zoran Đinđić je tačno konstatovao "Nedostaje nam tradicija za ozbiljnu strategiju. Nedostaju nam ljudi sa jakim karakterom u javnom životu. Previše je mudrovanja i površnog nezadovoljstva koji ne podstiču i ne oplemenjuju akciju, nego je blokiraju. I previše intriga i tračeva kao u Rimskom carstvu, godinu dana pre njegovog pada. Zbog toga naša nacionalna istorija ponekad podseća na Sizifov posao. Kamen uz velike žrtve doguran skoro do vrha, ali onda proradi neki usud i sve se vrati na početak".

Kandidatura za EU - istorijski iskorak

ANALIZA HELSINŠKOG ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI

Nakon tri decenije lutanja, poraza velikodržavnog projekta, kao i pokušaja da na njemu opstane, srpska elita se ipak podelila na ključnom pitanju: priključenju Srbije Evropskoj uniji. Zoran Đinđić je tokom svog dvogodišnjeg mandata (2001/ 2003) definisao Srbiju kao evropsku zemlju. Suprotno očekivanjima, ta opcija je njegovim ubistvom bila poražena. Jedna od njegovih ostavština bila je isporuka Slobodana Miloševića Haškom tribunalu. To je bila vododelnica svega onoga što se u Srbiji dešavalo u narednih nekoliko godina.

Orijentaciju Srbije su opredelili građani Srbije koji su na izborima 2008. godine glasali za evropsku koaliciju i time u suštini odneli pobjedu nad svojom elitom. Tesnu razliku između radikalnog lidera Tomislava Nikolića i demokratskog, Borisa Tadića obezbjedilo je Tadićevo potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa EU, koji je Vojislav Kostunica odbio samo nekoliko meseci pre toga.

U toku poslednjih godinu dana proevropska vlada je donela niz mera i zakona kojima je napravila značajan zaokret ka EU. Tanka većina je u kritičnim situacijama u Skupštini imala podršku LDP, koja je glasanjem za proevropske propise doprinela održavanju evropske orijentacije.

U međuvremenu je došlo do cepanja Srpske radikalne stranke i stvaranje nove, Srpske napredne stranke na čelu sa Tomislavom Nikolićem, što je stvorilo novi politički ambijent u Srbiji. Evropski diskurs postao je opšte mesto, ali sa znatnim razlikama u percepciji evropske orijentacije.

Globalna ekonomska kriza je bila ključni faktor u redefinisavanju proevropske politike Srbije posebno nakon ekonomskog foruma u Davosu početkom 2008. Kako je finansijska kriza značajno pogodila i Rusiju, partnera koga je dobar deo srpske elite percipirao kao ključnog u profilisanju Srbije kao neutralne zemlje, EU je ostala jedina ozbiljna alternativa.

U širem međunarodnom kontekstu nakon što je Rusija izvela invaziju na Gruziju, a potom priznala

nezavisnost Južne Osetije i Abhazije, došlo je do jasnijeg definisanja interesnih sfera Rusije i Zapada. U tom smislu je poseta potpredsednika SAD Džozefa Bajdena regionu bila ključna, jer je poslata poruka da su SAD zainteresovane za stabilizaciju Balkana. Nova američka administracija je doprinela ubrzanju procesa priključivanja Zapadnog Balkana evroatlantskim integracijama. Ključna karika u tom procesu je Srbija na koju je vršen određeni pritisak da bude konstruktivan partner u reviziji Dejtonskog sporazuma sa obećanjima u pogledu bržeg priključivanja EU.

Imajući u vidu sve date okolnosti evropska koalicija je uspela, ne samo da izbori podršku za neopodno rezove kako bi dobila „beli šengen“, aktivirala SSP, već i da podnese kandidaturu za EU.

NEPOVRATNO NA EVROPSKOM PUTU

Srbija je predala kandidaturu za prijem u Evropsku uniju 22. decembra 2009. godine. Tim, može se reći, istorijskim činom Srbija se strateški odredila prema sopstvenoj budućnosti. Nakon gotovo dvo-decenijske dezorijentacije i lutanja vladajuća politička elita donela je ključnu odluku o transformaciji Srbije u moderno demokratsko društvo po evropskim merilima.

U poslednjim mesecima 2009. godine proces približavanja dobio je na ubrzanju – Savet ministara EU doneo je odluku o odmrzavanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, potpisanog u aprilu 2008. godine, a Evropski parlament odluku o ukidanju viza za zemlje Šengenskog sporazuma od 19. decembra 2009. Na to je uticalo nekoliko bitnih faktora.

Među ključne svakako treba izdvojiti stav nove američke administracije da se aktivnije angažuje na Zapadnom Balkanu koji još uvek predstavlja područje potencijalne nestabilnosti (Kosovo, kao država u izgradnji, Bosna i Hercegovina koja još uvek nije funkcionalna država, Srbija blokirana zbog i dalje postojećih aspiracija). Poseta potpredsednika Sjedinjenih Država Amerike Džozefa Baj-

dena regionu u maju 2009. godine bila je ključna u pogledu novog angažmana SAD na Balkanu.

Osim toga, u jesen 2009. godine Evropska unija je, nakon ponovljenog referenduma u Irskoj, usvajanjem Lisabonskog sporazuma prevazišla unutrašnju krizu koja ju je blokirala više od godinu dana. To je istvremeno stvorilo mogućnost da se EU aktivnije postavi prema potencijalnim budućim članicama i da zajedno sa SAD konkretno doprine se stabilizovanju prilika na Balkanu.

Ekonomsko-finansijska kriza koja je potresala svet tokom 2009. godine, u Srbiji je rezultirala svojevrsnim otrežnjenjem. Sa privredom pred kolapsom, velikim brojem nezaposlenih i teškim socijalnim problemima, srbijanska politička elita je (mada je finansijsku podršku tražila na sve strane, od Pekinga do Moskve) suštinsku podršku ipak dobila od EU. Neke članice EU su se i pojedinačno angažovale (Nemačka, Italija, Austrija, Grčka, Norveška...) otkuda su u protekloj deceniji stizale i investicije i sredstva za strukturne reforme najznačajnijih društvenih segmenata (državne institucije, pravosudje, zdravstvo, obrazovanje). Od 2000. godine u Srbiju je, uglavnom iz tih zemalja stiglo devet milijardi eura direktnih stranih investicija,¹ dok su samo iz fondova Evropske unije državnim i društvenim institucijama pristigle dve milijarde eura nepovratne pomoći.²

Podsećanja radi treba reći da je sadašnja Vlada, konstituisana nakon vanrednih parlamentarnih izbora u maju 2008. godine, na tankoj, ali ipak većini, proevropskih stranaka u Republičkoj skupštini, izbornim rezultatom bila „obavezana“ na sprovođenje evropske agende.

Iskorakom ka Evropi aktuelne političke elite, na čelu sa Vladom i predsednikom Borisom Tadićem, konzervativnom antievropskom bloku, koji je od smenjivanja Slobodana Miloševića (2000) imao dominantnu ulogu u srbijanskom društvu, zadat je ozbiljan udarac. Iako čin podnošenja kandidature nije praćen otvorenim protivljenjem, kritički tonovi su

prepoznatljivi i mogu biti najava budućih ozbiljnijih opstrukcija.

Kandidovanje za članstvo predstavlja za celokupno srbijansko društvo veliki test spremnosti za dubinske unutrašnje promene. Iako je većinsko raspoloženje građana, iskazivano u anketama javnog mnjenja, uvek uverljivo bilo na „evropskoj strani“ (između 60 i 70 procenata), Srbiji na evropskom putu predstoje ozbiljni zadaci. U mnogome, oni se odnose na sve građane, pogoto kada je reč o promeni sistema vrednosti i prihvatanju evropskih merila i kriterijuma. Prihvatanje kandidature podrazumeva i okončanje saradnje sa Haškim tribunalom i hapšenje dvojice preostalih optuženika za ratne zločine, Ratka Mladića i Gorana Hadžića.

Konačno, približavanje evropskim integracijama podrazumeva široki spektar usklađivanja zakonskih i drugih propisa sa propisima Unije i, što je još važnije, njihovu primenu. Iako su neki od „evropskih“ zakona već usvojeni, njihova primena takoreći nije ni počela. Na primer, Zakon protiv diskriminacije (usvojen uz brojne opstrukcije i otvoreno protivljenje Srpske pravoslavne crkve), nije omogućio održavanje Parade ponosa u septembru 2009. Takođe, uspostavljanje pravne države, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, profesionalizacija vojske i niz drugih promena biće u narednim godinama izazovi koje će Srbija kao država morati da rešava na potpuno novi način.

Jedan od ključnih kriterijuma po kojima će se meriti istinska spremnost Srbije da se „evropeizira“ je i odnos sa susedima, uključujući i Kosovo. Odnosi sa susednim zemljama, praktično sa svim državama-naslednicama bivše Jugoslavije i tokom 2009. godine bili su permanentno napeti, za šta odgovornost snosi upravo Beograd.

PODNOŠENJE KANDIDATURE

Vlada Srbije je odluku da istakne kandidaturu Srbije za članstvo u Evropskoj uniji donela 19. decembra 2009. godine. Predsednik Srbije Boris Tadić, koji je prisustvovao toj sednici, a tri dana kasnije švedskom premijeru Frederiku Rajnfeltu u Stokholmu zvanično predao aplikaciju za prijem, označio je taj čin

¹ Press, 21. oktobar 2009.

² Blic, 24. oktobar 2009.

kao prekretnicu. Rekao je takodje da predstoji „težak period dubokih, ali ponekad i bolnih reformi. Biće teško, ali na kraju tog puta ostvarićemo veću korist za svakog građanina Srbije i celo društvo“.³

Istom prilikom Tadić je naglasio da je uvođenje Srbije u Uniju desetgodišnji cilj, pa se i „danas (se) sećamo Zorana Đinđića i njegove vizije evropske Srbije. On je proneo ovu viziju Srbije kroz najmračnije godine diktature i danas je dan kada su njegove ideje potvrđene“.⁴

Istorijskom iskoraku, kako ga je nazvao švedski premijer Rajnfelt, prihvatajući kandidaturu Srbije, prethodila je dinamična diplomatska aktivnost u više evropskih prestonica. Predsednik Tadić koji je tokom ove godine imao znatno razudjeniju međunarodnu aktivnost nego ijedne prethodne godine, susreo se u poslednjih nekoliko meseci sa više značajnih evropskih lidera, od Nikole Sarkozija i Angele Merkel, do Silvija Berlusconi. Nakon svih ovih susreta stizale su ohrabrujuće poruke podrške Srbiji, iako nije uvek bilo jasno da li kandidaturu treba predati što pre, ili sa time sačekati još neko vreme.

Stvaranju klime u kojoj je podnošenje kandidature bilo moguće doprineli su svakako i pozitivan izveštaj Evropske komisije o napredovanju Srbije prema EU (objavljen u oktobru), kao i novembar-ski izveštaj tužioca Haškog tribunala Serža Bramerca u Savetu bezbednosti, koji, kako je ocenjeno u domaćoj javnosti „nikad nije bio pozitivniji“. Konačno, verovatno pod pritiskom ostalih članica Unije, i Holandija je postala blagonaklonija prema Srbiji: osim što je pristala na odmrzavanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, holandski ministar inostranih poslova Maks Ferhagen je polovinom decembra odlučio da dodje u Beograd i tako pošalje najznačajniji signal o promeni do tada čvrstog holandskog stava. (Uslov svih uslova za približavanje Srbije EU koji je postavljala Holandija bilo je hapšenje Ratka Mladića).

Kako konstatuje komentator Politike Momčilo Pantelić, „Srbija se vraća na jednu od pista svog davnašnjeg uzleta – spoljnim partnerstvima, uvažavanju međunarodnog odnosa snaga i domaćeg raspoloženja“. Podsećajući da za to Srbija uživa visoki stepen spoljne i unutrašnje potpore, Pantelić izdvaja samu EU, SAD i Rusiju.⁵

O izboru pravog trenutka za podnošenje kandidature dosta se raspravljalo u domaćoj javnosti.

Razlike su postojale, ne samo unutar vladajuće koalicije, nego i među članovima Vlade. Među najagilnijim zagovornicima što bržeg podnošenja aplikacije bio je ministar inostranih poslova Vuk Jeremić, a među opreznijim u tom smislu, bio je potpredsednik Vlade zadužen za evropske integracije, Božidar Djelić, na primer.⁶ Zbog polemike na tu temu predsednik Republike Boris Tadić je zatražio od svih aktera da prestanu sa licitiranjem datuma podnošenja kandidature.

Među onima koji su se zalagali za brzo reagovanje bio je i bivši ministar inostranih poslova Goran Svilanović. Prema njegovim rečima, uvek ima onih „koji vas požuruju i onih koji vas obeshrabruju“. On je, međutim, ocenio da je podnošenje zahteva za prijem mera pritiska na EU: „Ta mera pritiska je neophodna dopuna svemu onome što Srbija godinama radi u ispunjavanju evropskih standarda“.⁷

Iako je nakon svečanog čina u Stokholmu rečeno da je aplikacija podneta u „pravom trenutku“, kao i da velika većina od 27 članica Evropske unije podržava Srbiju u toj odluci,⁸ čini se da neke uticajne zemlje i ličnosti ne dele isti stav. Napunih nedelju dana pre podnošenja kandidature, britanski ambasador u Beogradu Stiven Vodsvord, ocenio je da bi Srbija trebalo da sačeka da je svih 27 članica EU u tome podrže. Po njegovoj oceni, sledeći logiku „korak po korak Srbija (bi) trebalo da sačeka do juna (2010), odnosno do odluke ministara EU da počne ratifikaciju SSP“.⁹

I evropski izvestilac za Srbiju Jelko Kacin bio je među skepticima kada je reč o trenutku podnošenja zahteva za prijem. Kako je on izjavio, kandidatura je „velika stvar“ i ne sme da bude „igra pokera“. Po njegovim rečima, to je „igra sa jasnim pravilima po kojima se stiče poverenje svih 27 država članica“.¹⁰

POZITIVNI ODJECI

Vest o prihvatanju kandidature, što je na isteku mandata predsedavajuće EU, učinila Švedska, u Beogradu nije praćena euforijom, što ne znači da opšta atmosfera nije odisala (iznenadnim) optimizmom. Pogotovo što se deklarativno niko, uključujući i stranke krajnje desnice ne protivi oriključivanju Uniju, iako postavljaju pitanje „cene“ koju će Srbija morati da plati.

6 Danas, 19-20. septembar 2009.

7 Blic, 13. decembar 2009.

8 Boris Tadić u Novom Sadu, 23. decembra, prema Dnevniku RTS.

9 Blic, 15. decembar 2009.

10 Blic, 22. novembar 2009.

3 Politika, 20. decembar 2009.

4 Politika, 23. decembar 2009.

5 Politika, „U korak sa okolinom“, 25. decembar

Premijer Mirko Cvetković ocenio je da je odlukom o podnošenju kandidature Srbija trasirala pravce kojima će se kretati i pokazala da deli težnje evropskih država. Kako je rekao, to je „zajednički uspeh i Vlade i svih činilaca u društvu“.¹¹

I bivši premijer Zoran Živković, dan predaje kandidature nazvao je „velikim danom“ za državu, koji bi „morao da predstavlja početak nove, bolje i uspešnije epohe u istoriji Srbije“.¹²

Predstavnici stranaka vladajuće koalicije su sa neskrivenom radošću komentarisali evropski poklon iz Stokholma. Osim što prihvatanje kandidature smatra „radosnim događajem“, predsednica Skupštine Srbije (SPS) Slavica Djukić Dejanović kaže da je to i „parametar da je Srbija dosta toga sama uradila“¹³, dok je za šeficu poslaničke grupe Demokratske stranke u parlamentu Nadu Kolundžiju to „znak da je Srbija nepovratno na putu ka EU“.¹⁴

Šefica poslaničke grupe stranke G17 plus, stranke koja je uz LDP najeksplicitniji zagovornik evropskih integracionih procesa, Suzana Grubješić naglašava da je podnošenje kandidature dokaz više da je ulazak u EU strateško opredeljenje zemlje. Kako ona kaže, za onih 70 posto građana koji su za evrointegracije, ovaj potez predstavlja potvrdu „da nastavljamo evropskim putem. Kandidatura znači i dodatnu motivaciju za sve one koji rade u procesu evrointegracija da se u Srbiji počnu, odnosno već započete reforme završe, a od reformisanog društva najviše koristi imaće baš građani“.¹⁵ Ona takodje, podseća da će nakon dobijanja kandidatskog statusa građani moći da očekuju veće pogodnosti u ekonomskoj sferi.¹⁶

Za bivšeg ambasadora u Francuskoj, sada profesora Fakulteta političkih nauka Predraga Simića, najvažniji je bio tajming, jer je Srbija iskoristila povoljan sticaj okolnosti u EU, nakon ratifikacije Lisabonskog sporazuma: „Činjenica da smo bili spremni onda kad se ukazala prilika... rezultirala je time da su čak i oni koji su podneli kandidaturu pomalo bili zatečeni svojim uspehom“.¹⁷

U redovnoj kolumni u Blicu, komentator Dragoљub Žarković ocenjuje da je podnošenje aplikacije „neka vrsta vakcine protiv društvene i činovničke apatije i može imati dobre političke posledice po stanje političkih odnosa u Srbiji. A ako makar malo ubrza ili poveća otvaranje pretpristupnih fonodova iz kojih Evropa pomaže i kandidatima za kandidate, onda će korist biti očigledna“.¹⁸

KRITIČNI I SKEPTIČNI

Uoči odlaska u Stokholm predsednik Srbije Boris Tadić je podsetio da u bliskoj prošlosti nisu svi u Srbiji želeli evropske integracije, kao i da još ima protivnika ovog procesa: „Bilo je onih koji su pretili fizičkom silom i kletvama. Dobro je da su neki od njih promenili mišljenje“.¹⁹

Bez obzira na to da li su u međuvremenu iskreno promenili mišljenje ili samo nastupe u javnosti, činjenica je da povodom prijave za kandidaturu niko nije osporio taj čin kao takav. Primedbe iz narodnjačkog bloka (Demokratska stranka Srbije i Nova Srbija) idu, međutim, za tim da je aplikacija podneta prerano, jer „države članice EU i Evropski parlament nisu ratifikovali SSP“ (Slobodan Samardžić), odnosno da je kandidatura politički marketing, jer „Srbija nije zrela za ulazak u EU“ (Velimir Ilić).²⁰

Uz tvrdnju da (i) oni jesu za ulazak u Evropsku uniju šef poslaničke grupe radikala u Skupštini Srbije Dragan Todorović kaže da to mora da važi za celu državu, „znači Srbija sa Kosovom i Metohijom“. Pošto je, kako on kaže, Evropska unija jedan od vodećih činilaca koji KiM otima od Srbije „mi to ne možemo da prihvatimo“.²¹ Istom prilikom on ističe da će se politika uslovljavanja EU prema Srbiji nastaviti i da će sledeći uslov biti da „Srbija omogući građanima Vojvodine da na referendumu, koji predviđja Statut, odluče da li će ostati u Srbiji, ili neće“.²²

Glavni urednik Nove srpske političke misli Djordje Vukadinović takodje tvrdi da niko ne bi smeo da

¹¹ Press, 21. decembar 2009.

¹² Danas, 22. decembar 2009.

¹³ Pravda, 21. decembra 2009,

¹⁴ Isto.

¹⁵ Politika, 23. decembar 2009.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Politika, 24. decembra 2009.

¹⁸ Blic, 21. decembar 2009.

¹⁹ Politika, 20. decembar 2009.

²⁰ Pravda, 21. decembar 2009.

²¹ Politika, 23. decembar 2009.

²² Isto.

ijedan evropski pomak, od „bele šengenske liste“, odmrzavanja SSP, ili eventualno neko buduće zatvaranje nekog poglavlja u pregovorima sa EU „stavlja u isti rang sa zaštitom nacionalnog suvereniteta i teritorijalne celovitosti. I to ne samo kada je reč o Kosovu i Metohiji“. Kako naime, kaže Vukadinović, postoji sumnja da je kretanje srpskog evropskog voza sa mrtvog koloseka plaćeno cenom „koju naprosto nije pristojno i nije evropski plaćati“. Po Vukadinoviću, ukidanje viza građanima Srbije nije se slučajno poklopilo sa usvajanjem Statuta Vojvodine u Skupštini Srbije.²³

Brzina podnošenja kandidature za članstvo je verovatno delovala kao šok na konzervativni blok u Srbiji. Na takav zaključak upućuju za sada prilično mlake kritičke primedbe, kada je reč o približavanju EU. Međutim, ne treba sumnjati da će udruženim snagama ovaj blok i u buduće činiti sve da i inače, dugo putovanje Srbije u Evropu, uspori što više. Mehanizam koji će za to biti korišćen biće nastojanje da se obori Vlada i tako izazovu prevremeni parlamentarni izbori.

Takvih pokušaja je već bilo krajem leta, povodom Zakona o informisanju, a druga „kritična tačka“ bilo je usvajanje republičkog budžeta za 2010, poslednjih dana decembra 2009. Na stranu opozicije stao je član vladajuće koalicije Savez vojvodjanskih Madjara (neguje dobre odnose sa Srpskom naprednom strankom Tomislava Nikolića), koji je odbio da u Skupštini podrži usvajanje budžeta.

Lider Srpske napredne stranke Tomislav Nikolić koji je i sam prihvatio proevropsku retoriku, izbegava da podrži proevropske napore aktuelne Vlade. U međuvremenu je žestoko napada u Skupštini, kao što je to bio slučaj povodom usvajanja Statuta Vojvodine, budžeta, ili izbora nosilaca pravosudnih funkcija.

Svojevrsno „zbijanje“ antievropskog bloka odigralo se i na Tribini o ulozi Srpske pravoslavne crkve koju je organizovao Fond Slobodana Jovanovića i kojoj su prisustvovali predsednik Demokratske stranke Srbije Vojislav Koštunica, njen

potpredsednik Slobodan Samardžić i akademik Matija Bećković. Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije Radović je tom prilikom rekao da je „Evropa u mnogo dubljoj duhovnoj krizi, nego što mi koji joj pomalo bezglavo hitamo možemo i da naslutimo“. Uz tvrdnju da je Srbija oduvek deo Evrope, dodao je da ga je „pomalo stid“ od stava Evrope kao da se „smilovala da nam da vize, kako bismo mogli da se šetamo po evropskim bircuzima“.²⁴

Podnošenje kandidature za članstvo u EU značajan je iskorak koji Srbiju napokon stavlja na isti kolosek sa svima u regionu. To će značajno ubrzati integracione napore Balkana, pogotovo kada se ima u vidu da je regionalna saradnja jedan od ključnih uslova za članstvo u EU.

Bez obzira na podršku građana evropskoj orijentaciji, treba očekivati protivudare konzervativnog bloka koji će razloge tražiti u objektivnim teškoćama koje će pratiti proces integracije. Zato je u narednom periodu potrebna dodatna podrška svih liberalnih segmenta društva, ali i same EU upravo tim delovima društva.

Suštinska promena može doći samo unutar društva, ali ono mora imati stalnu podršku EU, posebno delu civilnog društva koje je nosilac evropskih vrednosti, zatim malim i srednjim preduzećima, regionima, i svim delovima zemlje koji pokazuju spremnost da se menjaju.

Opstank evropske orijentacije, osim neophodnih reformi mora pratiti i izvestan ekonomski oporavak kako bi se izbegli socijalni potresi koje će antievropske snage koristiti protiv vlade.

Za evropsku orijentaciju potrebna je i podrška medija kao značajnog segmenta promena. U tom smislu, neophodna je revizija Zakona o medijima, ali i profesionalizacija novinara kako bi se društvo što bolje upoznalo sa prednostima, ali i obavezama koje ta orijentacija donosi.

Treba konstantno voditi kampanju za evropsku opciju kako bi se građani što više mobilisali na tom projektu.

23 Kolumna "Srećna nova 2009", Politika, 22. decembra 2009.

24 Agencija Beta, 23. decembar 2009.

Diskretni šarm međunarodne pravde

PIŠE BOJAN AL PINTO BRKIĆ

Za zemlju koja ima ambicija da doprinese stabilnosti regiona i zaokruživanju zone mira i bezbednosti u Evropi, Srbija se dosta često pojavljuje pred Međunarodnim sudom pravde (MSP). Od 2006. do 2010. godine, Srbija se najpre branila od optužbi za genocid po tužbe Bosne i Hercegovine, pa je tražila, preko Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, savetodavno mišljenje MSPo usklađenosti odluke o proglašenju nezavisnosti Kosova od strane privremenih vlasti sa međunarodnim pravom, da bi se u 2010. pojavila kao tužena strana, a možda i kao tužilac, u predmetu genocida na teritoriji Hrvatske. Ovakva učestalost pojavljivanja pred Sudom nije uobičajena. Članice Ujedinjenih nacija se uglavnom trude da nemaju sporove pred MSP. Jedna od vodećih članica UN i članica Saveta bezbednosti sa pravom veta, Kina - usput i najmnogoljudnija zemlja na svetu i druga najveća ekonomija - čekala je priliku da se pojavi pred Sudom 35 godina i to samo da bi iznela mišljenje o nezavisnosti Kosova.

Posebno je intrigantno što Srbija svako svoje pojavljivanje pred MSP predstavlja kao poslednju liniju odbrane međunarodnog prava i Povelje UN, kao da druge države nemaju interes za zaštitu svojih i univerzalnih prava. Pri tom, Srbija se pojavljuje pred Sudom zbog jednog dokazanog genocida i dve odvojene epizode teških povreda međunarodnog humanitarnog prava (da ne prejudiciramo zaključak MSP), u neposrednom susedstvu, i kao suprotstavljena strana svim susednim državama, s izuzetkom Rumunije.

U teoriji, suvereno je pravo svake države članice UN da se pojavi pred Sudom radi zaštite svojih interesa. Niko to pravo ne spori ni Srbiji, ni bilo kojoj drugoj državi. No, naša država svojim građanima, čiji izabrani predstavnici oblikuju državnu politiku, prećutkuje prave razloge pojavljivanja pred MSP, koji imaju malo veze sa ambicijom da Srbija doprinese stabilnosti regiona i zaokruživanju zone mira i bezbednosti u Evropi, a više sa željom da se sačuva nasleđe rata koji su vođeni devedesetih godina prošlog veka, u kojima je Srbija aktivno učestvovala i koje Evropa

pamti kao *Balkanski košmar*, sa naglašenom ulogom vlade u Beogradu, vojske, policije, tajnih službi, političkih partija, intelektualne elite i medija, o čemu se može čitati u dokumentima drugog suda Ujedinjenih nacija sa sedištem u Hagu, Međunarodnog tribunala za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije.

Odbrana Srbije od optužbi za genocid po tužbi Bosne i Hercegovine bazirala se na tome da je u susedstvu izbio građanski rat, u kojem Srbije nije učestvovala, da je činila sve da dođe do mirnog rešenja i da je postojao značajan broj građana koji se protivio ratnoj politici. Argumenti Srbije protiv proglašenja nezavisnosti Kosova polazili su od *istorijskog prava Srbije na tu teritoriju* i Rezolucije 1244/99 Saveta bezbednosti UN kojom se priznaje suverenitet Savezne Republike Jugoslavije nad Kosovom. Zastupnici Srbije insistirali su da civilna vlast, koja je pomenutom rezolucijom prešla u nadležnost UN, nije imala pravo da menja suštinu Rezolucije, to jest suverenitet SRJ, čija je Srbija naslednica, a da privremeni organi uprave, sastavljeni od Albanaca, nisu imali pravo da proglase nezavisnost, jer Ustav Srbije ne poznaje pravo autonomnih pokrajina na odvajanje, niti Albanci kao nacionalna manjina imaju pravo na samoopredeljenje. To je siže pojavljivanja pred MSP koji finansiraju poreski obveznici u Srbiji.

Kad se ovako krene, stvari retko postaju bolje.

I, tu je Srbija naišla na dostojnog protivnika - Hrvatsku. Zbog groznog iskustva iz devedesetih, ali i nekih drugih razloga, Hrvatska nije želela propustiti priliku da tuži Srbiju Međunarodnom sudu pravde. U Zagrebu je uvreženo mišljenje da tužba protiv Srbije za genocid predstavlja pitanje političke egzistencije za svaku vladu, iako su aktuelna Vlada premijerke Jadranke Kosor i dve prethodne vlade premijera Ive Sanadera mogle doneti odluku o povlačenju, bez većih posledica. Hrvatska, koja je proslavljene ratne komandante morala isporučiti Međunarodnom tribunalu za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije,

rešena je da pred MSP-om da je u pravu i da je jedino ona u pravu u tumačenju skorije istorije. Opsednutost istorijom je samo jedna od stvari koje povezuju Hrvatsku i Srbiju.

Srbija je u *Procesu veka*, kako je skromno okarakterisano iznošenje usmenih argumenata pred MSP po pitanju usklađenosti odluke o proglašenju nezavisnosti Kosova sa međunarodnim pravom, dozvolila sebi da pošalje delegaciju predvođenu Dušanom Batakovićem, istoričarom, čija doktorska disertacija nosi naziv „Francuska i stvaranje parlamentarne demokratije u Srbiji 1830-1914“, inače ambasadorom u Parizu, i malo poznatim Sašom Obradovićem, koji je za nekoliko godina dogurao od savetnika u ambasadi Srbije u Holandiji do glavnog inspektora Ministarstva spoljnih poslova, što dosta govori o njegovoj probitačnosti, ali ne i o njegovom pravničkom znanju i veštini.

Obradovićeva uloga u *Procesu veka*, osim petominutnog sumiranja argumenata delegacije Srbije tokom kojeg je našao vremena da, manirom palanačkog advokata, citira nedavnu izjavu predsedavajućeg MSP Hisašija Ovade o značaju prava, bila je da neumereno hvali zemlje koje su zastupale poziciju da Kosovo nije imalo pravo da proglasi nezavisnost i ostrvi se na predstavnike zemalja koje su zastupale suprotnu poziciju. Tako je, po Obradoviću, „predstavnik Saudijske Arabije objašnjavao zašto je on tu došao, bez iznošenja pravnih argumenata“, „predstavnik Bugarske je svojim nastupom zabio nož u leđa Srbiji“, a „predstavnicu Hrvatske nije imala nijednu lepu reč za našu politiku“.

Istini za volju, predstavnicu Hrvatske Andreja Metelko-Zgombić objašnjavala je genezu problema, insistirajući na ustavu iz 1974. godine i pravu Kosova kao tadašnje federalne jedinice na otepljenje, što nije najbriljantniji argument u korist nezavisnosti bivše pokrajine. U Beogradu su odmah učitali da Hrvatska veruje i da Vojvodina, nakon Kosova, ima pravo na nezavisnost, a u Zagrebu su počele obimne

RASPAD BOSNE NE DOLAZI U OBZIR

VILJEM HEJG I PEDIEŠDAUN

Četrnaesta godišnjica potpisivanje Dejtonskog sporazuma prošla je nezapaženo ovog novembra. Prošlog meseca ostao je gotovo nezabeležen i neuspeh diplomatske inicijative SAD i EU u Bosni i Hercegovini, kao i činjenica da je hladni mir u Bosni opasno ugrožen.

Bosna je za Sjedinjenje Države Amerike i njihove saveznike možda manje važna nego što je ranije bila. Neodložni problemi u Avganistanu i oko njega zahtevaju veliku pažnju. Ali ni Evropa ni Vašington ne smeju ignorisati opasnost postojanja jedne neuspele države u Evropi.

Brisel se bori da izadje na kraj sa teškom balkanskom diplomatijom – treba razgovarati i koordinisati poteze sa toliko glavnih gradova, a političke volje za ozbiljne odluke je tako malo. Evropska unija se nada da će politika šargarepe bez štapa, zasnovana na obećanju da će konačno biti pokrenut proces integracije u EU, promeniti unutrašnju politiku Bosne i njoj susedne Srbije, i uroditi političkom saradnjom. SAD podržavaju takav pristup uprkos činjenici da je Bosna udaljenija od članstva u EU od bilo koje druge zemlje koja na to pretenduje.

Bosanska privreda je nikla na stranoj pomoći, ali država nije – a danas ta država i ne funkcioniše. Bosanski Srbi su maksimalno iskoristili autonomiju koju im je garantovao Dejton, održali su zemlju podijeljenom uz taktiku odlaganja i opstruiranja, njenu vladu nefunkcionalnom, a svoja očekivanja za odvajanjem, živim, dok su neki bošnjački lideri bili podjednako nefleksibilni. Neki otpori su prevaziđeni kada je na tome insistirao visoki međunarodni predstavnik zadužen za nadzor nad dejtonskim dogovorima. Ali je čak i takav nivo angažovanja bio isuviše zahtevan za strpljenje i kapacitete EU i SAD. Dopusšteno je da Kancelarija visokog predstavnika bude toliko degradirana da nijedna strana, posebno bosanski Srbi, ne obraća pažnju na njene napore. Sada se predlaže dalje slabljenje njene uloge, tako što će visoki predstavnik ustupiti mesto specijalnom predstavniku EU bez istinskih ovlašćenja i bez snažnih „bonskih ovlašćenja“.

Što se više bude približavalo vreme izbora u Bosni i nacionalistička retorika u svim delovima biće sigurno sve jača i jača. Čak i bosanski Hrvati sve češće pomiču vlastiti entitet i raskid saveza sa Bošnjacima.

Bitno je šta će se desiti u ataru Evrope: posledice dezintegracije Bosne bile bi katastrofalne. Zemlja raskomadana na nezavisne, etničke države bila bi ne samo nagrada za etničko čišćenje – što je,

pripreme za regionalni samit šefova država 7. januara (na pravoslavni Božić), na kojem bi domaćin trebalo da bude odlazeći hrvatski predsednik Stjepan Mesić. Kao mesto je *slučajno* odabran Prizren, nekadašnja prestonica Dušanovog carstva, danas izvan dometa predsednika Srbije Borisa Tadića. Samit bi verovatno bio i održan da nije izbio problem između Kosova i Makedonije. U Prištini su smislili da ponize makedonskog predsednika Đorđija Ivanova, koji nije hteo da organizuje državnu posetu za predsednika Kosova Fatmira Sejdiua u Skoplju, tako što mu neće poslati pozivnicu na vreme. Ivanov je naložio svom kabinetu da demonstrativno otkáže put u Prizren, pa je Mesić pristao na malo skromniji protokol prema kojem će on *samo* dobiti orden heroja Kosova i priliku da se obrati poslanicima u kosovskom parlamentu.

U očekivanju odlikovanja hrvatskog predsednika, ministar spoljnih poslova Srbije Vuk Jeremić, koji deluje kao *spiritus movens* pojavljivanja države pred MSP, što on verovatno doživljava kao važnu diplomatsku pozornicu, dao je nalog da se dovrši tužba protiv Hrvatske za genocid tokom rata od 1991. do 1995. godine, sa istorijskim osvrtom na stradanje srpskog naroda u Drugom svetskom ratu. Tužba bi trebalo da predstavlja direktan odgovor na hrvatsku tužbu za genocid protiv Srbije, po logici da je na svaku tužbu najbolje odgovoriti kontratužbom. Da MSP ima kakvu pisarnicu koja naplaćuje sudske troškove, klijenti poput Srbije bili bi omiljeni. Ovako, postavlja se pitanje kakva je politika države koja svako malo dolazi u Hag sa nekim problemom.

Pojavljivanje pred Sudom kao da je postalo zamena za prethodni omiljeni hobi Srbije – rat. Izlazak pred sudije deluje mnogo civilizovanije, ali ne čini državu pogodnim kandidatom za članstvo u EU, kakvim se pokušava predstaviti.

svakako, za moralnu osudu – već bi mogla izroditi jednu neuspehu državu u srcu Evrope – državu koja bi bila plodno tlo za terorizam i kriminal, i monstruozna izdaja svih koji su preživeli koncentracione logore, masovne grobnice i preseljenja devedesetih godina prošlog veka. Bosna ne može sama rešiti svoje probleme, a niti su izgledi za integraciju u EU dovoljni da bi zemlju vratili sa ivice ponora.

Zato moramo shvatiti da su sve zemlje u regionu povezane i da se ne mogu tretirati izolovano.

Apelujemo na SAD i Evropsku uniju da imenuju po jednog specijalnog izaslanika za region, koji bi jedinstveno slali zajedničku poruku i izdejstvovali napredak. Bosanskim liderima moramo jasno staviti do znanja da je suverenitet zemlje neupitan i da njen raspad ne dolazi u obzir. Ali moramo reći i evropskim zemljama koje pretenduju na kandidaturu, Srbiji i Crnoj Gori, da se od njih očekuje da podrže politiku EU kada je o Bosni reč.

Odlučan međunarodni pristup treba da se fokusira samo na jedan cilj: centralnu vladu u Bosni, dovoljno efikasnu da ispunjava obaveze članstva u EU i NATO. Svaki bosanski lider treba da se izjasni „za“ ili „protiv“ ove jednostavne ideje – i da snosi posledice svoje odluke.

Međunarodna zajednica treba da koristi štap koliko i šargarepe. Kao vrlo jak argument pokazala se pretinja ciljanim sankcijama protiv političara koji podrivaju bosansku državu.

Prerano je razgovarati o rokovima za zatvaranje Kancelarije visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini. Kancelariju treba zatvoriti tek kada se sprovede ustavna reforma. U međuvremenu, visoki predstavnik mora da uživa jaku podršku EU i SAD, kako bi svim stranama bilo jasno da ne mogu računati na to da će videti ledja međunarodnom prisustvu u zemlji.

Konačno, EU misiju očuvanja mira u Bosni treba zadržati, ako treba i ojačati, kako bi se poslao jasan signal da se ni secesija ni nasilje neće tolerisati.

Radovanu Karadžiću sa konačno sudi u Hagu za genocid i ratne zločine u Bosni. Pošto su on i ostali pozvani na odgovornost za učešće u užasnim događima iz devedesetih godina prošlog veka, bila bi to vrhunska ironija ukoliko bi se njihovi planovi za rasparčavanje Bosne i Hercegovine ostvarili samo zato što je međunarodna zajednica bila isuviše zauzeta nekim drugim poslovima.

Gaspođin Hejg je britanski ministar inostranih poslova u senci, a lord Ešdaun bivši visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu. Svoje potpise na ovaj tekst stavili su i Džejms O'Brajen, bivši izaslanik američkog predsednika za Balkan, Morton Abramovic, bivši ambasador SAD u Turskoj i viši savetnik Century Foundation, kao i Džim Huper, izvršni direktor Public International Law and Policy Group.

Lični stav

Između prošlosti i budućnosti

PIŠE: MILAN SIMURDIĆ

Odnosi Srbije i Hrvatske su, od njihovog uspostavljanja 1996, prolazili kroz brojne faze. Bilo je tu veoma različitih, kontradiktornih perioda: od neiskrene saradnje i nadmudrivanja u doba Miloševića i Tuđmana, preko normalizacije odnosa i začetaka pomirenja nakon što su ovim prostorima zaduvali demokratski vetrovi i, gotovo potpunog zastoja zbog hrvatskog priznanja Kosova, do aktuelnog stanja u kome osnovni ton odnosima daju evropske ambicije Srbije i Hrvatske. Ipak, koliko god ti odnosi izgledaju složeni i dugoročno opterećeni ratnim nasleđem i negativnim percepcijama, samo mali odmak od takve vizure svedoči da oni ipak napreduju. Naravno, napredak nije ni pravolinijski ni ravnomeran. Široko raširena lepeza aktera u odnosima - od onih državnih, preko nedržavnih i, možda najvažnije veza između građana dve države - što je doskora izgledalo gotovo nemoguće, međusobno se dopunjuje i podstiče. Zastoje i nesporazume na državnom nivou kompenziraju nedržavni igrači, pogotovo privrednici, a građani, među kojima sve više oni mladi, svojim brojnim i rastućim vezama unose nužnu stabilnost i podsticaje.

Osnovni okvir aktuelnih odnosa Beograda i Zagreba predstavljaju ambicije Srbije i Hrvatske za članstvo u EU. Dok se Srbija bori da prevlada preostale prepreke do sticanja statusa kandidata, Hrvatska odskora ubrzano hita prema zatvaranju pregovora o članstvu i kapijama Brisela. To nesumnjivo stabilizuje odnose i otvara mogućnosti za rešavanje preostalih otvorenih pitanja. Zbog toga se može konstatovati da će, sve dok Srbija i Hrvatska dele isti spoljnopolitički cilj i prioritet - članstvo u EU - njihovi odnosi suštinski napredovati. Međusobna podrška u tim nastojanjima je pokazatelj verodostojnosti sopstvenih htenja. Paralelno, rešavanje otvorenih pitanja je značajan doprinos ubrzanju i olakšanju evropskog puta, kako Srbije tako i Hrvatske.

Pomenuti evropski okvir već sada značajno utiče na bilateralne veze i dijalog. Srbija i Hrvatska uz bilateralne, razvijaju i regionalne, multilateralne veze. Radi se o ključnom elementu procesa

stabilizacije i pridruživanja. To se pre svega odnosi na Sporazum o trgovini CEFTA, Energetsku zajednicu u JIE, buduću Transportnu zajednicu i sporazum o „Otvorenom nebu“. Ove forme regionalne saradnje, odnosno sektorske integracije, predstavljaju svojevrsnu vežbu za članstvo EU. Pogotovo Energetska i Transportna zajednica ujednačavaju pravne propise Srbije i Hrvatske u dve oblasti od ključnog, rastućeg značaja za aktuelnu politiku Brisela. Jačanje regionalne saradnje, osim očigledne međuzavisnosti sve više donosi i razne forme solidarnosti. Međutim, proglašenje nezavisnosti Kosova otežava i koči pojedine oblike regionalne saradnje - Srbija traži da Kosovo učestvuje isključivo u okviru rezolucije SB OUN 1244, dok vlasti u Prištini to ne prihvataju.

Osim toga, u toku je i proces približavanja Srbije i Hrvatske u oblasti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU (CFSP). Hrvatska se kao država kandidat za članstvo redovno i dosledno pridružuje deklaracijama EU o pitanjima iz domena CFSP. To, iako selektivno, sve češće čini i Srbija, sa statusom potencijalnog kandidata. Uostalom za obe države reč je o ispunjavanju obaveza preuzetih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Dakle, u povoju je svojevrsno partnerstvo u oblasti spoljne i bezbednosne politike, sa potencijalnim pozitivnim efektima i na druge oblasti bilateralnih odnosa.

Ipak, dijalog Beograda i Zagreba se kreće između prošlosti i budućnosti, između zatvaranja tragičnih poglavlja iz ratnog raspada zajedničke države i otvaranja zajedničke perspektive u EU, kao najuspešnijem mirovnom i razvojnom projektu u istoriji Evrope. Problemi u odnosima su, pre svega, na strani prošlosti, dok je evropska budućnost, iako ne do kraja oslobođena potencijalnih problema, verovatno najlakša tema na agendi dve države. Praktično, postoji rivalstvo na pitanjima prošlosti i partnerstvo na temama budućnosti.

Naravno, dijalog Beograda i Zagreba se ne odvija u vakuumu. Svaka strana unosi svoje planove, ambicije i probleme. Beograd u prvi plan stavlja političke teme, dok je za Zagreb prioritet ekonomska saradnja. Pri tome nastupa zavisno od

sopstvenog međunarodnog položaja i prioriteta. Srbija nastoji da istovremeno sa procesom evropskih integracija očuva teritorijalni integritet i suverenitet narušen proglašenjem nezavisnosti Kosova, pa razrađuje koncept multivektorske spoljne politike i višestrukih „strateških partnerstva“, sve do priklanjanja državama Pokreta nesvrstanih. Hrvatska je pak, pored pomaka prema EU, postala punopravna članica NATO pakta, što je pojačalo njen uticaj i značaj u regionu. Stoga ne čudi da Beograd i Zagreb imaju različita viđenja o tome kako rešavati otvorena pitanja u odnosima, pa se u odnosima smenjuju elementi saradnje sa znacima nadmetanja.

U aktuelnoj fazi odnosa, nakon razlaza sa Crnom Gorom, Srbija po prvi put samostalno gradi diplomatske odnose sa Hrvatskom. Pri tome, osim otvorenih pitanja iz perioda rata i poslovično složenog pitanja sukcesije bivše zajedničke države, veliko opterećenje za odnose predstavlja hrvatsko priznanje nezavisnosti Kosova. Šta više, Zagreb je u Prištinu ubrzo potom uputio i ambasadora. Taj akt, inače preduzet zajedno sa Bugarskom i Mađarskom, doveo je do povlačenja ambasadora Srbije iz Zagreba „na konsultacije“ i do zamrzavanja političkog dijaloga. Dodatno opterećenje za odnose je bila odluka Međunarodnog suda pravde o prihvatanju nadležnosti za tužbu Hrvatske protiv Srbije za genocid. Žustra i oštra reakcija Beograda, uključujući najavu kontratužbe, bila je dodatni uteg na odnosima. Hrvatska je takodje, učestvovala na decembarskoj raspravi pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu povodom proglašenja nezavisnosti Kosova, čime je Srbija više nego nezadovoljna. U tom delu nesporazuma i otvorenih pitanja izgleda kao da će se Beograd i Zagreb više vidati u sudnici nego za pregovaračkim stolom.

Međutim, dijalog je delimično vraćen u normalu početkom 2009. sa realizacijom posete tadašnjeg premijera Ive Sanadera Beogradu. Kao i sa drugim državama koje su priznale nezavisnost Kosova konstatovana je „saglasnost da nema saglasnosti“, a na scenu je stupilo evropsko „resetovanje“ odnosa. Ipak, načelno dogovoren nastavak susreta na vrhu se ne

ostvaruje. Međutim, koliko god politički - i pogotovo diplomatski - dijalozi još uvek podrhtavaju pod uticajem kosovskog i nekih subjektivnih faktora, ostale oblasti međudržavnog dijaloga su nastavile da se razvijaju. Globalna ekonomska kriza, pogotovo recesija u Evropi nije imala većih posledica na ekonomske odnose. Nisu zabeležene veće manifestacije protekcionizma i zatvaranja tržišta, što je pozitivno uticalo na odnose Beograda i Zagreba. Ekonomska saradnja je prošle godine dostigla robnu razmenu od gotovo milijardu dolara. Hrvatske investicije u Srbiji se nisu smanjile, dok su ulaganja u Hrvatsku srpskih kompanija još uvek marginalna, moguće zbog rezervisanosti lokalnih sredina. Ipak, tokom godine je potpisano nekoliko ugovora i realizovano više značajnih susreta i poseta. Sklopljen je sporazum o saradnji u oblasti evropskih integracija, potpisan je sporazum o ekonomskoj saradnji, pregovarano je o zdravstvenom osiguranju, ali i o saradnji na planu manjina. Značajna dinamika kontakata i saradnje ostvarena je između resora unutrašnjih poslova, uključujući sklapanje sporazuma o policijskoj saradnji i readmisiji.

Sa druge strane, izostaje pomak na najtežim otvorenim pitanjima. Još uvek nema obostrano prihvatljivih rešenja, čak ni ponuda u tom pravcu. Dijalog Beograda i Zagreba se doskora razvijao po prećutno postignutoj saglasnosti da se ide od lakših ka težim problemima, pristupom „korak po korak“. Sada se došlo do faze u kojoj će biti potrebno uhvatiti se u koštac i sa najdelikatnijim temama, sa potencijalno složenim posledicama, kako na odnose tako i na javnost i političke činioce u dve države. Paradoksalno, upravo tu leži prostor za najveće proboje u odnosima.

Naime, pojedine oblasti u odnosima, pre svega one vezane za ratno nasleđe su ipak zabeležile značajan iskorak. Do toga se dospelo pre svega kroz napredak u pravosudnoj i policijskoj saradnji. Bez obzira da li se radi o suđenjima za ratne zločine, spiskovima osuđenih i optuženih za ratne zločine, traganju za nestalim licima sa jedne, ili borbi protiv organizovanog kriminala na drugoj strani, utisak je da se događaju određeni, moguće nedovoljni, ali ipak značajni

proboji. Potvrđuje se da za ratne zločine i organizovani kriminal, koji u suštini imaju zajedničke korene u ratnom nasleđu, nema isključivo nacionalnih rešenja. Neophodna je, kako čvrsta i na poverenju zasnovana bilateralna saradnja, tako i regionalni pristup i zajednički nastup. Rascep u najvećoj opozicionoj, Srpskoj radikalnoj stranci objektivno je umanjila otpore razvoju odnosa sa Zagrebom, jer je u značajnoj meri smanjila podršku revizionističkoj politici te stranke prema Hrvatskoj.

Atmosferu u odnosima značajno opterećuje izostanak održivog, trajnog rešenja problema izbeglica, bez obzira da li je reč o vlasničkim pravima, uključujući stanarska prava, obnovu infrastrukture ili drugim nerešenim aspektima ovog višeslojnog političkog, ekonomskog i psihološkog pitanja. Potvrđuje se da svaki zastoj u odnosima dodatno umanjuje prostor za dijalog dve države o ovoj temi, što preči da trajno kvari odnose i atmosferu neophodnu za dobrosusedstvo. Sa ovim je usko vezano pitanje položaja srpske zajednice u Hrvatskoj. U toku je proces njene političke konsolidacije, podstaknut podrškom koalicionoj vladi pod vođstvom HDZ, već u dva mandata. Međutim, narušavanje odnosa Beograda i Zagreba se odrazilo i na dinamiku i sadržaj dijaloga sa srpskom zajednicom u Hrvatskoj koji je u stanju mirovanja. U svakom slučaju, samo otvoreni, transparentni i partnerski odnosi Beograda sa Srbima u Hrvatskoj i njihovim političkim predstavnicima doprinosi bilateralni i otvara prostor za unapređenje odnosa. Isto važi i kada je reč o hrvatskoj zajednici u Srbiji, bez obzira što je, najvećim delom, reč o pitanjima koja su drugačije prirode i zahtevaju različit pristup.

Verovatno najteži problem koji stoji pred diplomatijama dve države jeste rešavanje razgraničenja i utvrđivanja granične linije. Činjenica da je reč o prostoru gde se u istoriji ne beleži postojanje klasične međudržavne granice, kao i dijametralno suprotstavljeni stavovi Beograda i Zagreba, bez obzira na postojanje Protokola o principima razgraničenja, navode na zaključak da predstoje,

u najmanju ruku, složeni pregovori. Zapravo, o granici se već pregovaralo, ali više formalno nego što se suštinski ulazilo u meritum problema. Ne bi trebalo da čudi ukoliko se proces bude razvijao u pravcu međunarodne arbitraže, onako kako to postavlja i EU u nedavno usvojenoj Strategiji proširenja.

Konačno, Srbija i Hrvatska se na specifičan način susreću i nadmeću u zajedničkoj susednoj državi - Bosni i Hercegovini. Iako ne kao direktna tema bilateralnih odnosa, Bosna i Hercegovina je sastavni deo ukupnih srpsko-hrvatskih odnosa. Za obe države je upravo BiH najvažniji sused, politički, ekonomski, bezbednosno i, ne na kraju, zbog činjenice da su tamošnji Srbi i Hrvati konstitutivni narodi u državi čije ustavno uređenje je, za sada, regulisano Dejtonskim sporazumom kao višestranim, jedinstvenim mirovnim ugovorom. Niz veoma složenih faktora vezanih za ratno nasleđe i funkcionisanje BiH, kao i zastoj u evropskoj integraciji regiona su imali negativne posledice na stanje u BiH, veliko povećanje centrifugalnih na račun centripetalnih sila. Umnoženi su nesporazumi i sukobljavanja kako između političkih lidera tri nacionalne zajednice tako i između dva entiteta. Pogotovo Srbija ima brojne razloge da bude veoma suzdržana prema sporenjima unutar BiH, te da specijalne veze sa Republikom Srpskom realizuje i projektuje u okviru ukupnih odnosa sa Sarajevom. Takođe, i da podrži evropsku integraciju prvog među jednako važnim susedima. Glasovi o politici kompenzacije ili prekompozicije balkanskog prostora, nakon proglašenja nezavisnosti Kosova, Beogradu nanose štetu i bude sumnje u verodostojnost evropskih aspiracija. Kada je reč o rezervisanom pristupu zvaničnog Zagreba utisak je da na njega presudno utiču poodmakli stepen procesa evropskih integracija, te pogotovo članstvo u NATO. Uostalom, BiH će, verovatno, biti najveći test za EU u nameri da ceo region integriše u svoje redove. Interes stabilnosti i razvoja regiona, ali i sopstvenog napretka prema EU, nalaže oprezno i konstruktivno

postavljanje Srbije. Svaka pomoć i podsticaj u tom pravcu, bilo Srbije ili Hrvatske, a, koliko god se to činilo nerealnim, najbolje zajedno, bez pretenzija za liderstvo, predstavljala bi podršku aktuelnom, veoma izazovnom Butmirskom procesu-dijalogu, konsolidaciji i stabilizaciji regiona.

Od uspostavljanja diplomatskih veza, odnosno međusobnog priznanja, presudnu ulogu u razvoju odnosa i sadržaju dijaloga Beograda i Zagreba su, najvećim delom, opredeljivali upravo predsednici. U prvoj fazi Milošević i Tuđman, potom nakon promena u dve države, u najvećoj meri, Mesić i Koštunica, ali paralelno i Mesić i Đukanović. Uoči i nakon razlaza Srbije i Crne Gore osnovni ton u odnosima su davali Mesić i Tadić. Ako odnose posmatramo kroz prizmu uloge i značaja prvih ličnosti dve države, ishod predsedničkih izbora u Hrvatskoj će doneti nove elemente i svežeg aktera u bilateralni dijalog. Ustavne nadležnosti hrvatskog predsednika dovoljno zadiru u spoljnu politiku da novi stanar na Pantovšćaku ostvari značajan uticaj na odnose Beograda i Zagreba. Biće to hrvatski predsednik „za Evropu“. Jer, sudeći prema većini prognoza, Hrvatska će verovatno u periodu do 2015. postala članica Unije. To će zahtevati i od novog hrvatskog predsednika, a ne samo od Vlade, dodatno angažovanje na rešavanju otvorenih pitanja sa susedima, uključujući i sa Srbijom. Koliko će ta osoba slediti Mesićev proaktivni, pristup regionu i susedima ostaje da se vidi, ali je nesumnjiva činjenica da (sa izuzetkom Crne Gore) region Zapadnog Balkana, preciznije sve države nastale na prostoru bivše Jugoslavije sa promenama na vrhu u Hrvatskoj dobijaju novi liderski sastav, što teško da može da ostane bez uticaja na mrežu bilateralnih veza i ukupnu regionalnu saradnju.

Koliko god je nezahvalno prognozirati budući razvoj odnosa Srbije i Hrvatske objektivne naznake trendova i očekivanja se mogu potražiti u izveštajima o napretku za 2009. koje je za države regiona pripremila Evropska komisija. Vredno je notirati da su, kada je reč o Srbiji i Hrvatskoj, za obe države u

suštini iznete povoljne ocene odnosa sa susedima. Izveštaj je nešto precizniji i zahtevniji za Hrvatsku, kao državu koja je bliža ostvarenju članstva. Ukazuje na potrebu rešavanja graničnih sporova sa susedima, vlasničkih pitanja i povratka izbeglica. Suštinska najava očekivanja Brisela sadržana je u pomenutoj Strategiji. Punu pažnju zaslužuje ocena da bilateralna pitanja sve više utiču na proces proširenja koja treba da budu rešena i ne smeju da zaustavljaju proces proširenja. Prema Strategiji okvir rešenja treba tražiti na osnovu principa mirnog rešavanja sporova u skladu sa Poveljom OUN, uključujući i pred Međunarodnim sudom pravde. Stav Brisela je jasan - iskustvo graničnog spora Hrvatske i Slovenije koje je osim bilateralnih problema i hrvatskog zastoja na putu prema EU imalo i šire regionalne reperkusije. Unija nema nameru da toleriše ponavljanje ovakvih situacija, poruka je Brisela.

Odlazeći komesar za proširenje Oli Ren je prilikom razmatranja Strategije proširenja u Evropskom parlamentu izjavio da „neće biti popusta u proširenju“. Kratka, ali višeslojna rečenica koja je svojevrsno upozorenje svim aspirantima na članstvo. Za Beograd i Zagreb ona, po strani od velikih i dubinskih unutrašnjih konsideracija u smislu modernizacije, reformi, prilagođavanja i implementacije evropskog zakonodavstva, predstavlja i upozorenje o potrebi rešavanja otvorenih pitanja, saradnje i dobrosusedstva. Naravno, i regionalne saradnje kao trajnog pratioca odnosa sa susedima za sve aktere u našem regionu. Verodostojnost evropskih aspiracija prema susedima demonstrira se proaktivnim nastupom, rešavanjem, a ne gomilanjem problema, partnerstvom i saradnjom, a ne nadmetanjima i sporenjem.

Autor je predsednik Foruma za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji i ambasador SRJ/SCG u Hrvatskoj 2001-2005

Pobuna u srpskom pravosuđu

PIŠE: BOJANA OPRIJAN ILIĆ

Staru izreku koja glasi "ići sudiji, znači ići pravdi", nedavno su demantovali upravo brojni poslenici boginje Justicije, nakon obnarodovanih rezultata (re)izbora u srbijanskom pravosuđu. Naime, arbitriranje arbitara o kolegama iz branše rezultiralo je međusobnim optužbama i podelama u sudijskim redovima, na "podobne" i "nepodobne". Tako je dugo najavljivana, potrebna i očekivana reforma trećeg stuba vlasti, umesto da učvrsti, poljuljala njegove temelje.

Podsetimo, u okviru reorganizacije sudova u Srbiji sproveden je i opšti izbor nosilaca pravosudnih funkcija. Visoki savet sudstva (re)izabrao je 1531 sudija i dodelio još 876 sudijskih "portfelja", onima koji će se prvi put baviti ovim poslom sa trogodišnjim mandatom. S druge strane, oko 720 sudija više neće biti na tim dužnostima, odnosno, ostaju bez posla. Rezultatima izbora u pravosuđu nisu zadovoljni ni javni tužioci, pa njihovo Udruženje zahteva da Državno veće tužilaca objavi spisak svih koji su "otpisani" i navede relevantne razloge za odluku o (ne)izboru.

Pravda na rešetku

Kad je pao režim Slobodana Miloševića neumorno se trubilo o (fakat) neophodnoj lustraciji u pravosuđu zbog brojnih presuda uz "daljinski upravljač" politike i poznatih sudskih odluka u vezi izborne krađe. Od tada do ove reforme ili "reforme" sudstva, išlo se, međutim, puževim korakom, jer je odgađana iz godine u godinu. Otkako su, konačno, sudovi reorganizovani (pogledaj okvir), povezano s tim, pravosudnu, ali i širu javnost potresa ju žestoke polemike o kriterijumima nedavnih (re) izbora i uplivu politike u celokupan proces. Vrhovni arbitar u ovom procesu je, inače, Visoki savet sudstva, koga većinski čine sudije ali su, po funkciji, članovi tog tela i ministar(ka) pravde kao i skupštinski predsednik Odbora za pravosuđe. Visoki savet je, dakle, odlučivao i predložio ko će od sudija ostati na svojim mestima, avanzovati ili dobiti natrag radnu knjižicu. Zbog čega su odluke tog

tela sporne za neizabrane (ali i mnoge izabrane) sudije i tužioce, pravne eksperte, advokate, sindikat pravosuđa, opozicione poslanike ..? Nezadovoljni deliocima pravde najavili su, u međuvremenu, žestoku borbu za „svoju pravdu“, obraćanjem Ustavnom sudu Srbije, međunarodnim institucijama, Savetu Evrope, Venecijanskoj komisiji i Međunarodnom sudu u Strazburu.

Zamerki na rad pravosudnog Saveta je mnogo ali, najveći broj odnosi se na ozbiljne nedostatke u proceduri, odluke o razrešenjima bez obrazloženja, te konstituisanje Saveta u krnjem sastavu (bez predstavnika iz advokature i pravnih fakulteta). Sudije i tužioci ukazuju i da se odlučivalo bez prisustva javnosti, kao i da su neki dokumenti imali oznaku službene tajne na osnovu poslovnika koga je Visoki savet usvojio prošle godine. Najviše se, međutim, ovih dana, govori i stavlja pod znak pitanja treći kriterijum za izbor sudija, a to je (osim stručnosti i osposobljenosti) njihova dostojnost. Brojne sudije koje nisu ponovo izabrane još neobrazložene odluke doživljavaju kao ličnu uvredu, tumačeći da ih je Visoki savet sudstva ocenio - nedostojnim. Prema usvojenoj definiciji samog pravosudnog

REORGANIZACIJA SUDOVA

Od 1. januara 2010. u Nemanjinoj ulici u Beogradu, u negdašnjoj zgradi Ministarstva odbrane urušenoj nakon bombardovanja, a zatim obnovljenoj, počće sa radom Vrhovni kasacioni sud, gde će biti smešteni i Apelacioni, Upravni i Viši trgovinski sud - nastali novom reorganizacijom sudova. Prema toj organizacionoj mreži, predviđeno je, dakle, da opštinske sudove zamene osnovni sudovi, umesto okružnih nastali su - viši sudovi, a formirana su i četiri apelaciona suda koja će biti zadužena samo za odlučivanje po žalbama, dok će najviša sudska instanca biti ubuduće Kasacioni sud. Dosadašnji prekršajni organi transformisaće se u sudove za prekršaje, a trgovinski sudovi u privredne.

Saveta dostojnost, naime, podrazumeva „moralne osobine koje sudija treba da poseduje i ponašanje u skladu sa tim osobinama“. Te osobine su, kako se navodi, poštenje, savesnost, pravičnost, dostojanstvenost, istrajnost i uzornost.

Koliko je sudija, od 720 neizabranih, ocenjeno kao nedostojno, znaće se tek kada Visoki savet sudstva obrazloži pojedinačne odluke. U vezi sa tim kriterijumom, na vanrednoj sednici Društva sudija Srbije, ukazano je i da su ponovo izabrane ili napredovale u sudove višeg ranga („od kaplara do pukovnika“), oni za koje se zna da su se „ogrešili u dostojnosti“ ili čak protivzakonito postupali. Vida Petrović-Škero, nekadašnja predsednica Vrhovnog suda koja je izabrana za sudiju Vrhovnog kassacionog suda, procenjuje da je Visoki savet sudstva za „odmeravanje“ svakog kandidata utrošio tek po - pet minuta. A kako se procenjivalo, govori činjenica da je Sonja Brkić, takodje bivša predsednica Vrhovnog suda izabrana za sudiju, iako je odavno utvrđeno da je prekršila zakon, jer je u isto vreme bila predsednica Republičke izborne komisije i sudija. Vida Petrović-Škero upozorava da ima još sudija koje je Visoki savet sudstva odabrao ma da su bili članovi izbornih komisija, uprkos zakonskoj zabrani o takvom sukobu interesa, još od 2001. Problem je, vele juristi, u tome što, i sudije i tužioci - pred sobom imaju samo imena onih koji su prošli „kroz sito“, ali ne i kriterijume zašto jedni jesu, a drugi nisu ponovo izabrani, odnosno na osnovu čega je napravljena osporavana rang lista i kakvo je bilo „rešeto“.

ŠKAKLJIVI PREDMETI

Sindikata pravosuđa smatra da se Visoki savet sudstva poneo „sektaški“ prema zaposlenima i traži ponavljanje konkursa za izbor sudija i tužilaca. Razlog neizbora bilo je postupanje „po šakaljivim predmetima“, i „sramno“ je što su nosioci pravosudnih funkcija u goreem položaju od okrivljenih, jer nemaju pravo na pisanu odluku o razlozima neizbora, niti pravni lek pošto to nije predviđeno pravosudnim zakonima, poručeno je iz ovog sindikata. Navedeno je dalje, kako je „velika neloogičnost“ što 50 odsto zamenika okružnog javnog tužilaštva nije izabrano, a da istovremeno, njihov starešina bude nagrađen.

Izabrani i mrtvi?

Vesna Rakić Vodinelić, profesor i nezavisni pravni ekspert ocenjuje da je ovako sprovedenim opštim izborom, vlast „na kockarski način“ propustila priliku da građanima osigura adekvatno pravosuđe i da krivicu za to snose i Visoki savet i Ministarstvo pravde, ali i Ustavni sud Srbije koji nije s dovoljnom pažnjom pratio taj proces. Bivši sudija Vrhovnog suda Srbije i predsednik Društva sudija Zoran Ivošević upozorava da su na spisku izabranih, sudije koje to nisu trebale biti ali i obrnuto. On upozorava da među (re)izabranima ima i ljudi koji su učestvovali u izbornoj krađi 1996/97. godine, koji su bili u sukobu interesa, koji su imali mnogo nerešenih i zastarelih predmeta, pa čak i koji su mrtvi(!)

Advokatska komora Srbije, pak, sumnja da je pri izboru sudija jedan od kriterijuma bio supružnički odnos nosioca sudijske funkcije sa advokatom. „Činjenica da Visoki savet sudstva nije izabrao više dosadašnjih sudija čiji su supružnici advokati, iako su zadovoljili zvanična merila, pobuđuje sumnju da je supružnički odnos sa advokatom bio jedan od neformalnih kriterijuma za izbor“, saopštila je Advokatska komora Srbije. Ova strukovna organizacija smatra da

se radi o protivustavnom kriterijumu i „nedopustivom ataku na advokatsku komoru“.

„Nisam izabrana zato što vlast ne voli kritiku. Što je kritika primerenija, to je nezgodnija. Oni koji vode pravosuđe, a to su, naglašavam, političari, a ne sudska tela, zacrtali su da sve što oni rade mora biti samo hvaljeno, novo, progresivno, reformsko i u to se ne uklapa realnost koju ljudi u pravosuđu žive i osećaju. Građani su nezadovoljni, ali nesvesni nove realnosti koju će tek početi da osećaju, konstatovala je za list Vreme, Dragana Boljević predsednica Društva sudija Srbije. Njeno ime se, naime, ovih dana često navodi u javnosti, kao primer da je politika uplela prste u reizbor nosilaca pravosudnih funkcija. Na pitanje da li je, možda, problem i to što je u braku sa advokatom ona kaže da ne razume čemu bi služio taj princip. „Ako je bilo neke nelegalnosti zbog toga, sudije je odavno trebalo razrešiti. Ako su se plašili nedoličnog uticaja supružnika advokata, zašto im nije smetala situacija kada je roditelj, brat, sestra, dete, kum itd. advokat? Ili, kada su roditelj i dete sudije ili tužioci, ili supružnici“, veli Dragana Boljević.

Tadićeva (pr)ocena

Na vanrednoj sednici Društva sudija Srbije zatraženo je i da se predsednik Boris Tadić javno izjasni kako zna da nije bilo političkog pritiska na proceduru ponovnog izbora sudija. Tadić je naime, ranije izjavio da garantuje da prilikom reizbora nije bilo „suštinskih ili bitnih političkih pritisaka, jer bi „tako nešto u potpunosti obesmislio reformu pravosuđa“. On je obećao da će „sagledati mišljenje institucija koje su predložile izbor i sindikata pravosuđa“. Vršilac dužnosti predsednika Vrhovnog suda Srbije Nata Mesarević tvrdi da nije namera Vrhovnog saveta sudstva da bilo šta krije i da stoji iza svake odluke o izboru sudija. „Izbor kandidata je bio veoma oštar i ja mislim da u Visokom savetu sudstva sede časni i poštteni ljudi. Nama nije bio cilj lustracija sudija u Srbiji, već da

izaberemo one koji ispunjavaju sva tri ključna uslova, a to su stručnost, dostojnost i obučenost“, izjavila je ona. I dodala, da kritike o umešanosti politike u izbor sudija „uglavnom stižu od onih koji su do sada ispunjavali želje političara“. Ministarka pravde Snežana Malović sigurna je da „nisu tačne priče“ o tome da je bilo politizacije u procesu izbora sudija. „Ukoliko imamo ispolitizovano sudstvo nećemo imati ni valjanu državu“, kaže Malovićeva. Član Odbora za pravosuđe Nenad Konstantinović, takođe tvrdi da je prilikom izbora sudija i tužilaca poštovan kriterijum stručnosti i da su odabrani najbolji kandidati. „Prvi put u našoj novijoj istoriji od 1945. godine, sudije ne biraju političari, ne bira skupština, nema uticaja vlade na izbor sudija i mislim da je to dobro i jeste garancija nezavisnog sudstva. Ono što je važno, a u javnosti se često govori da nema transparentnosti prilikom izbora. Sve odluke koje je doneo Visoki savet sudstva su bile javne i bile su javno objavljene“, rekao je Konstantinović.

Štete i odštete

Tek ilustracije radi, u praksi rezultati reizbora izgledaju ovako: Suđenje tzv. jatcima Ratka Mlađića moraće da krene od početka, jer ni predsedavajući sudija, ni javni tužilac, ni istražni sudija nisu ponovo izabrani na te dužnosti. Ne zna se koliko je takvih ili sličnih, već procesuiranih, predmeta širom Srbije. Ali se zna da su od 20 dosadašnjih sudija krivičara Vrhovnog suda Srbije, samo četvorica ponovo izabrana. Dilema, na koju upozoravaju juristi, je i to, da li će parničari ili osuđenici nezadovoljni presudama, moći da traže obnove postupka ili odštetu od države, jer su sudije koje su ih donele proglašeni „nepoćudnim“. Šta ako je, na primer, sudija Vrhovnog suda koji je „oborio“ presudu svog kolege iz Okružnog suda, sada ocenjen „nedostojnim“ i da li to daje pravo oštećenoj strani da traži obnovu procesa koji je ranije vođen? Za sada, na ovo nisu izrečena pravna rešenja. Ali, bez sumnje, važnije je naći odgovor na pitanje nepoznatog „sajtovca“ koje glasi: „Ako se neizabrane sudije, koje su zaslužile da i dalje budu deo sudske vlasti u Srbiji, ne mogu izboriti za svoja prava (plašim se sutrašnjeg dana), ko li će i da li će to, uopšte, iko moći?

**Savez vojvođanskih Mađara i
Demokratska stranka**

Otklon od „burazerskog sporazumevanja”

PIŠE: DIMITRIJE BOAROV

Velika politička afeta koja je buknila nakon što je Savez vojvođanskih Mađara uskratio svoja 4 glasa vladajućoj koaliciji prilikom usvajanja državnog budžeta za 2010. godinu u Skupštini Srbije (21. decembra 2009), pa su za opstanak Vlade morali biti aktivirani „rezervni glasači”, može se smestiti u različite kontekste. Ona se, prvo, može posmatrati u domenu unutrašnjih odnosa u vladajućoj koaliciji koje navodno, opterećuje stalno „ucenjivački” stav malih stranaka prema vodećoj Demokratskoj stranci, na koju se, opet navodno, na kraju svaljuje sva odgovornost zbog raznovrsnih kompromisa koji navodno, „narušavaju” njenu programsku viziju. Kad je reč o ovoj teoriji, koja je iz vrhova DS lansirana kao „oficijelno objašnjenje” celog slučaja, valja primetiti da je takvo tumačenje pokušaj da se nacionalno zgodan „mađarski otpor” iskoristi za discipliniranje koalicionih partnera raznovrsnim pretnjama i najavama da stožer vladajuće koalicije ima snage da „malima” iz svog društva ukine raznovrsne privilegije, pa i da SVM potera iz pokrajinske administracije u samoj Vojvodini, gde DS i bez te stranke ima lavovsku većinu. Slabost ove teorije je višestruka – niti je sama DS pokazala da ima čistu viziju demokratske Srbije, niti su mali partneri u ključnim trenucima doista dobili nešto krupnije – izuzev „glavnog partnera”, Socijalističke partije Srbije.

Zatim, budžetska afeta može se gledati i kao deo, navodno kontinuiranog pozicioniranja manjinskih stranaka na političkoj sceni Srbije u skladu sa razvojem političkih prilika u matičnim državama, a u ovom slučaju, kako su to (prema Danasu, od 25. decembra) primetili neimenovani izvori iz DS, kao tobožnje uputstvo koje je SVM dobila od Viktora Orbana, šefa mađarske desnice, koji će se, prema većini procena, na predstojećim aprilskim parlamentarnim izborima iz opozicionih klupa vratiti na vlast kod našeg severnog državnog suseda, a koji je nedavno bio u „privatnoj poseti” Vojvodini. U vezi sa ovom špekulacijom valja odmah primetiti da je puštanje u promet „špijunske verzije”, makar samo preko jednog ozbiljnog

beogradskog lista i pratećih tabloida, krajnje prizeman potez, sličan doskorašnjem vladajućem, a kafanskom, nacionalističkom demonizovanju svih stranaka manjinskih nacionalnih zajednica kao „stranih agentura” koje su, po tim pričama, ovde osnovane stranim parama samo radi razbijanja i uništavanja Srbije.

Budžetska „mađarska afeta” može se analizirati i u okvirima kontinuiranog manevrisanja svih stranaka Srbije na političkom tržištu Vojvodine, da bi se u njoj našao saveznik, pa i po cenu povećanja trenutne ili buduće važnosti Vojvodine u Beogradu, jer je, na primer, ovaj događaj vođa srpskih „naprednjaka” Tomislav Nikolić iskoristio da mađarskoj vodećoj stranci u Vojvodini naprasno pošalje izraze simpatija i ponudi joj čak, predizborni savez. Predsednik SVM Istvan Pastor je, povodom ovih „simpatija”, javno demantovao da je u nekakvom domundavanju sa Srpskom naprednom strankom i čak je najavio da će njegova stranka glasati za rebalans budžeta Srbije za 2009. godinu (koji, doista nekako nelogično, treba da dobije verifikaciju u Skupštini Srbije nakon već obavljenog izglasavanja budžeta za 2010. godinu). To, naravno, ne otklanja sve sumnje da bi SVM nakon nekih budućih izbora mogao imati i mnogo veću važnost od ove koju ima danas – kada njegovi glasovi mogu biti zamenjeni iz „sive glasačke zone” u Narodnoj skupštini, pa se u tom smislu može razumeti nervoza koju je DS pokazala tokom budžetske afere.

Uza sve to, pri kraju ove šetnje kroz pretpostavke, ali u Srbiji i ne najmanje važno, ovaj slučaj u Skupštini Srbije, kada su Pastorovi poslanici iz SVM odbili da glasaju za državni budžet za 2010. godinu, može se analizirati i kao deo „ličnih odnosa” lidera na političkoj sceni Srbije. Naime, poznato je da je lider SVM, jesenas, više puta, i preko novina, tražio da „strateški” razgovara sa predsednikom Tadićem, a da je Tadić taj susret stalno odlagao, to jest, zapravo, stalno odbijao takav „zasebni razgovor”. U čemu je ovde problem nije potpuno jasno, ali pri posmatranju tog problema valja zapaziti da je Istvan Pastor, otkako je na čelu SVM zamenio Jožefa Kasu, politiku ove

stranke prema pitanju autonomije Vojvodine, potpuno očistio od dvosmislica, pa je čak na poslednjoj Vojvođanskoj konvenciji, pre nekoliko meseci, doslovno istakao da neće nijednog trenutka žrtvovati interese Vojvodine zarad navodnih viših državnih interesa.

Tadić je, uz to, verovatno osetio da je Pastor bitno različit tip političara od Kase, a naročito od lidera LSV Nenada Čanka, i da se sa njim ne mogu praviti tekući sporazumi na liniji „burazerskog političkog savezništva“, gde nikom nije zabranjeno da posle nekakve zajedničke akcije nastavi svoju staru priču, ma koliko ta akcija odudarala od krupnih političkih principa jedne ili druge stranke i tih starih priča na kojima su stranke i izgradile nekakav identitet. U vezi s tim, može se razumeti i „denuncirajuća izjava“ Nenada Čanka da je Pastor, ne glasajući za budžet, zapravo izrazio nepoverenje Vladi Srbije (kao i dodatna, korektivna izjava Bojana Kostreša, drugog čoveka LSV, da se Vlada ne ruši u trenutku kada zahvaljujući njoj pada Šengenski zid i kada Srbija aplicira za članstvo u Evropskoj uniji). Naime, Čanak je uvek pokazivao posebnu osetljivost prema svim vojvođanskim političarima koji su ugrožavali njegovu poziciju „ključnog političara Vojvodine“, onog preko koga govori prava autonomistička Vojvodina – što je, opet, sa druge strane, izazivalo, a i dalje sigurno izaziva, krupno podzrele svih tih drugih vojvođanskih političara prema „Nenadovim privatnim dilovima“ (kako se jedan od njih privatno izrazio).

Uostalom, izvesno indirektno političko upozorenje Čanku povodom budžeta Srbije može se uočiti i u saopštenju Vojvođanskog kluba (od 22. decembra), koje je potpisao predsednik Đorđe Subotić. U njemu se može videti da je ova stara autonomistička nevladina organizacija, naglasila da „podržava poslanike Saveza vojvođanskih Mađara u poštovanju Ustava Srbije i ustavne obaveze Republike prema Autonomnoj pokrajini Vojvodine“. Zatim se u ovom saopštenju ističe: „Sa žaljenjem konstatujemo da nije bilo razumevanja u Vladi da se ispoštuje ustavna obaveza prema Vojvodini u budžetu za narednu godinu i što nije prihvaćen amandman poslanika Saveza vojvođanskih Mađara. Usvajen budžet je protiv interesa građana Vojvodine, jer u celini nije ispoštovana ustavna obaveza prema

Vojvodini. Takođe, sa žaljenjem, konstatujemo što se poslanicima Saveza vojvođanskih Mađara u borbi za ustavnost i uvažavanje interesa Vojvodine, nisu pridružili i drugi poslanici demokratske orijentacije iz Vojvodine, a posebno poslanici Lige socijaldemokrata Vojvodine. Vojvođanski klub poziva Vladu Autonomne pokrajine Vojvodine da pokrene proceduru za utvrđivanje ustavnosti budžeta kod Ustavnog suda Srbije, jer je prekršen Ustav u odredbama za Vojvodinu i protiv je interesa građana Vojvodine“. Slične stavove Vojvođanski klub je izneo još u vreme rasprave o budžetu u Skupštini Srbije.

Dakle, pored svih tekućih špekulacija o tome zašto jedna autohtono vojvođanska nacionalno manjinska stranka, mada član vladajuće demokratske koalicije, nije glasala za državnu ekonomsku politiku Srbije u narednoj godini „baš u danu kada je predsednik Boris Tadić u Stokholmu aplicirao za Evropsku uniju i u danu kada je Bord MMF u Vašingtonu odlučivao da li da odobri Srbiji da povuče novu kreditnu tranšu po poznatom stend baj aranžamanu“ (kako su listom SVM optuživali portparoli DS) ne može se mimoći i onaj osnovni - ustavno-statutarni kontekst, koji su, naravno, stalno isticali aktivisti SVM u Skupštini i van nje.

Činjenica da su u prvom ključnom zakonu (o budžetu) koji se u Srbiji donosio nakon potvrde novog Statuta AP Vojvodine i nakon usvajanja propisa o „vojvođanskim nadležnostima“, ignorisana (ili možda nisu ignorisana, kako tvrdi premijer Mirko Cvetković) ustavna prava Vojvodine u pogledu transfera investicionih sredstava za budžet Pokrajine (u visini tri sedmine od famoznih 7 odsto budžetskih sredstava Srbije koja se garantuju budžetu Vojvodine) – vraća nas na osnovno pitanje: da li se Ustav Srbije i Statut Vojvodine shvataju ozbiljno u vladajućem bloku. Kad je reč o Statutu, mnogi simbolički gestovi i indirektnе poruke iz vrha vladajuće koalicije, a naročito iz vrha DS (uključujući izostanak Tadića i Cvetkovića sa promocije Statuta u Skupštini Vojvodine, početkom decembra), upućuju na zaključak da je vladajuća koalicija nevoljno podržala taj Statut, da ga ne shvata ozbiljno „usred tekuće ekonomske krize“ i da nije spremna da ga se drži „kao pijan plota“. U stvari, na taj način se podstiču priče da Tadić i rukovodstvo DS traže nove ljude za vođstvo svoje stranke u Pokrajini, one koji će poslušnije od onih koji su se borili za Statut APV, prihvatati ignorisanje prava Vojvodine koja joj se navodno garantuju Ustavom i Statutom.

Budućnost sa SNS

Miloševići Evropejci

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Dok traju špekulacije da li bi i kada mogli biti raspisani prevremeni parlamentarni izbori, kome bi a kome ne bi to odgovaralo, već je dugo jasno da su se stvari na srpskoj političkoj sceni od maja 2008, „radikalno“ promenile.

Kada govorimo o promeni, ne mislimo, naravno, na „suštinu“ već više na „formu“ političkog delovanja i tzv. deklarisanu politiku.

U maju 2008, postojala je podela na „Evropljane“ i „anti-Evropljane“, ne samo u glavama birača, već i u predizbornim kampanjama najvećih opoenata. Šta se od tada promenilo u glavama, a šta u programima? Prema nekim najnovijim istraživanjima, reklo bi se u glavama ponešto, a u stranačkim programima „radikalno“. No, ovde u stvari nije reč o paradoksu, osim na prvi pogled...

Odluka Tomislava Nikolića da se suprotstavi manipulacijama Vojislava Šešelja, s kraja leta 2008, pokazala je ko je pravi lider SRS, jer je on za sobom odveo oko dve trećine pristalica radikala. Manje-više onoliko koliko je sam „stvorio“. Prema novom nalazu Stratedžik marketinga, podrška građana Srbije ulasku u EU je relativno stabilna i stalno prelazi 60 posto, ali samo 27 posto tih istih građana kada je reč o politici SNS, veruju u njihovu iskrenost po istom pitanju. Da li su u tih 27 posto svi i inače na strani SNS?

Ista istraživanja pokazuju i da je SNS od osnivanja neprekidno rasla, ne samo odvođeci ljude od radikala, već i skupljajući svuda po političkoj sceni i oko nje. Tako da ovih dana i CESID i Stratedžik pokazuju izjednačenost naprednjaka i demokratata, sa razlikom u nivou statističke greške. Rezultati na vanrednim lokalnim izborima, posebno oni na Voždovcu, pokazali su da je samozadovoljstvo demokratata i njihove demokratske koalicije postalo prava pobeđnička patologija. Trijumfalizam iz jeseni 2008, kada se raspala SRS koji još nije kanalisana na očekivan način, pokazuje da se nije razmišljalo o tome šta bi se moglo desiti u sledećih godinu dana. Verovatno se pretpostavljalo da je najvažnije da se SRS raspadne kao sve ozbiljnija konkurencija demokratama, ali i smetnja EU integracijama kao što je bilo u slučaju

ratifikacije SSP. A posle „potop“. Naravno, i Šešelja i Nikolića. Ili Nikolića u nekakvoj novoj demokratskoj „rezervi“. Najverovatnije, po već vidljivom ne-upotrebljavanju ili neupotrebljivosti savetničkih resursa u DS, nova stranka SNS, uglavnom je tretirana kao „dobrodošla“, kao novi povod za brukanje opozicije u parlamentu i van njega. Ali i za odvlačenje pažnje građana od aljkave politike nove vladе suočene sa domaćim odjecima svetske krize. Baš kao u vicu, radost koja je potrajala nešto više od pola godine ubrzo se pokazala kao prerana i preterana. I dok je u februaru 2009, razlika ZES i SNS bila čitavih 20 odsto, ona je snažno opadala u korist SNS tokom narednih samo nekoliko meseci.

Ko je sve podržao uvredjenog Nikolića da se usprotivi Šešelju manje-više je nezvanično poznato, ali je još uvek predmet političkog tračā. Sigurno je, međutim, da podrška nije došla preko noći i bez Tadićevog voljnog ili nevoljnog odobravanja. Rušenje zida prema EU, proširilo je doduše, front na EU konsenzusu Srbije, važnom pre svega za DS i one oko nje, ali je, kako je sada sasvim jasno, i srušilo tarabe oko velike, ali ipak godinama limitirane popularnosti Nikoliću.

Marketing-doktori kojima predsednik Srbije i DS najviše veruju nisu, u vezi sa ovim poslednjim, imali baš nikakvu „viziju“. Nisu, čini se, sanjali ni ružne snove. Pustili su, u samozadovoljstvu bez granica, da se Nikoliću priključuju ne samo predvidljivi „prebezi“ već i oni koji su ga simpatizovali iz prikrajka, ali koji nisu mogli da prihvate njegovu „rezervisanost“ prema EU.

Da nije bilo nikakvog scenarija za „dan posle“, jasno je i po zakasnelom spinovanju naknadne pameći u vrhu DS. Godinama je stil DS bio „pozitivna kampanja“ kojom su ustvari, izbegavali da ukažu na istorijat delovanja Šešeljevih radikala, njihov vazalni odnos prema Miloševiću i poreklo „derivata“ Miloševićeve DB politike. Nije se reagovalo čak ni na ono što je otkrilo istraživačko novinarstvo, na „detalje“ o naplaćivanju parlamentarnih usluga radikala od tadašnjeg režima i sličnom. Vodjena je politika -

nećemo ih sada napadati njihovim vlastitim oružjem, ostavićemo to za „ne-daj-Bože“.

Sada kada se u DS valjda procenjuje da dolazi to vreme, iako za njih prilično brzo i neočekivano, sramežljivo pominju, kao Tadić, da su naprednjaci „oni stari militantni radikali“, ili podsećaju, kao gradonačelnik Đilas, da SNS ne bi trebalo ništa verovati dok se ne pokaju za ratove i zločine, ne izvine za Srebrenicu... Ali, čak i kada se politika ogoli do praćenja istraživanja javnog mnjenja, spinovanja i plakatskog marketinga i tada mora biti „pravovremena“. Lamentiranje nad stvarima koje pominju Tadić i Đilas, znak je poodmakle faze političke blaziranosti koja je dovela do gubitka političkog instinkta. A to je smrt za svačiji politički talenat. Priča o viziji odavno je izgleda, izgubljena u digitron-politici, sa bezbroj decimala. Jer, kakva-takva „vizija“, ma svako odmicanje od fotelje, pokazalo bi i prosečno inteligentnom političaru kakva je danas Srbija, a kakva je mogla i što je još važnije, kakva bi mogla biti.

Ono što je teško priznati, ali je za sada tačno, jeste da je Tomislav Nikolić, mimo svih očekivanja (ne samo Šešeljevih) to odlično shvatio. Šta će iz toga proizaći, tek ćemo, naravno, da vidimo...

Da li DS i danas shvata da počinje da gubi ne samo u odnosu na SNS nego i da bi ako ovako nastavi, za dve-tri godine, taman pre redovnih parlamentarnih i predsedničkih izbora, mogla da bude tek jedna od dve velike „proevropske“ partije u Srbiji. U najboljem slučaju?

Srpski konsenzus koji se dostiže pripitomljavanjem „militantnih radikala“, dobija izgleda sve veću međunarodnu podršku. Oni koji su pratili skorašnji boravak Aleksandra Vučića u Vašingtonu, kažu da je on u Institutu Vudro Vilson održao predavanje koje „kao da je pisano u Stejt departmentu“, a Nikolića put u SAD tek očekuje ovih dana. Navodno poseća dijaspori, ali sigurno neće biti samo to. Mora da će i on i za uši američkih zvaničnika održati ako ne predavanje, onda bar jedan prigodan govor. Svoje „otkriće Amerike“ i oduševljenje njim, bivši radikali jedva uspevaju da sakriju. Zato Nikolić mora da ispravlja Vučićeve izjave da su SAD glavni saveznik Srbije posle EU, jer je već to obećao Rusiji i to više puta, a zatim i Kini, Indiji, Brazilu - celoj „multilateral“.

Brisel je već sa šefom SNS obavio preliminarne razgovore, svojevrsan „memorandum o

VOŽDOVAC PUPAK SVETA

PIŠE: VELIMIR ČURGUS KAZIMIR

I tako smo i sa tim završili. Pokazalo se ko je koliko jak, odnosno slab. Oni koji su se pokazali najjači tvrde da je rezultat izbora reprezentativan za celo biračko telo, odnosno za celu Srbiju, oni koji su izgubili tvrde da je reč samo o lokalnim izborima gde se ništa ne dokazuje. Nije da nisu u pravu i jedni i drugi. Ipak su, nema sumnje, u mnogo boljem položaju oni koji su pobedili od onih koji su izgubili. Još je Alen Ford otkrio drevnu istinu: „ako želiš pobediti ne smiješ izgubiti“.

Delfi su u antičkom svetu smatrani za mesto gde se dobijaju, ne samo najtačnija proročanstva nego i gde je mesto koje predstavlja „pupak“ tadašnjeg sveta. Omfalos, grčki „pupak“ ima mnogostruka značenja. A proročica Pitija samo je dokaz da je veza između pupka sveta i sudbine nedvosmislena. Današnja Pitija se umnogostručila - svaki politički analitičar, i uz njege agencija za istraživanje javnog mnjenja, predstavlja proroka sa više ili manje vernika. Njihova verna

pratnja su, naravno, oglašivači proročanstava - njihovo veličanstvo mediji.

Da je Voždovac, ako ne centar sveta, a onda centar Srbije moglo bi se dokazivati i geopolitički. Avala, ugašeni vulkan, na čijem vrhu je jedinstveni spomenik Neznamom junaku, a time i simboličko mesto dokazivanja vrhovne političke vlasti, kao i sva okolna sela, pripadaju ovoj velikoj beogradskoj opštini. Zašto je pobeda na lokalnim izborima, čak i u tako simoboličkim (mitskim) razmerama toliko važna? Šta ova pobeda najavljuje? Skoru promenu izvršne vlasti ili okretanja točka istorije? Da li je Voždovac, kao pre desetak godina Zaječar, postao svojevrsni lakmus papir političkog (glasačkog) raspoloženja u Srbiji? Nijedan od političkih proroka to ne tvrdi kao da je statistički uzorak zakazao kad je najpotrebniji.

Ovi izbori su, međutim, pokazali neverovatno izbor ideja, obećanja i ponuda koje su stranke nudile građanima. Uz toliki trud bilo bi normalno da izlaznost bar pređe 50 odsto. Ipak trud se isplatio jer je ukupno izašlo 42,7 odsto birača, deset odsto više nego na prethodnim lokalnim izborima. Oni koji su izašli dali su najveću podršku Srpskoj naprednoj stranci.

razumevanju“ pre nego što je Vučić odrecitovao svoje vašingtonsko predavanje. Zapad, naravno, gleda da sebi olakša pristup Srbiji. Uz Šešeljeve radikale to nije mogao postići. Bar ne ovom brzinom i uz prilično neočekivano oduševljenje.

Sve češće najave o promeni Ustava koje je nekoliko puta pominjao i predsednik Tadić mogle bi, kako se nagadja, biti olakšane i ovom naprednjačkom prilagodljivošću. Tadić kao glavne slabosti Ustava iz 2006, pominje broj poslanika, odredbe o izborima i regionalizaciju. U vezi sa tim otvoreno je pomenio kako bi sa realizacijom ovih planova sada trebalo da bude lakše, jer bi SNS mogla da obezbedi dvotrećinsku većinu u parlamentu. Pitanje saradnje velikih – DS i SNS je na dnevnom redu. Tadić, očigledno, ima problema sa članovima svoje koalicije ZES i partnerima u vladi, naročito sa G17 plus i SVM. Možda bi upravo na pitanjima regionalizacije dva lidera našla najveći zajednički sadržaj? Sada su na istom: “I Kosovo i EU”.

Kako sada stvari stoje, Nikolićev koalicioni kapacitet je sve veći, jer nema stranke u Srbiji, sem LDP, sa kojom on ne bi mogao u savez. Naravno, postizborni. Sa druge strane, njegov glavni eventualni partner DSS ne izjašnjava se o koaliciji, ljubomorno čuvajući svoju „jedinstvenu“ političku

poziciju. Uz sve nećkanje, od Nikolića bi Koštunica mogao da dobije još jedan premijerski mandat. Ali, ni Nikolić mu ga uz sve divljenje i moljkanje Velimira Ilića ne bi mogao dati, ukoliko kremanski lider ne odustane od „kletve“: Dabogda EU bila bez Srbije!

Iako ima i onih koji govore o mogućem savezu demokrata i naprednjaka, to je za sada najmanje verovatno. Programski – tu je danas reč o nijansama, a za politički moral, a još manje za partijsku i ličnu prošlost, kasno je „da se kaje“. Naročito onima koji su nekadašnje radikale pobeđivali u stalnoj „olakoj brzini“. Uostalom, zašto bi Nikolić pravio vladu sa Tadićem? Kad je već jednom uspeo da se mentalno otarasi svog „političkog oca“ (sa stotinak remek dela koja mora da i danas čekaju na dalje izučavanje u stanu u ulici dr Z. Đinđića), Tadić za njega više nije nikakav izazov. Nema ni dovoljno konkurentan rejting ni sabrana dela. A i podrška iz sveta mu više dolazi „po funkciji“, jer se Zapad ponovo dosetio starog dobrog Makijavelija. Ako je SNS dobar Srbiji, zašto bi Briselu smetalo da je baš Nikolić jednog dana uvede u Evropu? “Pokajnici” su uvek bili najzahvalniji saradnici. U svakom poslu.

Ova stranka će nesumnjivo, zajedno sa koalicijom DSS – NS, formirati opštinsku vlast.

Važno je podsetiti se sada, ako ne svih, bar jednog dela obećanja i ideja stranaka koje su učestvovala na izborima.

Čini se da je stranka koja nije uspela da pređe cenzus – G17 plus – bila posebno agilna i kreativna. Evo šta su predlagali (obećavali), ali i radili ljudi iz ove stranke: smanjenje opštinske birokratije, striktno poštovanje zakona, „sigurne ulice“ i roditeljske patrole, odustajanje od predizbornih plakata i usmeravanje novca za socijalne slučajeve, a posebno za kupovinu kompjutera za hraniteljske porodice (jedna kompjuter nedeljno), zamena sijalica i hidranta u jednoj zgradi... Demokrate su se zalagali za zatvaranje kladionica u blizini škola, borbu protiv narkomanije, najavili su smanjenje cene vode i iznošenja smeća, ponovno otvaranje bioskopa „Voždovac“, sređivanje dečjih igrališta, parka u romskom naselju, otvorili su jednu ambulantu, asfaltirali više ulica... Naprednjaci su počeli sa donacijom drvene građe za popravku krova za jednu ugroženu porodicu, najavili su bespoštednu borbu protiv korupcije i kriminala, delili flajere i ruže

damama, obezbedili besplatne oftalmološke preglede i podelu besplatnih naočara... LDP je organizovala mobilne timove lekara za borbu protiv novog gripa. DSS je kritikovala neravnomerni razvoj opštine, a Andreja Mladenović je otišao i korak dalje, obećavši da, ukoliko oni pobeđu da će popraviti ograde oko svih obdaništa. Iz Nove Srbije su poručili da je Voždovac kapisla koja će, valjda, da dignu u vazduh Srbiju. A Velja Ilić je mudro primetio da se Voždovac ne može razvijati dok je u njemu CZ koji pod hitno mora da se „dislocira“.

Biće veoma zanimljivo kako će većina, koja nije izašla na izbore, doživeti promenu lokalne vlasti. Ukoliko nešto i primeti.

Sva je prilika da je srpska politička scena ušla u onu fazu vatrene retorike političara i totalne apatije većine građana koja može da potraje. Nema na vidiku ni velikih socijalnih nemira, ni političkih preokreta, ni spoljnopoličkog zaoštavanja, a takođe, ni velikih investicija koje bi ekonomski pomerile srpsko društvo iz ove čudne i pomalo zastrašujuće pozicije. Zima našeg nezadovoljstva neće se poklopiti sa kalendarnom. I uglavnom će biti kamernе prirode.

NA KRAJU PUTA

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

Svakom, ko je samo jednom bio u Prištini i ostao tu samo jedan dan, kristalno je jasno koliko je Kosovo suverena država, koliko su njeni građani ushićeni i opijeni nezavisnošću, i - koliko budalu Beograd pravi od sebe i od svih nas

Za vladu Zorana Đinđića, ili za bar njega lično, kosovsko pitanje je 2001, i dobrom delu 2002. godine bilo rešeno na način najbolji za Srbiju. Bez dugotrajnog rata, bez razaranja, bez štete po nacionalnu ekonomiju i, što je naročito važno, bez štete po ugled i međunarodni položaj Srbije. Tih dana Srbija je drugi put u poslednjih 20 godina bila na pragu ulaska u Evropsku uniju, na pragu svrstavanja među normalne države i narode... Svima je znano šta se posle desilo. Kao u vreme Miloševića, Kosovo je postalo i ostalo jedna velika glasačka kutija, Kosovo je postalo način da se dođe na vlast, ili da se ostane na njoj. Kao i za vreme Miloševića, suze, znoj i krv kosovskih Srba ni malo nisu interesovale niti pogađale nacionalistički Beograd; njih je interesovao i još uvek interesuje samo vlast i novac koji ta vlast znači i donosi.

Kosovo će, to je sada sasvim jasno opstati kao nezavisna država i biće naš novi sused na jugu, zemlja sa veoma dugom i otvorenom granicom sa Srbijom. Interes građana Srbije bi trebalo da bude uspostavljanje što boljih odnosa sa novim susedom, odnosa koji će omogućiti građanima Srbije da budu što aktivniji činioci života na Kosovu. Interesi Srbije i njenih građana na Kosovo su višestruki. Država Srbija i njeni građani su ostavili ogromnu imovinu na Kosovu. I državnu i privatnu. Na Kosovu su ostali važni spomenici srpske istorije i kulture. Na Kosovu je ostao značajan broj građana srpske i bošnjačke nacionalnosti. Svi ti interesi su sada u rukama vlade u Prištini. Da bi vlada u Beogradu mogla da brine o tim interesima mora da bude u dobrim odnosima sa vladom u Prištini. Ministri dve vlade bi morali da kontaktiraju na dnevnom nivou, predsednik države i premijer bi morali jednom mesečno da se sastaju sa kolegama iz Prištine i raspravljaju o pitanjima koja ministri nisu mogli da reše.

Nije to tako teško kao što izgleda iz vizure srpskih petparačkih nacionalističkih medija i zbunjelih ministarskih i predsedničkih kabineta. Ono što je sigurno, i što mogu da tvrdim je da će uskoro predsednik Srbije (ma ko bio) i predsednik Kosova (ma ko bio) da razgovaraju onako kako danas razgovaraju sa drugim predsednicima. Tvrdim i da će (u istorijskom smislu) uskoro, biti sasvim svedjedno da li je u Beograd došao predsednik Rumunije ili Makedonije, ili predsednik Kosova. Tako će biti jer ne može drugačije. A, kako je danas?

U Srbiji vlast ionako može da radi šta želi, pa, a propos Kosova, umesto da gradi osnove za dobre odnose sa novim susedom, Beograd na svaki način želi da omete Kosovo da postane dobra i prava država. I, ne samo da ometa, već se hvali po zemlji i svetu da uspeva u tome, sve po onome da se budala ponosi onim čega se pametan stidi. Pri tome, sve ono što su o upotrebi Kosova u političke svrhe naučili od Miloševića, slabo im koristi. Srpski nacionalisti ne mogu da posegnu za najjačim adutom, a to je mali, ograničeni, ali veoma efikasni ratić. Samo nekoliko dana da potraje, nekoliko ljuđi da pogine, samo nekoliko crkava da plane.

Pametni ljudi logiku srpskih političara ne mogu da shvate pa se avanture srpske spoljne politike a propos Kosova već izučavaju na nekoliko prestižnih političkih škola u svetu kao primer kakvu sve štetu neodgovorna vlast može da nanese sopstvenoj zemlji i sopstvenom narodu. Teza je krajnje klasična i nju savršeno dobro poznaje svaki srpski seljak. Polazi se od ciljane situacije da je svakom domaćinu pa i svakoj zemlji od životne važnosti da ima mir na svojim granicama i da ima pristojne odnose sa susedima. Jedan od krucijalnih zadataka svake spoljne politike svake normalne zemlje je upravo to, i svaka zemlja ulaže ozbiljne napore da obezbedi mir na granicama i saradnju sa susedima. Svaka osim Srbije, jer Srbija nije normalna zemlja i nema normalne i ozbiljne političare. Srbija čini upravo suprotno. Provocira i finansira sukobe na granicama i na svaki

način nastoji da ne sarađuje sa susedom. To teranje inata celom svetu Srbi za sada plaćaju milionima eura i sramotom u svetu. Tako će da bude dok Kosovo ne postane prava država sa punim suverenitetom. Onda bi se moglo dogoditi da pravljenje gluposti na granicama počnemo da plaćamo i nečim daleko vrednijim. To se već, svi se sećamo, događalo ko zna koliko puta. Ko zna koliko puta su nam se mladići vraćali u crnim vrećama zato što smo imali nesreću da nam se na važnim mestima nalaze neznalice i glupaci.

A moglo bi da bude drugačije. Beogradu bi više nego ikome trebalo da odgovara da Kosovo što pre stane na svoje noge i postane prava država, pa da Beograd bude neka vrsta mentora mladoj državi. Koristi bi bile višestruke. Zašto „Delta“ ne bi otvorila pedesetak „Maksija“ u gradovima Kosova? Zašto kilava srpska privreda ne bi prodavala Kosovu svoju hranu i ostalu robu široke potrošnje, jer to još jedino Kosovu možemo da prodamo. Zašto Srbija ne bi gradila puteve i pruge po Kosovu. Ili, stanove. Zašto Srbija ne bi snabdevala beskrajno gladno tržište Kosova ili koristila besmisleno jeftinu radnu snagu. Ali, za sve to treba imati mnogo više sive moždane mase od ove koja nam je raspolaganju

Na Kosovu se govori sasvim druga priča. Ni malo ne hajući na podvižnička vozdvizdenija Vuka Jeremića, Kosovo postaje sve bolja država i što bi rekao Kusturičin Dino, „svakog dana u svakom pogledu sve više napreduje“. Pri tome administracija Kosova, s obzirom da su zakone pisali Evropljani, ima niz oblasti koje su daleko bolje uređene nego u Srbiji. Ili, ako hoćete, imala bi Srbija šta i da nauči od Kosova. Svakome, ko je samo jednom bio u Prištini i ostao tu samo jedan dan, savršeno je jasno koliku budalu Beograd pravi od sebe i od svih nas. Kosovo je u prošloj godini priznalo još 11 država i ako se tako nastavi potrebno je još samo tri godine da dostigne magičan broj od devedeset i nešto koliko je potrebno za većinu u OUN. Tada će sve biti gotovo i Kosovo i Srbija će igrati kvalifikacije za neko svetsko ili evropsko sportsko prvenstvo. Kosovo je već pola godine član Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke.

Sa druge strane, Kosovo je daleko, veoma daleko od države koja može da opstane samostalno. Iako

ima čime da se pohvali, postoje segmenti po kojima Kosovo nikako ne bi moglo da se nazove državom. Ekonomija gotovo da ne postoji, proizvodnje kao da nema, više od devedeset odsto svega što se proda, uvozi se. Kosovo je veoma siromašna zemlja. Više od polovine stanovnika je nezaposleno, 40 odsto živi u siromaštvu od čega 15 odsto u ekstremnom siromaštvu. Vlada Kosova ne kontroliše čitavu teritoriju države i egzistira zahvaljujući donacijama zemalja sponzora. Energetski sektor ne postoji, korupcija je neverovatna.

Albanci na sve to kažu - pa šta?

Kosovo kao država postoji manje od dve godine. Tokom poslednjih godina rata, srpska vojska i policija su opustošili Kosovo. Gotovo sve kuće su spaljene, svi automobili, kamioni i autobusi odvezeni u Srbiju, traktori, kombajni i ostale mašine ostavljene da rade bez ulja, državna i opštinske arhive prenete u Srbiju, kulturno blago iz kosovskih muzeja spakovano u aluminijumske sanduke i preneto u Srbiju. Zbog toga, a i zbog glupe, trapave štetočinske politike Srbije, Kosovo može da postoji i da bude priznato od najvažnijih država sveta. Zato što smo mi takvi kakvi smo, Kosovo ima svo vreme sveta da polako ispravlja greške i polako, mnogo sporije nego što je to normalno, postaje prava država.

Ne znam samo zašto je beogradskim političarima teško da shvate i prihvate da je nezavisnost Kosova činjenica, da je to stvarnost, i da nema koristi od pretvaranja da je drugačije. Srpski političari čak i pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu nastupaju sa svojim čuvenim šibicarskim trikovima, pa kažu da u slučaju da sud presudi u našu korist očekuju da sve zemlje preispitaju priznavanje Kosova. Ali, ako MSP kojim slučajem presudi na našu štetu, Srbija i dalje nikada, nikada, nikada, nikada neće priznati Kosovo.

Sreća u velikoj nesreći je što je zvanični Beograd najslabija i najnerazumnija tačka kosovskog problema. Kosovski Srbi su „pročitali“ srpske političare i shvatili da se budućnost srpske zajednice nalazi na Kosovu i njegovim institucijama. Oni koji neće da beže u Srbiju polako postaju lojalni građani Republike Kosovo. Naravno, to je komplikovan i bolan proces. Proći će još mnogo godina i mnogo koraćanja napred-nazad dok se to ne ostvari, ali biće tako jer drugačije ne može da bude.

„Vajmarska nagrada“ za Sonju Biserko

PROTIV NACIONALISTIČKE BUKE I BIJESA

PIŠE DR MILE LASIĆ

Sonju Biserko osjećam prijateljicom i sestrom svih proteklih 20 godina koliko se dugo i nismo vidjeli. Ali, kao i da jesmo, prijateljujemo putem tehničkih pomagala. K tome, bio sam počašćen što sam sve donekadno mogao biti suradnikom u časopisu Helsinška povelja (www.helsinki.org.rs), jednom iz niza čestitih izdanja Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji. Sonja bi znala povremeno zapitkivati kada ću nazad kući, pretpostavljajući da bi moj izbor mogao biti i Beograd, otkuda sam se uoči rata uistinu, i otisnuo u dvodecenijski duhovni egzil u inozemstvo. Kada je saznala da je klatno pretegnulo na hercegovačku stranu, napisala je da se raduje što se vraćam u zavičaj. Upravo je proputovala duž Neretve, kazala je, i hercegovački krajolici su i dalje najljepši dijelovi naše nekadašnje zajedničke domovine. Iako, ruku na srce, Mostar je trenutno jedan od najtužnijih gradova u regiji, za što krivicu snose bukvalno i političke i duhovne elite i građani, kako s desne tako i s lijeve obale Neretve.

Ne hvaleći mu svaku, kako se to veli po hercegovački, pogotovo ne što se dao iz njemu znanih razloga „upisati“ u Dodikov SNSD, više je nego smisljeno ono što je nedavno kazao mostarski književnik Veselin Gatalo. A kazao je da se u Mostaru danas - ako si ne-daj-bože Srbin - može biti dobar samo ako se podržava jedan ili drugi dominirajući nacionalizam. Dodat ću tome da to isto važi i za manjince svih boja, i političke i etničke, uključiv i sve rijeđe pripadnike od nacionalističkih prostaka bahato prezrenih „mješovitih brakova“, čiji se broj u Mostaru sveo, s prijeratnih 11 posto na današnjih 1,7 posto. Djece iz ovih brakova, pak, kao da nema, što bi kazala Slavenka Drakulić, kao da su se pomirili s nadirućom bornizacijom i provincijalizacijom svekolikog života.

Ustvari, u Mostaru je na djelu dragovoljna mentalna aparthejdizacija i samodestrukcija, ljudi su zarobljeni u etnizirajuće zamke sopstvenih strahova i predrasuda. Nije li, pak, tako nekako i u cijeloj BiH, ne funkcionira li mentalni etnički aparthejd

u sličnoj formi i u Sarajevu, ma koliko to bezrazložno nadmeni Bakir Izetbegović rezervirao samo za Mostar i Banjaluku? Bakir I. je, naime, u intervju Oslobođenju (Pogledi, 28. novembra 2009g.) kazao kako „mi“, pri čemu je mislio valjda na njegovu stranku, ili možda i na cijeli bošnjački narod, ne možemo dozvoliti putem formiranja „trećeg entiteta“ novi aparthejd kao u Republici Srpskoj. Potpisnik ovih redova ne misli ništa dobro niti o jednom entitetu, ali priča o „trećem entitetu“ i „aparthejdu“ je Bakirova podvala.

Nekome, tko je sudjelovao - zajedno s babom mu - u etničko-vjerskom aparthejdskom kreiranju ratne i poslijeratne BiH nije, dakako, ni na kraj pameti da bi morao ćutati o aparthejdu kod drugih i trećih, ako već nije u stanju vidjeti elemente tog istog u sopstvenom dvorištu. U krajnjem, oni i nisu drugo do rezultat babinih mu političkih mudrosti i drugih stečevina. I mudrosti babinih stranačkih i koalicijskih ahababa, dakako!

I

No, ostavimo se Bakirovih nadmenosti, vratimo se onima koji se ne uklapaju u sveproždiruće etnopolje. Ti drugi se dovijaju i u Mostaru, i u Banjaluci i u Sarajevu, i u cijeloj regiji kako znaju i umiju, pokušavajući spasiti zrnice razuma i zeru ljudskog dostojanstva. Neki se, poslije dugog izbivanja i vraćaju iz svijeta onome što je preostalo od njihovih „domova“, drugova i prijatelja, sa slabašnom nadom da i nije sve izgubljeno, da bi možda mladi ljudi mogli biti bolji i mudriji od njihovih očeva. Oni bi to i mogli pod uvjetom da ih se oslobodi strahova i nauči misliti svoje najbliže susjede kao potencijalne prijatelje, a ne kao neprijatelje. U tome ne mogu, pak, pomoći niti „bakiri“ na bošnjačkoj, niti njihovi pandani na srpskoj i hrvatskoj strani...

I dok smo zajedno radili u jugoslavenskom Ministarstvu vanjskih poslova, u SSIP, Sonja Biserko je pripadala ubjedljivo najumnijim diplomatama, njene su se analize naprosto izdvajale i dubinom i pismenošću. Posljednji put smo se fizički vidjeli

Predsjednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonja Biserko dobitnica je Vajmarske nagrade za ljudska prava za 2009. godinu, koju ovaj nemački grad već 15 godina dodeljuje istaknutim promoterima i braniocima ljudskih prava. U obrazloženju ove prestižne nagrade ističe se 15-godišnji angažman Sonje Biserko „na konsekventnom kažnjavanju ratnih zločinaca, protiv nacionalističkog pokreta u Srbiji i za bezuslovnu primenu i očuvanja ljudskih prava u ovom regionu“.

prije samog rat, kada smo u „Bosanskoj vili“, u Beogradu, ispraćali Žarka Papića i njegovu tadašnju suprugu Dunju B. na njihovu diplomatsku misiju u ime SFRJ u UNESCO, u Pariz. Te večeri nam je jedan naš kolega (zaboravio sam mu ime, a zapamtio sam mu bradu), cijele večeri objašnjavao kako se Jugoslavija rodila u (srpskoj) krvi i da se krvlju mora braniti, a nas oboje smo se stidjeli zbog njege takvoga. Žarko se inače, poslije rata skrasio u Sarajevu, a, „Bosanska vila“ je postala nijemim svjedokom propasti bivše SFRJ i bivše Republike BiH. Smještena na Dedinju, na početku Užičke ulice, postoji kao zgrada još uvijek, ali u nju već 20 godina ne navraća više normalni svijet iz BiH, nego u njoj caruju razne „đoge i noge“, antibosanski mrziteljski duh i ljudi, koji su se i ratu i u poraću borili svim sredstvima protivu be-ha opstojnosti.

Sonja B. je, logično, napustila SSIP odmah na početku rata, u isto vrijeme kada smo i mi neki drugi to isto učinili u svijetu gdje smo se nalazili na službi. Već 1994. godine osnovala je s prijateljima i istomišljenicima Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji i od tada je sinonimom beskompromisne borbe protiv Miloševićevog režima koji je činio zločine diljem bivše SFRJ, ali i protivu sopstvenog naroda, u čije ime je navodno sve to radio. Nažalost, Sonja B. je u datoj situaciji postala u očima brojnih zavedenih Srba oličenjem nacionalnog izdajnika, netko tko radi protivu interesa Srba i Srbije. Normalnom svijetu je, nasuprot tome, sve jasno. Sonjom bi se, dakako, trebale ponositi sve kulture kojima pripada, ili s kojima ima dodir, dakle i srpska i hrvatska, zadate joj rođenjem, ali i bosansko-hercegovačka, jer ju ona sama osjeća svojom, iz visokoetičkog osjećaja za pravdu i pravičnost i potrebu solidarnosti. U svakom slučaju, takvih prijatelja kakva je Sonja Biserko BiH i nema previše niti u Srbiji niti drugdje. U BiH su, unatoč tome, ostale sve do jučer neregistrirane Sonjine sjajne dokumentacije

o Srebrenici i zločinima protivu BiH u cijelosti. Početkom ove jeseni je konačno predstavljena cjelokupna izdavačka djelatnost Helsinškog odbora Srbije (HOS) i u Sarajevu, pa tko je htio znati mogao se uvjeriti u enormnu izdavačku (i političku) produkciju HOS i saznati iz prve ruke istinu o „drugoj Srbiji“, malenoj ali dragoj, čiji je jedan od zaštitinih znakova upravo Sonja Biserko...

Čime se i kako bavio u proteklih 15 godina Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji dade se dobro ilustrirati i izvodom iz pozivnog pisma HOS za njihovu zagrebačku promociju, održanu 27. novembra ove godine. U tom se pismu kazalo: „Tokom gotovo petnaest godina rada Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji bavio se analizom konteksta i uzroka ratova na teritoriji bivše Jugoslavije. Reč je o ključnom, strateškom programu naše organizacije po kome je i poznata u regionu. U našem fokusu su uglavnom bili uloga Srbije i njene velikodržavne ambicije. O ovakvom angažmanu možda najrečitije govori 136 knjiga, 11 dokumentarnih filmova i časopis Helsinška povelja“. Dalje je u ovom pismu precizirano kako je ova dokumentacija „svojevrsni pokušaj da se osvetli potisnuta istina koja je preduslov za prihvatanje nove realnosti ne samo u Srbiji, već i u regionu. To je naše nastojanje da doprinesemo uspostavljanju redefinisanih odnosa među nasljednicima Jugoslavije koje objektivno teže istom cilju pridruživanje EU. Normalizacija u regionu nije moguća bez objektivnog sagledavanja onog što dogodilo...“

II

„Drago mi je što sam dobila tu uglednu nagradu za ljudska prava“, kazala mi je Sonja u razgovoru za dijasporski list Bosanska pošta iz Osla i u momentu kada je početkom srpnja ove godine po prvi put priopćeno njemačkoj i svjetskoj javnosti da je upravo Sonja Biserko jedna od ovogodišnjih laueratkinja „Weimarske nagrade za ljudska prava“. Druga je Jestine Mukoko iz Zimbabvea. Posebno mi je drago,

dodala je tom prilikom Sonja, što su mi je dodijeli-
li Nijemci, jer znaju i ponajbolje i ponajviše od svih o
porođajnim mukama s prevladavanjem ružne prošlo-
sti. Uzgred kazano, Sonja nije prva osoba s prostora
bivše Jugoslavije koja je dobila ovu nagradu, dobio ju
je prije 15 godina, kada je i utemeljena, i bivši grado-
načelnik Tuzle Selim Bešlagić, zbog toga što se „od
početka rata u njegovoj zemlji angažirao da ljudi, pri-
padnici svih nacionalnosti i religijskih zajednica, u
velikom bosanskom industrijskom gradu Tuzla i dalje
žive zajedno i da se zajedno brane od šovinizma, koji
se unosio i unosi izvana“. Tako je kazalo tada Grad-
sko vijeće (Stadtrat) Weimara.

Taj isti Stadtrat je u obrazloženju odluke da se
Weimarska nagrada za 2009. godinu dodijeli Sonji
Biserko kazao da je ovogodišnja laueratkinja rođe-
na 1948. godine u Beogradu, da je poslije studija eko-
nomije četiri godine radila u diplomatskoj službi u
Ambasadi SFRJ u Londonu, a poslije toga četiri godi-
ne i u Misiji SFRJ u Ujedinjenim narodima u Žene-
vi. Sonju je inače, za Weimarsku nagradu predložio
Društva za ugrožene narode („Gesellschaft für
bedrohte Völker“) iz Göttingena, uz argumentaciju
da se Sonja Biserko ubraja u najpoznatije aktiviste
ljudskih prava u Srbiji, to jest da je „ona je jedna
od onih malobrojnih koji su se već u vrijeme Milo-
ševićeva režima usudili podignuti svoj glas protiv
zločina vlade“. Potom se u obrazloženju Stadtra-
ta navodi kako je Sonja Biserko predsjednica Hel-
sinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, organi-
zacije koja je osnovana u septembru 1994. godi-
ne i koja se posvetila nadziranju povreda ljudskih
prava u Srbiji i mobilizaciji međunarodnog pritiska
s ciljem lokalnih promjena. Osim toga je gospođa
Biserko aktivna i u drugim različitim nevladinim
organizacijama za unapređenje ljudskih prava.

„Na temelju njenog angažmana za konzekven-
tno kažnjavanje ratnih zločinaca, protiv nacionali-
stičkog pokreta u Srbiji i za безусловnu primjenu
i očuvanje ljudskih prava u ovom regionu“, preci-
zirano je dalje u obrazloženju, „ona je uvijek izno-
va bila izložena diskreditirajućim kampanjama,
kao i fizičkom i psihičkom nasilju“. Poslije obja-
vljivanja jednog izvještaja za 2007. godinu, koji je

dokumentirao povrede ljudskih prava srpske vlade u
devedesetim godinama na Balkanu, primio je Helsin-
ški odbor prijeteća pisma, od kojih su neka bila i izri-
jekom usmjerena na Sonju Biserko. „Gospođa Biser-
ko impresionira kao borac za ljudska prava, a pri-
je svega svojom građanskom hrabošću i činjenicom
da unatoč enormnog pritiska i stalnog straha nasta-
vlja da vodi svoj posao“, kazao je Stadtrat Weimara.
U vezi sa spomenutim napadima na njen fizički i ljud-
ski integritet prezentirat ćemo ovdje ono što je Sonja
Biserko kazala u razgovoru s Bojanom Munjinom za
Novi list (od 22.novembra 2009). „To što su mi svi
mogući nacionalisti izgovarali više niti ne bro-
jim, bilo je prijetnji ružnih i opasnih, jednom sam
se jedva izvukla da ne budem premlaćena, bilo je
pokušaja da me sačekaju pred stanom...“, precizi-
rala je Sonja, „tu težinu posla uspjela sam razriješi-
ti sama sa sobom tako što mi se čini da je moj rad
na dobrom tragu i da neki ljudi na intelektualnom
planu od toga imaju koristi. Drugo, u mom okru-
ženju postoje ljudi koji me podržavaju – to je mala
enklava, ali meni vrlo važna. Treće, upoznala sam
mnoge dobre ljude i u regiji i u svijetu, s kojima
dijelim ono što radim i to je neka nagrada za teške
stvari s kojima se bavim. Osim toga, poboljšanje
situacije u Srbiji neće se dogoditi samo od sebe i
zato je važna ta 'promjena iznutra' a onda to znači
da se mnogi moraju založiti i da se svatko nečega
mora odreći.“

III

O dodjeli Weimarske nagrade Sonji Biserko sam
morao ljetos promptno izvijestiti i čitatelje Danasa,
lista „Druge Srbije“ za koji sam pisao maltene od
njegova osnutka pa sve do jučer. U toj crtici sam
ponudio suhe činjenice i tek na samom kraju sebi
dozvolio par sudova i pitanje: kada će se i kod nas
početi makar uvažavati, ako već ne i nagrađiva-
ti ovakvi ljudi, muškarci i žene poput Sonje Biser-
ko? Ustvrdio sam inače, tada da su kod nas ljudi
nerijetko „prokleti“ samo zato što se ne mire s tzv.
normalizacijom zločina, u što su se upregle kvazi-
nacionalne političke elite i brojne elitne nacionalne

duhovne institucije, i to posvuda u zemljama bivše SFRJ, a ne samo u Srbiji. Upravo zbog toga se borci za ljudska prava poput gospođe Biserko - umjesto priznanja koja zaslužuju - još uvijek i razapinju na stupove srama kao „izdajnici“ i „strani plaćenici“. A tome se nije lako suprotstaviti. Suprotstavljanje tome postat će masovnija pojava tek kada se utiša još uvijek zaglušujuća primitivna buka i bijes, koju je porodilo i drži u životu nacionalistički otrov. Tek tada ćemo razumijeti i znati cijeniti ljude poput Sonje Biserko. Na kraju sam upitao: hoćemo li se barem tada znati sjetiti malčice i postidjeti?

Moji urednici u Danasu nisu intervenirali u ova pitanja i sudove, ali je potom u online komentaru netko tko se potpisao „Beograđanin“ izrazio anti-duh vremena kazavši: „Kada Sonja Biserko počne da poštuje Srbiju i Srbe onda može dobiti nečije poštovanje. Iz svega što je dosada uradila i napisala maltene sve je okrenuto vređanju Srba i Srbije, lista je dugačka. Nemam niti trunke poštovanja prema ovoj ženi i onom što je učinila protiv Srbije i njenih nacionalnih interesa“. Ne znam kako, ali kada sam pročitao ove redove odnekud mi se javio osjećaj da se s pseudonimom „Beograđanin“ potpisala ista ona ne-pamet koja je Sonji i meni prije 20 godina na Dedinju zapjenušano pripovijedala kako se Jugoslavija rodila u (srpskoj) krvi i da se (srpskom) krvlju mora braniti. Kako je to sve završilo poznato je...

Što se mene osobno tiče, ja sam na Međunarodni dan ljudskih prava, 10. decembra 2009, bio u mislima u Weimaru i ponosan što se u gradu Goethea i Schillera uručuje visoko međunarodno odličje za ljudska prava mojoj prijateljici Sonji. Malo je tko, ako uopće netko, s ovih prostora to priznanje zaslužio kao Sonja. Pitanje je samo vremena kada će se sa Sonjom B. početi ponositi masovnije i Srbi i Srbija, uvjeren sam. Ali to se može desiti tek kada i ovom zemljom i regijom u cijelosti konačno protutnje nacionalistički gnjev i buka koje i dalje orkestriraju isti krugovi koji su bili najodgovorniji i za početak ratova na tlu bivše Jugoslavije...

Gubitnici i u ratu i u miru

PIŠE DRAGOLJUB TORODOVIĆ

Veliki svetski pisac, nobelovac, mađarski Jevrejin, Imre Kertes, objavio je autobiografsku knjigu „Dosi-je K.“ koja je ovih dana prevedena i objavljena u Zagrebu. U toj knjizi Kertes se seća svog dečastva iz 1943. godine u Mađarskoj za vreme Hortijevog fašističkog režima, kada je imao 14 godina i kada je vrlo čitana i popularna bila knjiga engleskog pisca Forstera „Kapetan njegovog veličanstva“. Glavna ličnost tog romana je kapetan Hornblower i o njemu Kertes piše:

Da, o kapetanu Hornbloweru, zapovjedniku isprava samo fregate, a potom i linijskog broda, koji je sa svojim brodom sudjelovao u pomorskoj blokadi protiv Napoleona. Bio je to čudesan lik, mučio ga je osjećaj manje vrijednosti, neprestano je sumnjao u svoje sposobnosti, zaljubio se u nedostižnu leđi Barbaru... Lik je to sa vrlo ljudskim slabostima, koji na kraju ipak dobiva sve svoje bitke, neumoljiv protivnik uzurpatoru, korzikanskom tiraninu, kako se u toj knjizi govori o Napoleonu. Samo budala ne bi u njemu prepoznala Hitlera, kojega će anglosaksonske sile ionako svladati, jer one imaju osobinu kojom ne može upravljati nijedan diktator, a to je ljudskost, priznavanje slabosti, iz čega se kad kada izvlači nečuvena snaga.

Ova Kertesova opservacija, njegovo viđenje otpora diktatoru i posebno zaključak, iako se nalaze većim delom u simboličkoj ravni, velika je čista i nepatvorena istina.

Srpski narod u ogromnoj većini, nažalost, nema osobine kapetana Hornblowera, niti one za koje u svojoj paraboli pledira Kertes. Veliki deo srpske populacije, naprotiv, preferira opciju da su Srbi najstariji narod, nebeski narod, izabrani narod, narod na čijem se srednjovekovnom dvoru jelo zlatnim kašikama, narod sa najslavnijom istorijom; da su najbolji ratnici, naučnici, pisci, sportisti; da su najveći ljubavnici, da su najpošteniji narod; da je srpska rakija najbolja, da je hrana najzdravija, vazduh najčistiji.

Kako su sve to floskule, lažni mitovi, najbanalniji i najprizemniji stereotipi, Srbi ih brane izmišljanjem i konstruisanjem mnogobrojnih zavera koje organizuju neprijatelji srpskog naroda. Tako su protiv Srba i Istok i Zapad, i Kominterni i Vatikan, kao i Tito i Čerčil, sve rimske pape, Turska i Austrija, Evropska unija,

Amerika i izaslanici OUN, kancelar Kol, premijer Bler, predsednik Clinton, NATO, Hrvati, Muslimani i Šiptari (kako Albance pogrdno zovu), Crna Gora i njihova crkva, Makedonci i njihova crkva, Milo Đukanović i Mesić, Haški tribunal, sve države koje priznaju Kosovo, svi oni koji pišu i govore da je u Srebrenici pobijeno oko 10.000 Muslimana, da je Sarajevo granatirano tri i po godine, da su Karadžić i Mladić ratni zločinci itd.

Pretencioznost, nacionalna megalomanija, mitomanija, lažna istorija, ničim potkrepljena veličina, uobraženost i prepotentnost nisu mogle da se opravdaju nabrojanim zaverama protiv srpskog naroda i njegovim neprijateljima. Srbi su svoj kompleks više vrednosti počeli da leče najprizemnijim populizmom, nacionalizmom, primitivizmom, podaništvom i najcrnjim ulizištvom prema jednoj totalitarnoj vlasti (za koju glasaju sa 80 odsto glasova) i time pokazuju stvarnu, istinitu i egzaktno proverljivu inferiornost koja se ogleda u mržnji prema svemu drugom i drugčijem počev od susednih naroda pa do celog sveta.

Srpski populizam i nacionalizam u svom najogoljenijem, najopasnijem i najcrnjem obliku javio se u drugoj polovini osamdesetih godina prošlog veka, obelodanjanjem Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti, izvođenjem tzv. antibirokratske revolucije, proslavom šest vekova od Kosovske bitke, a nastavio se ratovima za tzv. zapadne granice Srbije do linije Karlobag - Ogulin - Karlovac - Virovitica, nasiljem i izgonom albanskog stanovništva sa Kosova i završio se bombardovanjem Srbije od strane NATO pakta, gubitkom Kosova, vojnim porazom Srbije i svrgavanjem Slobodana Miloševića i njegovog režima.

Samo privremeno pritajen i skrajnut sa glavne scene, srpski populizam i nacionalizam ponovo se javio ubistvom proevropskog premijera Zorana Đinđića. Dolaskom Vojislava Koštunice na mesto premijera napušta se sekularizam kao moderni oblik vladavine, dozvoljava infiltriranje crkve u državne poslove, podstiče klerikalizam i otvoreni antievropski kurs sa izolacionističkom politikom koju karakteriše opredeljenje protiv uključivanja

Srbije u Evroatlanske integracije. Takvom politikom srpski nacionalizam i populizam dobijaju novi izraz, isto tako opasan kao i onaj agresivni i osvajački iz perioda Miloševićeve diktature.

Danas i ovde srpski nacionalizam i populizam karakteriše otvoreno i ubrzano približavanje fašizmu i nacizmu, nasilju i samo prividno benignom, a u suštini opakom kelrikalizmu. Delatnost profašističkih organizacija „1389“, „Obraz“, „Dveri srpske“ i drugih, nasilje na ulicama, prebijanja i ubijanja stranaca, divljanja navijača na sportskim utakmicama uz jasnu i očiglednu podršku predsednika, funkcionera i igrača sportskih klubova predstavljaju veliku opasnost za građane i uopšte, za goli život i opstanak u zemlji Srbiji. Nacizam i fašizam u javnosti izazivaju simpatije i podršku mnogo više od osude i protesta. Srbija je danas mrtvo more, ravnodušno društvo. Nikad u Srbiji kao ovih dana nije vladala takva apatija, nikada se nije ispoljavao takav podanički duh. Zbog nacista, huligana i njihovih zaštitnika, zbog širenja govora mržnje u pojedinim medijima, zbog visoko profesionalnog i organizovanog kriminala, zbog sile-džijske vožnje automobilima i motorciklima, u Srbiji se donose najrepresivniji zakoni koji se mogu zamisliti, kojih nema u civilizovanim evropskim državama. U Srbiji važi pesnikov stih - sentenca:

Sam se ljudski život sa zakonom kosi.

Koliko je današnja Srbija daleko od civilizacije, evropskih standarda, evropskog duha, nekadašnjeg *Periklovog doba* u kulturi Titove Jugoslavije, od Andrića, Crnjanskog, Kiša, Kovača, Ace Popovića, Miše Stanisavljevića, Branka Miljkovića, Brane Petrovića, Lubarde, Čelebonovića, Tabakovića, Šejke, Čelića, Džonija Relića, Žike Pavlovića, Saše Petrovića, gospođe Mire Trailović, Zorana Radmilovića, Cice Perovića, Ljube Tadića i mnogih drugih vidi se po jednoj, kada se ima u vidu nasilje i huliganstvo na sportskim priredbama, paradoksalnoj, nekrofilnoj, naprosto neverovatnoj, takoreći, virtualnoj manifestaciji koja se ovih dana, na početku XXI veka odigrala u Beogradu, ipak, evropskoj metropoli.

Naime, sa 96 godina starosti umro je patrijarh Pavle, lično veoma skroman čovek, moglo bi se reći asketa, koji je poslednje dve godine života proveo u bolnici i koji je, po svedočenju kaluđera Metodija, koji je bio sve vreme uz njega, vrlo retko otvarao oči. I kada je izabran za patrijarha bio je star čovek sa 76 godina i upitno je, da li se za bilo šta pitao. Međutim, zna se da je na samom početku rata u Hrvatskoj pisao lordu Karingtonu predsedavajućem Konferencije EU o Jugoslaviji, da Srbi i Hrvati ne mogu zajedno da žive. Poznato je da je kriminalac i masovni ubica Željko Ražnatović Arkan rekao: *Moj vrhovni komandant je patrijarh Pavle*, od čega se on nije ogradio. Arkan je sa svojim naoružanim ljudima ulazio u pravoslavne manastire i u Patrijaršiju. Patrijarh Pavle nikad nije osudio zločine koje su srpske oružane formacije počinile u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu. Takođe, nije se oglasio kada su rušene džamije i drugi verski objekti Muslimana u Bosni, među kojima i istorijski spomenici upisani na listu spomenika svetske baštine, čuvenih džamija Aladža (sagrađena 1549), u Foči i Ferhadija (sagrađena 1579), u Banjaluci. Neke džamije su preuređene u pravoslavne crkve, kao ona u selu Divič kod Zvornika. Pojedini episkopi i sveštenici Srpske pravoslavne crkve (SPC) blagosiljali su ratne zločince pre i, ili posle izvršenih zločina. Patrijarh Pavle je lično potpisivao peticije u korist Radovana Karadžića, optuženog za genocid pred Haškim tribunalom. Tokom rata na prostoru bivše Jugoslavije SPC je zbog uloge u tom ratu pretilo izbacivanje iz Svetskog saveza crkava. Možda su zbog toga na sahranu patrijarha Pavla od 14 pravoslavnih patrijarha u svetu došla samo dvojica.

Povodom patrijarhove smrti proglašena je četvorodnevna žalost (kada je ubijen premijer Đinđić žalost je trajala tri dana). Na sahrani je govorio predsednik

Republike. Danima su u kilometarskim redovima građani čekali da odaju poštu senima patrijarha. To je, za razliku od hulignaskog divljanja na stadionima, prebijanja i ubijanja stranaca na ulicama i u kafićima, bilo mirno manifestovanje populizma. Delovalo je to pomalo žalosno, defetistički, suicidalno, podanički, jer ljudima nije ostalo ništa drugo do mimoshod pored posmrtnih ostataka čoveka koji je umro sa punih 96 godina (čovek je smrtno i nije nikakvo iznenađenje ako umre sa 96 godina). Međutim, Srbija je vojno poražena, pa ne mogu u rat za teritorije, ne mogu da kite tenkove koji idu u Vukovar, ne mogu da terorishu Albance pošto su se osamostalili, ne mogu da glasaju za Miloševića jer je umro, pa im ostaje da metanišu nad odrom starca od 96 godina.

Takođe, ni hiluganima i nacistima ne ostaje ništa do da svoj populizam ispoljavaju tako što će lomiti i paliti tribine na stadionu, prebijati i ubijati strance i policajce.

Srbija je krenula u ratove za teritorijalno proširenje nakon što je *otac nacije* Dobrica Ćosić, glavni ideolog rata na prostoru bivše Jugoslavije u skaldu sa svojom čuvenom sentencom *da Srbi dobijaju u ratu a gube u miru* (misli na pobeđe u Prvom i Drugom svetskom ratu i poraze u miru nakon tih ratova), hteo da iskoristi treći veliki događaj u XX veku – propast komunizma u Evropi da proširi i ujedini Srbiju i srpski narod. Međutim, Srbi su izgubili sve ratove i to ukupno pet (protiv Slovenaca, Hrvata, Bosanaca, Albanaca i celog sveta). Posle, po Srbe, tako poraznog ishoda ratova, Ćosić bi mogao svoju sentencu da preimenuje tako da glasi: *Srbi su gubitnici i u ratu i u miru*.

Hrišćanstvo vs. nauka i filozofija

PIŠE: SRDAN JOVANOVIĆ

Istoriji ateizma (pa i samom ateizmu) nikada nije bila poklanjana prevelika pažnja. U svetu u kome još uvek devet desetina populacije veruje u magična bića na nebu, ateizam je često shvatan kao „moralno neprihvatljiv“, „degutantan“ i nazivan mnogo ružnijim i besmislenijim imenima. Međutim, moja filozofsko-pragmatička i teorijska istraživanja dovela su do potpuno drugačijih zaključaka. Nužno je sagledati istoriju ateizma lucidno, objektivno, ne podležući pritisku većine. Takvim pristupom mnogo toga se može objasniti.

Ateizam – *nepostojanje vere u bilo kakvo božansko (natprirodno) biće* – javlja se u staroj Grčkoj sa pojavom filozofije i nauke. Može se, pak, (i mora) otići i korak dalje i reći da su pojava nauke i filozofije zapravo rezultat pojave samog ateizma. Naučnik i filantrop, astronom *Karl Sagan*, objasnio je ovaj fenomen u svom briljantnom naučnom dokumentarnom serijalu „Kosmos Karla Sagana“. Naime, početak filozofije nalazimo kod jednog od starih „sedam mudraca“, *Talesu sa Mileta*, koji je smatrao da je sve sagrađeno od vode. *Bertrand Rasel* u njemu vidi početak filozofije i racionalnog mišljenja, dok je *Edmund Huserl* primetio i značajnu promenu u metodi – objašnjenje umesto verovanja. To i *Sagan* primećuje, navodeći kako je u starovavilonskoj mitologiji nastanak sveta objašnjen njegovim „izranjanjem“ iz vode, tako što su ga bogovi „izdigli“. Iako *Talesova* tvrdnja nije bila tačna, ono što je *Sagan* primetio je da je *Tales* jednostavno *izuzeo bogove iz priče*, izostavljajući sve natprirodne elemente. Njegovo objašnjenje je bilo zemaljsko, materijalno, a budući da mu nisu bili potrebni bogovi – i *ateističko*. Da, *sam početak filozofije i nauke javio se zahvaljujući ateizmu*.

Tales je, izgleda, bio pasivni ateista, tj. nije bio anti-teista. Ipak, i aktivnih ateista je bilo na pretek u staroj Grčkoj. Tako je, na primer, *Dijagora Ateista sa Melosa* (čak je i dobio nadimak „ateista“ po kome je bio znan) bio veoma glasan u borbi protiv religije; naime, *Ate-nagora Atinski*, hrišćanski apologeta, naveo je ljutito, kako je *Dijagora* čak isekao drvenu statu *Herkula* kako bi skuvao svoju repu, te da je otkrio i *eleusinijske misterije* (i time ih napravio mnogo manje „misterioznim“). *Ksenofana Kolofonskog* znamo kao filozofa koji je otkrio *antropocentričnost* božanstava, navodeći da, ako bi stoka, konji ili lavovi imali ruke kojima bi mogli da crtaju, nacrtali svoja božanstva u sopstvenom

liku. *Ksenofan* je prvi pokazao da bogovi nisu stvorili čoveka, već vice versa. *Diogen Laertije*, *Ciceron* i *Plutarh* navode kako je *Teodor Ateista* takođe bio veoma glasan protiv religije, te da je napisao i delo „O bogovima“, ali to je jedina informacija koju imamo. *Ciceron* takođe navodi kako je *Straton Lampsački* proizveo jedan odveć materijalistički pristup u kome je govorio kako je „sve što postoji na ovom svetu, proizvedeno težinom i pokretom“. Za bogove kod *Stratona* nije bilo mesta. Tako se i razvila filozofija materijalizma, možda jedna od najvažnijih filozofskih škola koje su ikada postojale. *Leukipu* i *Demokritu* nisu bile potrebne mistične sile da objasne od čega se sastoji svet. Atomi, sićušne, nevidljive čestice, bile su dovoljne. *Euhemerov* pristup je bio drugačiji, iako još uvek neopterećen mističnim. On je, naime, smatrao da su priče o bogovima ništa drugo nego „prenaduvane“ priče o običnim smrtnicima, i taj pristup dan-danas znamo kao „euhemeristički“. *Karnead* je negirao „argument“ po kome, ukoliko većina ljudi nešto misli, to nešto je tačno, pa je to primenio i na bogove.

Zahvaljujući ateističkom, prevashodno materijalističkom pogledu na svet, filozofija i nauka su se razvile u staroj Grčkoj, za čiju sadašnju preterano pravoslavnu verziju ne može se reći ni da je bleđa senka. Dok je tokom Srednjeg veka hrišćanska crkva ubijala da bi „dokazala“ da je Zemlja centar sveta i da je ravna ploča, mnogo pre ove pošasti filozof *Eratosten* je ovo shvatio i sam. Ovaj genije je čak uspeo da izmeri Zemljin prečnik, kao i rastojanje planete od meseca. *Anaksagora* je mislio (relativno tačno) kako je Sunce istopljeni kamen, samo veoma daleko od Zemlje, a ne božanstvo. Međutim, ovom procvatu je ubrzo došao kraj. Nešto zlokobno se pojavilo na svetskoj pozornici, nešto što je uništilo i filozofiju i nauku, a svet uvelo u hiljadugodišnji tamni vilajet. Ova monstruoza ideologija zove se religija. Pročitajmo *Saganove* sopstvene reči: „Dozvolite da vam ispričam o kraju. To je priča o poslednjem naučniku koji je radio na ovom mestu (*Aleksandrijska biblioteka*), o matematičaru, filozofu, fizičaru i vođi škole neoplatonske filozofije u *Aleksandriji*. Njeno ime bilo je *Hipecija*. Rođena je u ovom gradu, godine 370. nove ere. *Aleksandrija* za vreme *Hipecije*, tada već dugo pod *Rimljanima*, bila je grad u dubokom konfliktu. Rastuća hrišćanska crkva je ustoličavala svoju moć i pokušavala da eliminiše pagansku kulturu i uticaj. *Ćirilo*, *aleksandrijski biskup*, mrzeo ju je. U velikoj opasnosti po samu sebe, *Hipecija* je nastavila da radi, da predaje i piše, sve do godine 415, kada ju je, na putu do posla, presela fanatična

rulja Ćirililovih sledbenika; izvukli su je iz kočije, iskidali joj odeću i izbičevali je tako da više nije bilo ni mesa na njenim kostima. Njeni ostaci bili su spaljeni, njena dela uništena, njeno ime zaboravljeno. Ćiril je bio beatifikovan.“

U svetlu ovih činjenica, ideja koju hrišćanski apologeti forsiraju – da se za progres i napredak u svetu može zahvaliti hrišćanstvu – izgleda smešno, koliko je i besmisleno. Smrću poslednjeg filozofa, Evropa je, po rečima Mihaila Bakunjinina „bačena u intelektualnu ludačku košulju“. Sa dolaskom teologije, koju Ričard Dokins sa pravom naziva „praznom“, filozofija je postala njena sluškinja (*ancilla theologiae*). Hiljadu godina se nije dešavalo ništa. Dok je pre hrišćanstva Eratosten znao da je Zemlja sferična, ona je sada postala ravna ploča. Filozofije nije bilo, kao ni nauke. Religija je uništila sve što je mogla. Evropa bi i dan danas bila u Srednjem veku da se nisu pojavili Arapi, koji su preveli, sačuvali i preneli starogrčke filozofe (najpoznatiji je besumnje Averoes, tj. Ibn Rašid. Čuveni Dante Aligijeri, hvaljen i slavljen, stavio je Rašida, zbog ovog „zlog“ dela direktno u pakao. Da, Dante je bio toliko arogantan da je određivao ko ide na večne muke, pa još i koliko muka kome pripada. Divan čovek, zaslužio je svu slavu koju mu daju, koji će doprineti postepenom odbacivanju okova religije tokom

perioda renesanse (preporoda). Da bi evropska civilizacija nastavila da se razvija, bilo je nužno da se hrišćanstvo oslabi.

Malo poznati erudita i esejista Adam Stori Farar je u XIX veku napisao fenomenalno delo, „Kritička istorija slobodne misli u odnosu na hrišćansku religiju“, u kojoj do u detalje objašnjava kako je hrišćanstvo napadano za vreme mračnog doba. Naime, do prvih udara na ovu religiju došlo je tokom za II, III i IV stoleća, ali od strane pagana. Do sledećih je došlo u razdoblju od XII do XV veka, za vreme krize sholasticizma (poput onog što se može naći u Abelardovim pisanijama). Između 1400. i 1625. godine je treći period – period renesanse. Što se tiče hiljadugodišnjice intelektualnog i tehničkog ništavila, Farar je lakonski prokomentarisao: „Tišina razuma u ovom intervalu nije rezultat izobilja pobožnosti, već prevlasti neznanja; znak nepostojanja istraživanja, a ne prisustva moralne i mentalne satisfakcije“. Povratkom ateizma kroz renesansu, Evropa je nastavila da se razvija. Filozofija i nauka su procvetale, iako će Crkva spaljivati knjige, mučiti naučnike i truditi se iz petnih žila da Evropu zadrži pod crnim velom.

Uostalom, po rečima Eme Goldman, „ateizam, sa svojim negiranjem bogova, u isto vreme je najjača potvrda čoveka, a kroz čoveka i večnog 'da' životu, svrsi i lepoti.“

Vera u pravnoj regulativi sistema obrazovanja

PRIVILEGIJA ZA SPC

PIŠE: SRĐAN BARIŠIĆ

Još početkom jula 2009. godine Centar za razvoj civilnog društva upozoravao je javnost na neka od rešenja iz Predlogu zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja koji se tada nalazio u skupštinskoj proceduri. „Rizična rešenja“ na koje je Centar ukazivao tiču se ostvarivanja prava i sloboda pripadnika nacionalnih i verskih manjina u Srbiji.

Nakon usvajanja Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja 31. avgusta 2009. godine, predsednik Upravnog odbora Centra Vladimir Ilić ponovo je ukazao na „sistemsko reprodukcije nejednakog pristupa organa vlasti verskim zajednicama“. ²⁵ Ovaj Zakon reprodukuje diskriminaciju koja je započeta Uredbom o organizovanju i ostvarivanju verske nastave i alternativnog predmeta u osnovnoj i srednjoj školi ²⁶, utvrđena Zakonom o crkvama i verskim zajednicama ²⁷, pojačana Pravilnikom o sadržini i načnu vođenja Registra crkava i verskih zajednica ²⁸, potvrđena Opštim obavezujućim uputstvom emitera (Kodeks ponašanja emitera) Republičke radiodifuzne agencije, a evo i Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. ²⁹

Poslednje pomenuti Zakon predviđa funkcionisanje dva saveta koji imaju za cilj praćenje, omogućavanje razvoja i unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji. Nacionalni prosvetni savet zadužen je za predškolsko, osnovno i srednje opšte i umetničko obrazovanje i vaspitanje, dok se Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih brine za srednje stručno obrazovanje i vaspitanje, specijalističko i majstorsko obrazovanje, obrazovanje odraslih, obrazovanje za rad, stručno osposobljavanje i obuku. ³⁰

25 Ilić Vladimir (ur.) (2009): *Verske slobode u Srbiji: stanje, prepreke, mogućnosti*, Zrenjanin: Centar za razvoj civilnog društva, str. 79.

26 „Službeni glasnik RS“ br. 46/2001.

27 „Službeni glasnik RS“, br. 36/2006.

28 „Službeni glasnik RS“, br. 64/2006.

29 „Službeni glasnik RS“, br. 72/2009.

30 Član 12 Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja.

Nacionalni prosvetni savet ima 43 člana koje bira Narodna skupština na vreme od šest godina. Kako se sredstva za rad Saveta obezbeđuju iz budžeta Republike Srbije, članovi Saveta imaju pravo na naknadu za rad u visini koju utvrdi Narodna skupština. Među članovima Saveta, osim članova iz redova akademika, nastavnika univerziteta, nastavnika fakulteta koji obrazuju nastavnike razredne nastave itd., nalazi se i „član iz reda Srpske pravoslavne crkve, sa liste kandidata koju podnosi ova crkva“, kao i „član iz reda tradicionalnih crkava i verskih zajednica, osim Srpske pravoslavne crkve, sa liste kandidata koju zajednički podnose ove crkve i verske zajednice“.

Ovim odredbama Zakona privileguje se samo jedna od privilegovanih sedam „tradicionalnih“ crkava i verskih zajednica. Jedno mesto u Savetu predviđeno je za člana iz reda Srpske pravoslavne crkve, oko drugog mesta u Savetu dogovara se preostalih šest tradicionalnih crkava i verskih zajednica, dok ostale netradicionalne crkve i verske zajednice, bile zavedene u spornom Registru crkava i verskih zajednica ili ne, ostaju potpuno obespravljene kada je reč o učešću u radu ovog tela. Glavni argument zakonodavaca za ovakve diskriminatorne odredbe verovatno jeste dosadašnja (loša) interpretacija popisa stanovništva iz 2002. godine, po kome se 95 odsto stanovništva izjasnilo kao vernici tradicionalnih crkava i verskih zajednica. Naime, na popisima stanovništva ispituje se veroispovest, a ne verovanje u boga, tj. građani Srbije se na popisu stanovništva nisu izjašnjavali da li su vernici pojedinih crkava ili verskih zajednica, nego da li su za njih konfesionalno (odnosno kulturno-tradicijski) vezani.³¹

Član 44. Ustava Republike Srbije proklamuje da su crkve i verske zajednice ravnopravne i odvojene od države. Prema članu 11. najvišeg pravnog akta, Republika Srbija je svetovna država, u kojoj su crkve i verske zajednice odvojene od države, a nijedna religija ne može se uspostaviti kao državna ili obavezna. Pomenute odredbe najvišeg pravnog akta potvrđene su Zakonom o crkvama i

verskim zajednicama, tačnije članovima 2. i 6, u kojima se potvrđuje nepostojanje državne religije i ravnopravnost crkava i verskih zajednica.

O problemu privilegovanja nekolicine od svih „subjekata verske slobode“ već se dugo i neprestano polemise. Postojanje sedam „tradicionalnih crkava i verskih zajednica“ direktno je u suprotnosti ne samo sa pomenutim odredbama Ustava Republike Srbije, već i sa brojnim međunarodnim normama i ratifikovanim dokumentima o poštovanju ljudskih prava. Kritiku ovakvih zakonskih rešenja izneli su i OEBS, Savet Evrope i Venecijanska komisija, izražavajući stav da pojedini članovi Zakona o crkvama i verskim zajednicama nisu u skladu sa Evreopskom poveljom o ljudskim pravima.

Interesantno je da upravo jedna od nadležnosti Nacionalnog prosvetnog saveta jeste praćenje i analiziranje stanja obrazovanja na svim nivoima iz njegove nadležnosti i usaglašenost sistema obrazovanja sa evropskim principima i vrednostima.³² Temelji na kojima se zasniva rad ovog tela direktno protivreče principima OEBS iz Toleda,³³ a favorizovanje samo jedne od samo sedam privilegovanih crkava i verskih zajednica i obespravljivanje „netradicionalnih“ crkava i verskih zajednica u potpunosti odstupa od načela jednakosti verskih zajednica pred zakonom i osnovnih principa sekularne države i laičkog obrazovanja.

Možda bi bilo interesantno pomenuti i član 81. Ustava Republike Srbije: „U oblasti obrazovanja, kulture i informisanja Srbija podstiče duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzima efikasne mere za unapređenje uzajamnog poštovanja, razumevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njenoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili verski identitet“. Duh tolerancije i međukulturnog dijaloga očigledno se najbolje postiže potpunim isključivanjem pluraliteta, a o pluralizmu da i ne govorimo.

32 Član 14, stav 1, Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja.

33 *Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools* (2007), Prepared by the ODIHR Advisory Council of Experts on Freedom of Religion or Belief, OSCE: ODIHR.

31 Ilić Vladimir (ur.) (2009): *Verske slobode u Srbiji: stanje, prepreke, mogućnosti*, Zrenjanin: Centar za razvoj civilnog društva, str. 15.

O "NEŽELJENOJ" ELITI

PIŠE: LATINKA PEROVIĆ

Radujem se svakom dolasku u Zagreb, a ovom posebno zbog prilike da govorim o ljudima iz Srbije kojih više nema, a čiji je trag zabeležen u knjigama, koje sam, za Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji priredila, i za koje sam napisala uvodne studije. To je osam autora za devet knjiga. Zašto smo mi radili ove knjige?

Da bih vam na ovo pitanje odgovorila, počecu jednom statistikom. Od osam autora, samo je jedan u životu. Prinudom, a ne po slobodnom izboru, ni on ne živi u Beogradu već u Beču. Dvojica su ubijena: jedan predsednik Republike Srbije, a drugi predsednik vlade. Petoro je umrlo od kancera.

Svi su oni bili prepoznatljivi pojedinci, ali svi zajedno oni predstavljaju jedinstven intelektualni i moralni portret.

Dakle, najpre Bogdan Bogdanović, univerzitetski profesor, arhitekta, pisac, graditelj nekropola, crtač... Beogradjanin. Bogdanovići spadaju u najstarije beogradske porodice; u njemu žive duže od 180 godina. To je jedna od porodica koja je dala najviše univerzitetskih profesora.

Bogdan Bogdanović je bio jedan od prvih intelektualaca u Srbiji koji je dešifrovao zlokobnu Osmu sednicu i pojavu Slobodana Miloševića. U svojoj knjizi „Glib i krv“, koju vam predstavljam, on kaže: „Da sam oćutao, živio bih danas mirno i sramno. Ali, ćutati se nije moglo. Šifra je bila suviše jasna“. I, nastavio je da dešifruje.

Novak Pribićević, dete iz diplomatske porodice, i sam diplomata: poslanik bivše jugoslovenske države u Beču i Tirani, državni sekretar u Ministarstvu inostranih poslova... A zatim, osoba bez posla. Pisao je o ratu u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, na Kosovu. Pitao se „Ima li rezonance“, kako glasi i naslov njegove knjige. Znao je da nema, ali nije odustajao. Tako je za sobom ostavio svedočanstvo o jednom strašnom vremenu i mogućnostima pojedinca u njemu.

Slobodan Inić, Srbin iz Bosne, politolog, jedan od osnivača Demokratske stranke od koje se udaljio zbog njegovog nacionalnog programa. Iz njegove velike ostavštine izdvojili smo „Portrete“, ljudi koji su pripadali i vlasti i opoziciji. Ne praveći razliku između njih, jer razlike u ciljevima nije ni bilo, on je ostavio dragoceno svedočanstvo o ljudima koji su upravljali krvavim inženjeringom

koji se izvodio na kraju XX veka nad milionima građana bivše jugoslovenske države.

Ivan Stambolić je u svojoj knjizi „Koren zla“ napisao: „Ovde je davno poništena granica između života i smrti... a kada se ta granica jednom predje, granice više nema“. Ispisao je ove redove ne sluteći, ili, možda, baš podrazumevajući da će ih vlastitom sudbinom potvrditi. Ali je Slobodan Inić, sa predsmrtničkom intuicijom, Stamboliću, koji je kod prijatelja proveravao da li da se ponovo politički angažuje, proročki rekao: „Oni neće biti u stanju da organizuju državu, a tebe će ubiti“.

Zoran Đinđić, filozof, prevodilac, jedan od osnivača Demokratske stranke, premijer ubijen je na ulaznim vratima zgrade u kojoj je sedište vlade Republike Srbije. Izuzetnog razumevanja istorije Srbije i nepogrešivog osećaja za duh vremena. Otuda - „Zoran Đinđić - etika odgovornosti“.

Olga Popović Obradović, naučnica, koja je svojim dugim istraživanjima i ingenioznim čitanjem glavne istorijske kontroverze Srbije: „Kakva ili kolika država“, to jest, modernizacija realne države ili stalna teritorijalna ekspanzija, napravila zaokret u srpskoj istorijskoj nauci.

Ivan Đurić, istoričar, vizantolog, kolenović sa izgledima za sjajnu akademsku karijeru, angažovao se devedesetih godina prošlog veka. Ni na strani vlasti, ni na strani opozicije, već u potrazi za alternativom koja je podrazumevala konfederalni kontekst Jugoslavije. Neprihvaćen i od vlasti i od opozicije, bio je prisiljen na emigraciju, gde je i umro ne navršivši ni 50 godina.

Najzad, Marko Nikezić - ali ne po redu izlaženja knjige „Krhka srpska vertikala“, već po označavanju početka kraja jednog poretka i jedne države. Početkom sedamdesetih godina prošlog veka Jugoslavija je bila na raskršću, pred izborom da napravi zaokret unazad, restalinizira se i centralizira, ili da napravi novi iskorak prema modernom društvu. U Hrvatskoj i Srbiji je 1971/72, odlučivano o karakteru posttitovskog razdoblja.

Sve ove knjige predstavljaju ostavštinu koja otežava zaborav, a više ne dopušta ni marginalizaciju. Njihovi autori postavili su visoka intelektualna i moralna merila. U odnosu zajednice prema njima ogleda se njen odnos prema tim vrednostima koje su sušta negacija laži i zločina. Aleksandar Hercen je govorio da istorija kao ni pravda nikada ne stavlja sve na jedan kantar. Zato je važno da ostavština one srpske intelektualne elite koja je bila i još uvek je neželjena, jer je kritična, ostane sačuvana. Zato smo priredili i objavili knjige o kojima sam vam govorila.

(Izlaganje na promociji izdanja Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, održanoj u Zagrebu 27. novembra 2009).

Projekcije na horizontu

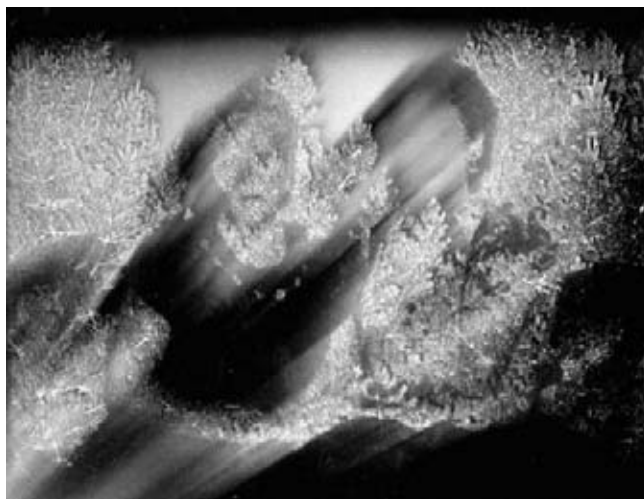
Fotografije i instalacije Lori Novak

Drugo ime za proticanje vremena u čovekovom životu su uspomene. U ciklusu pod zajedničkim nazivom "Iz tame", Lori Novak, savremena američka fotografkinja i multimedijalna umetnica - rođena je 1954. u Los Angelesu, upravo one godine kada je film u boji ušao u široku upotrebu - okrenula se introspekciji vlastite prošlosti kroz iskušavanje uskih, utilitarnih granica porodične fotografije kao komercijalnog žanra, pribegavši postupku koji stoji na srednokraći između instalacije, performansa i fotografije: projektujući slajdove na noćni horizont sa drvećem i nebom u krupnom planu, i slikajući ih zatim fotografskim aparatom, rukovodila se željom, po sopstvenim rečima, da vizuelno "obeleži sam protok vremena". Dokumentaristički stvorena iluzija, fotografisana fotografija, iluzionistički aranžiran artefakt - tako bi u najkraćem mogao da se nazove njen postupak, u čijoj osnovi leži potraga za sopstvenim identitetom i konceptom vremena po kome kolektivno sećanje i iskustvo prethodi svemu ličnom.

„Kao najstariju od tri devojčice, najviše su me slikali. Udubila bih se u razgledanje tih fotografija, pokušavajući da dokučim kakvom sam se prikazala pred fotografskim objektivom, kakvom su me videli moji roditelji i, najzad, kakvim mi se prikazao svet onda kada sam po prvi put uzela aparat u ruke da bih i sama slikala", svedoči o svojim prvim koracima Novakova. Vizuelni znaci vremena i identiteta na njenim fotografijama zapravo su prečišćeni destilati uspomena, kondenzovani tragovi sećanja dati posredstvom slika iz njenog porodičnog albuma, višestruko transponovani kroz različite medije i rearanžirani; prvo bi fotografije bile prebačene na slajd, a zatim projektovane na zid prazne sobe ili napolju, na otvorenom, na noćni predeo, sa drvećem, nebom i zvezdama kao džinovskim projekcionim platnom, da bi potom ta efemerna instalacija takođe bila slikana aparatom, dakle vraćena u okvire prvobitnog medija, ali podignuta za stupanj više - prerastajući na taj način iz označavatelja individualnog sećanja u znak kolektivne memorije, u vizuelni kod određene istorijske epohe - prerastajući, dakle, u umetničko delo.

Stvaralaštvo Lori Novak, po rečima Marijane Hirš (Marianne Hirsch), stoji u znaku "postmemorije", naknadnog prisećanja pripadnika generacija rođenih posle holokausta, stasalih "pod dominantnom silom narativa što prethodi njihovom rođenju, usled čega njihove vlastite priče bivaju zamenjene pričama onih što su rođeni pre njih, uobličanim, pak, traumatičnim događajima koje pripadnici ove potonje generacije ne mogu shvatiti, ali ni ponovno oživeti". Zahvaljujući *postmemoriji* kao posebnom vidu sećanja, ta traumatična prošlost sad biva savladana, ali zaslugom pokolenja kojem nije zapalo u deo da neposredno učestvuje u određenim istorijskim događajima, već da kritički sudi o njima. Pripadnici tog pokolenja, osvrnuvši se unazad da bi bolje sagledali istorijski i društveni ambijent iz kojeg potiču, umesto ličnih uspomena zatekli su Gorgoninu glavu istorije i hekatombe mrtvih; užasnuti onim što su tamo ugledali, u nekoj vrsti prirodne, samoodrambene geste - ne bi li skinuli sa sebe nepodnošljivi teret prošlosti - prošlosti koja je za njih sad postala ništa manje važna od sadašnjosti - nije im preostalo ništa drugo do da prekinu konsenzus tišine, a zajedno s tim i zavet ćutnje svojih očeva i majki, kako bi život mogao da krene dalje.

Pogledajmo dve fotografske instalacije Lori Novak iz ciklusa pod naslovom "Iz tame", nastale s početka devedesetih.

Na zidu od lisnatih krošnji drveća vide se obri-si dve ženske figure što sede jedna tik uz drugu, skrštenih ruku, frontalno naspram posmatrača. Zauzimajući centralni prostor slike, na mračnoj pozadini neba, te dve figure su ponajviše nalik nekakvim prikazama iz snova, utvarama koje na naše oči blede i nestaju - ili su to možda lica uto-pljenica, potonulih ko zna kada i ko zna gde,

okovanih davno u ledu, ako se već u tim crtama, još ponajpre, ne kriju mutni obrisi duhova sa spiritističke seanse što se sada, po prvi put, za kratko, pojavljuju u rastvoru u mračnoj komori, poprimajući izgled crnobelog negativa ili previše osvetljenog filma, da bi odmah zatim nestali. Lice s leve strane se još uvek razaznaje, iako je na mestu usta tek mračni prorez, gotovo rupa; jedno oko se gotovo i ne vidi, dok drugog nema, kao da je isćurelo. Uznemireni posmatrač negde u sebi sluti kako će se obe te fantomske prikaze ubrzo rastopiti, raspršiti u maglu, progutaće ih noć, zaborav i nepostojanje, i zato ih njegov pogled s takvom pažnjom i usredsređenošću valjda i upija, u nastojanju da pronikne u njihove crte do kraja pre nego što sasvim iščile i nestanu u nepovrat. Uostalom, navedena fotografija se upravo tako i zove: "Fade Out", sa značenjem: nešto što bleđi, nestaje.

U poluprofilu, u naglašeno intimnoj gesti, druga figura sedi blago nagnuta ka prvoj, kao na kakvom starom porodičnom snimku. Njene crte su već potpuno izbrisane i pogled posmatrača, koliko god se zadržavao na mestu gde bi trebalo da su joj lice i oči, više ništa ne razaznaje osim kratke, ravno začešljane kose i uha ukrašenog mindušom. Na lisnatom svodu krošnji, na koji s leva, iz donjeg rakursa, pada iskošen snop difuzno projektovane svetlosti, vidi se svaka pojedina liska, svaka i najmanja grančica, te fotografija izgleda gotovo filigranski nežno, kao da je uzeta sa najfinijeg otiska zaleđenog stakla zimi, sačinjenog od beskrajnog mnoštva sitnih, gusto razraslih iglicainja – dva ljudska lika izvajana od zaleđenog daha večnosti.

Druga slika nosi naziv "Noć i magla" (po ugledu na poznati film Alena Renea) – i predstavlja montirani kolaž od više fotografija: na desnoj strani vidimo uvećanu projekciju dva ljudska lika, logoraša, sa dobro poznatog snimka načinjenog neposredno nakon oslobođenja Buhenvalda (kasnije toliko

reprodukovano da je slika izgubila svaki sadržaj osim simboličkog), gde preživeli zatvorenici još uvek stoje iza bodljikave žice i zure u objektiv aparata; uvećani fragment te fotografije, projektovan na krošnje drveća, dekonstruiše prostor sećanja i realni prostor, amalgamski ih stapajući u jedno, stvarajući neizvesno medijatorno stanje, neodređenu zonu sudara između dokumentarnog i imaginarnog, između stvarnog i somnambulnog, istorije i aktuelnosti. Brižljivi aranžman, kao na platnima starih majstora, ogleda se ne samo u simetričnom rasporedu detalja i prisustvu "pokazivača-interlokutora" na levoj strani kompozicije, od kojeg se vide samo ruke što drže portret nekog muškarca⁶, nego i u dijagonalnoj podeljenosti fotografije na dve ravnomerne, nejednako osvetljene plohe, dve monohromatski obojene površine: prva, svetlija, akvamarinski plave boje, u gornjem delu, koja potiče od prostranog noćnog neba što žari nekom prigušenom, borealnom svetlošću iznutra i druga, dole niže, tamnijih tonova, od mračne mase drveća na koje pada projekcioni snop sa uvećanih slajdova. Izbleđeli portret na instalaciji Lori Novak (sasvim levo) predstavlja lice jednog od nestalih u logoru; reč je o autentičnoj fotografiji iz fundusa Njujorške biblioteke.

Lica preživelih i lice pokojnika, kao i ruke koje drže fotografiju bezimenog stradalnika iz konclogora načinjene su od iste neuhvatljive, paučinaste materije sećanja, sa nekom ogromnom distancom koja prevazilazi običan ljudski vek, iz udaljenosti koja se meri eonima; kad bi vreme bilo u stanju da se priseća sebe samog, to sećanje bi, na vizuelnom planu, po svoj prilici imalo onaj neuhvatljivi kvalitet koji je prisutan na fotografijama Lori Novak. Sećanje samog vremena moralo bi biti vezano za neki apriori predmet, za samo sebe, a predstavljanje tog predmeta bila bi njegova fenomenologija – u ovom slučaju, fenomenologija nestanka i uništenja. Tragajući za ličnim uspomnama, Lori Novak otkrila je jednostavnu istinu po kojoj kolektivno i nadindividualno uvek prethodi individualnom; čovek se rađa kao deo ljudske zajednice, a svi njegovi snovi, misli, težnje i uspomene predstavljaju samo otisak predmetne školjke sveta – što je i razumljivo, jer čovek ne pripada toliko sebi koliko svetu. Isto važi i za njegova sećanja. Kad je već reč o tome, još jedno važno saznanje (i opomena) koje dugujemo ovoj umetnici: hteli mi to ili ne, slično Buhenvald, i Srebrenica i Omarska ostaju naše najličnije uspomene kroz generacije koje tek dolaze.

KIKINDA

SUMRAK PAUKA

G. PERUNOVIĆ FIJAT

*„Kačim danju, kačim noću,
nosim, brate, koga hoću!
Ja sam pauk, ja sam vlast, mučim vas u slast!
Ja sam vaša savest, ja sam dežurno oko,
i zato – plaćaj, stoko. . .“*

(STIHOVI NEPOTPISANOG KIKINDSKOG PESNIKA)

Verovali ili ne! Kikindski pauk (onaj što odnosi kola sa parkinga) izgubio je sudski spor protiv čoveka kome je odneo kola! Aleksandar Korać, Kikindanin, tužio je pauka to jest preduzeće zaduženo za parking i okružni sud u Zrenjaninu je, postupajući po tužbi na presudu opštinskog suda, pauka osudio. Pauk se branio da Korać nije platio parking; Korać na sudu dokazao da je platio. Još je u presudi okružnog suda navedeno da je parking firma sprovodila diskriminaciju, jer je odneto vozilo – imalo bosanske tablice. Ova presuda je potvrdila navode brojnih Kikindana i posetilaca Kikinde, da su vozila sa tablicama koje nisu kikindske kažnjavana odmah, dok su vozila sa kikindskim tablicama kažnjavana samo ponekad, odnosno, *uglavnom*. Događaj je nekoliko dana u novembru bio takoreći udarna vest, što je i razumljivo, jer je u pitanju predsedan, da institucija jednom zaštiti i građanina. To nam se ne događa baš često, niti nam se događalo, niti smo nešto verovali da će nam se dogoditi, pa smo *slučaj pauk* naivno proglasili još malo pa planetarno značajnim za praksu zaštite ljudskih prava, postupanje institucija, građana kojima su prava povređena itd. Veoma važno za buđenje nade kod stanovništva koje je, ko manje, ko više, odavno sve svoje nade ostavilo, kao na ulazu u Danteov pakao. Međutim, posle samo nekoliko dana sumrak pauka pao je u potpuni zaborav i niko ga više nije ni pomenuo, jer su udarna mesta u medijima zauzele druge vesti: prvo, neplanirani raspust u školama i predškolskim ustanovama, zbog epidemije gripa, i, ubrzo zatim, smrt patrijarha Pavla. Raspust je prošao uz gundanje maturanata kojima će možda biti produžena školska godina, jer će propuštene časove, volens – nolens, morati da odrade, i roditelja predškolske dece, koji su morali da se snalaze kome da ostave svoje potomstvo na čuvanje dok su na poslu. Drugi događaj okupio je sve javne i privatne faktore (dobro, ne baš sve, samo veliku i glasnu većinu) u šoku i sa

reakcijama kakve nisu viđene, zapamćene i snimljene još od vremena kad je drug Tito umro.

Kikindske ustanove postupile su na način kakav bi donekle bio i očekivan s obzirom na porast klerikalizma u društvu, uz ponešto preterivanja: sednice u opštini, događaji u gradu, svi skupovi, svi seminari, a naročito oni koji s religijom veze nemaju, počinjali su minutom ćutanja. Osim u Kulturnom centru, nekada Domu omladine, gde je v. d. direktor Srđan V. Tešin, koji je izjavio da je Srbija sekularna država, pa su izložbe, radionice, književne večeri itd. počinjale uobičajenim pozdravljanjem posetilaca. Na ovo nije bilo komentara, barem ne javno, a prošaputane kritike ne moraju da se uzmu u obzir. Najtragikomičnija u celoj medijskoj unisonosti povodom sahrane patrijarha bila je

ona odredba državnog vrha kojom se poslodavci upućuju da zaposlenima daju slobodan dan, kako bi išli na sahranu, ili, ako već ne idu, barem da mogu da je gledaju na televizijskom programu. Pitanje je, kako bi poslodavac, eventualno, proverio da li je njegov radnik zaista išao u Beograd na sahranu, ili, da li je *za baš – baš* gledao prenos sahrane na televiziji? Srećom pa nikakvog proveravanja i nije bilo, jer kako proveriti da li je celokupno stanovništvo baš totalno otišlo u ofsajd? Obilaskom domaćinstava u vreme dok je prenos sahrane emitovan? Upadanjem u domove Kikindana i Kikindanki, da se vidi da li gledaju sahranu preko svog TV prijemnika? I ko bi upadao u domove i kontrolisao da li se program gleda, neka nova komunalno – crkvena policija? Bilo bi ludo, da gluposti i ludosti nismo imali baš previše, tako da odlično za pet znamo da su moguće. Ukratko, velika većina kikindske zaposlene populacije (naročito one u kancelarijama) sa najvećom radošću i prigodno *bolnotužnim* izrazima lica zbrisala je s posla tog 19. novembra, beše li, već ujutro, eventualno u podne, kad je bio krajnji rok za bežaniju. U Beograd u principu nisu išli – nikakvih dodatnih polazaka autobusa za Beograd nije bilo (voz nismo, samo željezničku stanicu) – a da li su baš gledali sahranu, nismo proveravali, jer nam zaista nije padalo na pamet. Zanimljivo je bilo posmatrati lica ljudi posle smrti patrijarha: svi su delovali kao *spremnici za snimanje*, odeveni u prikladne tamne boje, sa pripremljenim govorima koje su jedva čekali da održe, da bi se posle vidljivo razočarali što ih niko nije

ništa pitao, a što se sasvim lepo videlo po skupljenim ustima i grimasama krajnjeg nezadovoljstva. Nekima su se već *okice* caklile od prilike da se obračunaju sa svima koji zbog smrti bivšeg poglavara SPC nisu pokazali dovoljno žalosti. Kad je Dragana Dukić (26), novinarka i književnica (prva knjiga osvojila književnu nagradu "Đura Đukanov"), izjavila da nije u redu da se tih dana ukida program većine TV stanica, *jer nisu svi u žalosti*, čulo se mnogo glasova gneva i besa, munja i gromova zbog blasfemije. I to je protutnjalo brzo, jer ovde malo šta može da zadrži ljudsku pažnju, naročito kad zaredaju slave i svinjokolji, koji nekako *padaju* upravo u isto vreme, a izazivaju i iste efekte, u smislu opšte pripitosti populacije, naročito muške. U takvim uslovima, studenti i studentkinje novosadskog Filozofskog fakulteta na zadatku u Kikindi nisu imali baš previše profesionalnog izazova anketirajući stanovništvo na terenu.

"Kod nekih pitanja imam moguće odgovore: slažem se, delimično se slažem, ne slažem se i nemam stav! E, možeš li da veruješ, neki likovi na po dvadeset pitanja odgovaraju da *nemaju stav*! Došlo mi je da im kažem, pa, kako nemaš stav, šta si ti, ameba?! Da u životu jednom pročitaš novine, pogledaš TV program, već moraš formirati neki stav barem o nečemu! Ali, ne možemo da komentarišemo odgovore anketiranih, samo da ih zabeležimo" - vajkala se i *šizela* posle jedna od anketarki, naglasivši da su je, zauzvrat, neki drugi učesnici u anketi (vrlo različitih godina i nivoa formalnog obrazovanja) iznenadili proevropskim stavovima i duhovitim odgovorima. Nekako u isto vreme, grip, ili šta već, odnelo je i nekoliko života. Posle se pričalo da u pitanju uopšte nije bio grip, nego su umrli bili hronični bolesnici s neveselim prognozama, te da su umrli od bolesti od koje su se već lečili. . . Kad neko umre, sve su priče suviše. Mladi čovek koji je ubio Gorana Lepara (tekst "Tupa sila") osuđen je na dve godine zatvora u okružnom sudu u Zrenjaninu.

Politički, uslovno, život u Kikindi već neko vreme se odvija u nekoj vrsti bojazni koja je kulminirala međusobnim prozivanjem donedavnih najbližih saradnika, Save Dobranića, direktora novosadskog Dnevnik Holdinga, predsednika Opštinskog odbora DS, i Zorana Mileševića, vlasnika VK televizije, VK radija i kikindskog hotela "Narvik". Milešević je u nedeljniku "Kikindske" (glavni i odgovorni urednik Željko Bodrožić), u opširnom intervjuu, naslovljenom "Bivša vlast opasna, sadašnja smešna" ispričao kako je pomagao demokratama da dođu na vlast, kako je podržavao zapošljavanje kadrova koje su demokrate predložile iz svojih

redova i redova koalicionih partnera, i kako se razočarao u sadašnji saziv vlasti, u kome značajnu, još malo pa naslovnu, ulogu igraju i SPS kadrovi. Dobranić je uzvratilo Mileševiću predlogom da se kandiduje ispred grupe građana na sledećim izborima, da bi na taj način utvrdio koliko je uticajan i omiljen u Kikindi. Ništa strašnije od uobičajene čarke među saradnicima - koja je, uostalom, brzo zaglađena, "legla stvar" i svi se ućutali - ali, dobar deo Kikinde bio je nekoliko nedelja u takvom strahu od ovog sukoba, da je to prelazilo sve granice paranoje, kao da će nešto osobito strašno da se dogodi. Pominjani su lokalni izbori, SNS je zadovoljno oštrio kandže najavljujući proteste, a zaposleni u opštini, javnim preduzećima i institucijama sistema bili i bukivalno zanemeli od užasa, svi su se preplašili za svoja radna mesta, što je dobrim delom i razumljivo, jer ovoj dvojici o kojima je reč Kikindani i Kikindanke pripisuju ogromnu, upravo mitsku moć. Taj užasan strah od moćnih ljudi u svom mestu može da bude zanimljiv sociolozima, psiholozima i psihijatri-ma, za neko istraživanje, jednog dana, ali, vrlo neprijatno izgleda kad se svakodnevno gleda. U pozadini je, kako izgleda, ne neka principijelna nesaglasnost, nego ona stvar oko koje se sve vrti, reč od pet slova, poslednje je "c": hotel "Narvik" (vlasništvo Zorana Mileševića) duguje za grejanje ogroman, višemilionski iznos Javnom preduzeću "Toplana". Od "Toplane" dužnik traži otpis duga; "Toplana", u kojoj je od nedavno direktor demokrata, upravo zato što prošli direktor iz GI7+ nije hteo, il' nije smeo, da dugove otpiše, sve nešto okleva da postupi po zahtevu dužnika, jer u slučaju otpisa preduzeće ide pod led. To što dug nije otpisan, štaviše, možda će biti, o strahote, i naplaćen, razumljivo povređuje dužnika, koji je, prema sopstvenoj oceni i mnogo tuđih mišljenja, toliko učinio za demokrate. Da se podsetimo, sećanje je obično problem, kikindski bioskop, osnovan 1911. godine, ugašen je za vlasti radikala, jer radikalna vlast nije htela da mu pomogne povodom duga za grejanje. Dug uopšte nije bio velik, ali, direktorka bioskopa Slavica Tatomir (SDU) bila je zbog svojih sposobnosti i visoke školske sprema veoma nesimpatična radikalima, kao i nekim ranijim vlastima, uostalom, tako da bioskopu nije bilo pomoći. U slučaju hotela "Narvik" u pitanju su drastično veće pare, a gde su veće pare, tu se obično i teže reči potežu - sama svakodnevica uči nas ovoj jednostavnoj istini, u maloj prilično osiromašenoj opštini ili na državnom nivou. Kako će se aktuelni sukob na liniji demokrata i njihovih saradnika dalje razvijati u *lokalu*, sad ni najpijaniji analitičari - amateri u kikindskoj

opštini ne mogu da procene, a oni koji još nisu pijani piju bensedine strahujući od mogućeg ishoda. Ili će, možda, neko iz vrhova politike (reč "vrh" treba uzeti krajnje uslovno u ravnici oko Kikinde, gde je najviša kota brežuljak Kinda, visok čak *devet metara*) prekinuti prepirku, odlučnim potezima rešiti probleme i uputiti niže nivoe da se bave svojim radnim zadacima. Poznaajući Kikindu i prilike u njoj, tako nešto - neće biti. U međuvremenu, SNS ne prestaje da kritikuje svaki jedan potez lokalne vlasti, čak i one od kojih i sama ima koristi. Eko staza, rađena sredstvima donacije, od Mikronaselja do Livnice, namenjena pešačenju, trčanju i vožnji bicikla, dočekana je podrugljivim komentarima, da je sagrađena u najzagađenijem delu Kikinde, da je staza tu zapravo odavno postojala, da ulaganje nije moglo da staje toliko, itd. , i to je sve dobrim delom tačno, samo, kao i obično, u pozadini je nešto drugo.

-Galamom prikrivaju svoje propuste. Poludeli su (SNS, prim. aut.)zbog eko staze jer je u pitanju prva donacija za duge godine kod koje se vidi i koliko je novca stiglo i gde je utrošen. Za Blažičevog vremena, nijednoj donaciji nije se znalo kuda je otišla, gubio bi joj se svaki trag. A tu su i krivične prijave protiv Blažića (SRS predsednika SO Kikinda od 2004. do 2008. godine, od tada preletača u SNS, prim. aut.), ima ih sve više, i mogle bi da budu i procesuirane, to njih boli - kaže Gordana Bulatović (DS), zamenica predsenika SO Kikinda Ilije Vojinovića (DS).

A, bio je i protest! Od početka mandata sadašnjeg lokalnog saziva, SNS pretil protestima. I, na dan održavanja jedne od sednica SO Kikinda, 8. decembra, protest je zaista i održan. Zvečke, zastave, lupa, transparenti sa zahtevima za raspisivanje novih izbora. . . Koliko sam puta bila u tim kolo-nama, nekada, baš je neobično gledati sa strane i sa dovoljne udaljenosti neke sasvim druge političke opcije, sa zahtevima i namerama sasvim drugačijim . . . Najzad se pred opštinom okupilo - ako se izuzmu novinari, snimatelji, policija, penzioneri koji su išli u banke i svi koji su nekim poslom ulazili u zgradu opštine - oko osamdesetoro ljudi. Slaa-aabo, naročito s obzirom na najave u medijima, na DJ media kikindskom sajtu za politička izražavanja, i pre svega prave fame među stanovništvom, uz na hiljade letaka ubačenih u poštanske sandučiće Kikindana i Kikindanki. Ovamo vlada epidemija gripa, pa se, je li, ograničavaju javna okupljanja zbog moguće zaraze - a ovamo grupacija koja sebe naziva političkom strankom, po odvratno hladnom danu, izvodi svoje simpatizere i članove, na protest, gde je, zbog bliskog kontakta, sasvim moguće

prenošenje virusa. Uzgred, među učesnicima kolone prepoznala sam, bez velikog udubljanja, dvadesetak lokalnih likova koji potpisuju šta god treba za koju god treba stranku koja se ne stidi da ih primi i učestvuju na svakom mitingu, sami se nude, za svega 200 (i slovima: dve stotine) dinara, što se već uveliko zna, članove porodica lokalnih SNS prvaka (malo mesto, svi se poznajemo), dakle, tate, mame, bračne i vanbračne drugove i drugarice i ostalu svojtu i tazbinu, a lako je bilo *identifikovati* maloletne osobe (mlade i dobro obučene momke) koji su takođe zauzeli svoja mesta u koloni. Skup je trajao kratko (napisah već da je bilo hladno), razišao se brzo, bez incidenata i ikakvog efekta. Samo, ne treba se zavaravati: SNS raste u moćnu političku silu (zla), koristi i koristiće svaku priliku da dođe do željenog kolača vlasti, a uspeh u opštini Voždovac predstavlja već kao uspeh na nekim međunarodnim izborima, kad bi ih na takve izbore neko primio. Dobrim delom svoj rejting od navodno 33,3 odsto biračkog tela SNS duguje pričama koje sam širi među stanovništvom, nekad u formi pretnji, nekad u obećanjima "neće ova vlast još dugo, evo još malo, izdržite, mi preuzimamo". . . Ako smo blesavi, pustićemo ih. A kakve smo sve puštali da prođu. . . tja, bez komentara, možda malo samokritike. . . Radikali, zauzvrat, preko svih mogućih sredstava prenošenja informacija poručuju odlučno naprednjacima da su smešni, da su izdajnici ideje, lika i dela dr Vojislava Šešelja koji nedužan robuje u Hagu, srpstva vaskolikog, ljudske vrste itd., da se protest tako ne organizuje, da će oni, radikali, pojesti sadašnji saziv SNS u dva zalogaja, jer svih članova SNS nema ni koliko u jednom mesnom odboru radikala. Prepućavanje traje, ali, SNS, u saradnji sa grupom građana DSS, vrlo zanimljivo, nikad za nikad ne uzvraća na napade radikala, uvek svoju akciju usmerava prema demokratama, ligašima, Statutu Vojvodine, statusu Kosova, lokalnoj vlasti, napada, optužuje, ni slučajno ne odgovara na kritike. Na taj način neguje neku vrstu stava kakav se u načelu sviđa izvesnom delu biračkog tela, upravo onom delu koji je kroz ovdašnju istoriju uvek i zauvek glasao samo i jedino za snage koje se *tako ponašaju* - autistično na kritiku, podlo prema protivnicima, bahato i svirepo prema pobeđenima, uz mešanje u sve što ne znaju i suvereno odlučivanje baš o tome što ne znaju. Dovoljno je da neko od mlađanih lavova SNS (veoma elegantna crna odela, mora se priznati) iziđe pred novinare sa na smrt ozbiljnim licem i kaže, odlučnim glasom, bilo šta o Vojvodini, lokalnoj vlasti, ljudima iz drugih stranaka, apsolutno bilo šta, samo da sadrži

neku kritiku ili uvredu – pa da simpatizeri bukvalno padnu u trans od sreće. Āla im je rekao! Baš im je rekao! To, sine, tako se to radi! Još ako govornik u svom, božeoпрости, izlaganju upotrebi *zame-nu teze* – tu omiljenu stilsko – misaonu taktiku toliko dragu ovoj vrsti mozgova – birači vrište od sreće i šalju mnoge komentare podrške govorniku, biraju ga za najpopularniju ličnost u Kikindi, nema šta. Takvi birači i biračice, nažalost, glasali su /glasale za Miloševića, takvi /takve su doveli/dovele na čelo opštine dr Branislava Blažića, koji sad živi u Beogradu i odgovara na pedeset četiri krivične prijave, oteravši usput sve investitore uz opasku da “nam ti stranci i ne trebaju”. Kad neko pokuša da ih izvuče ispod kamenja gde se kriju, ne želeći da čuju za bilo kakve promene, očajni su u meri tolikoj da se mogu ozbiljno razboleti, kao da su preživeli nasilje. Vrlo ozbiljna kikindska SPS funkcionerka i uspešna privatna preduzetnica nije mogla da prežali pad svoje stranke s vlasti još 2000. godine, i, kakav paradoks, iako se SPS od tada odlično pozicionirao, i drži već pominjane vodeće pozicije u gradu – žena se i dalje ne snalazi, i dalje tuguje, još uvek je u dubokoj i teškoj depresiji osobe kojoj su potonule sve lađe. Svakom „drmanje“, u smislu promena koje zahtevaju i lični angažman, velika većina stanovništva, koliko god siromašna i u nevolji bila, doživljava kao čisto maltretiranje, i tako, uz vrlo malo izuzetaka, i reaguje na njega. Apeli lokalne vlasti za raspisivanje samodoprinosi koji bi važio za grad Kikindu – sva sela kikindske opštine već su raspisala svoje samodoprinos uz odličan odziv stanovništva svesnog šta novac od samodoprinosi znači za selo – nailaze na različite reakcije. Neki su u načelu protiv, smatrajući da je u pitanju još jedna obična otimačina, drugi pominju prednosti samodoprinosi, treći se sećaju nekih ranijih samodoprinosi od kojih se, nedavno, tamo polovinom osamdesetih, završavala kanalizacija u kikindskim predgrađima, a, interesantno, ta predgrađa kanalizaciju nemaju *ni danas*. Opštinski odbornici usvojili su odluku da otpočne izjašnjavanje građana o samodoprinosu; “za” treba da bude bar polovina od 17.000 ljudi, popisivači već kreću na teren, navodno će rezultati biti poznati ubrzo. Novost je da se u ovom samodoprinosu, osim kapitalnih ulaganja (u vodovod i *najzad* završetak kanalizacione mreže) predviđaju, po prvi put, i sredstva za kulturno – umetnička i ostala građanska društva, za sportske klubove i – zaista revolucionarno – za održavanje verskih objekata. Verski objekti u Kikindi bi u ovom deljenju dobili 2% od samodoprinosi, ali bi zato sportski klubovi dobili 14%, što je već ogorčilo

organizacije osoba s invaliditetom i kulturno – umetnička društva koja neguju tradiciju uglavnom u nemogućim uslovima. Kad pare stignu, naročito ako NIS Gaspromnjeft uputi novac od naftne rente u Kikindu, nezadovoljnih će bez sumnje biti manje. Naravno, sve je pod jednim velikim “ako”.

Kikinda se, dok godina izmiče, priprema za sezonu praznika kako zna. Ulice su već ukrašene onim svetlucavim stvarčicama nabavljenim još 2001. godine, kad je na vlasti bila DOS koalicija čiji su prvaci putovali malo i po okolnim zemljama, pa videli kako se gradovi ukrašavaju za Božić i Novu Godinu. Ukrasi nisu preterano maštoviti, a i viđamo ih već mnogo godina, da nam je to jedini problem, bilo bi dobro. Nego je problem mnogo ozbiljniji i *mnogo dugo* potrpan tokom nekoliko decenija: duboka, silna netrpeljivost ljudi prema svemu što je drugo i drugačije, a što se prilično nevešto maskiralo pričama o multikulturalnosti i ovdašnjoj gostoljubivosti i širokoj duši. Kancelarija za mlade SO Kikinda i Kulturni centar organizovali su 14. decembra tribinu “Nasilje ili demokratija” na kojoj su govorili prof. dr Mirko Đorđević, Marko Karadžić, državni sekretar u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, i Željko Bodrožić, glavni i odgovorni urednik “Kikindskih”, koliko da se okupimo i utvrdimo da nas ima još. Pomenuti su tom prilikom i kikindski slučajevi, naročito “Mantije jače od suda”, a Marko Karadžić sedeo je na istom mestu odakle se, ne tako davno, publici obratio i Radovan Karadžić prerušen u dr Dragana Dabića, alternativca koji leći sve, od karcinoma do hemoroida. Upravo na mestu gde je, nena-merno, počelo raskrinkavanje prerušenog Radovana Karadžića, govornici i publika počeli su da raskrinkavaju opštu klimu nezameranja i zaboravljanja zločina u društvu u kome lustracija nikad nije sprovedena.

I jedna anegdota iz Kikinde: predškolska ustanova dobila je novog direktora, Miloša Pejakova (LSV). Novi direktor utvrđuje da u vrtiću “Plavi čuperak” postoji lift, ali je taj lift već godinama zaključan, i ne koristi se, te da je potrebna popravka. Kad je Miroslav Francuski, ovlašćeni stručnjak za liftove u Kikindi i široj okolini, otvorio godinama zatarabljena vrata – ispostavilo se da u koridoru lifta uopšte nema! Samo rupa – bez mehanizma, bez kabine, bez kablova, bez ičega! Neko je blagovremeno odneo lift – izgleda, još u doba kad je objekat građen. Srećom, novi lift može da se nabavi, dosta povoljno. Mnogo toga, ove zime, ne izgleda povoljno. Može biti zbog same zime, kao takve. Ili zbog okolnosti u kojima živimo, *kao takvih*.

Ustani i hodaj!

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

Pre neki dan sam na ulici kojom prolazim svakog dana, pored raznih drugih bilborda i plakata koji su obeležje onoga što je u jednoj od svojih kolumni u Danasu Božidar Mandić s pravom nazvao „šareni kapitalizam“, pored plakata za Cecin novogodišnji koncert, uprkos tome što se protiv nje vodi „istražni postupak“, kao i protiv mnogih drugih, ali da ne širim ovu temu, pošto se odavno ne bavim dnevno-političkim temama – pre neki dan sam video i dva, da kažem, filozofska plakata, što je svakako prvi put u ovom „ratu plakatima“ u našem tranzitnom „šarenom“ kapitalizmu. Utoliko je ova pojava zanimljiva. Na jednom od ovih plakata nepoznati autor poručuje, ili podseća: „I Lenin je čitao Hegela!“, a na drugom: „Čitajte Badjua!“ Pojava ovih filozofskih plakata među drugim plakatima, svakako govori nešto i o položaju filozofije u savremenom medijskom dobu koje je posve nelogično i zbunjujuće, odnosno, u toj meri antifilozofsko da je, mislim, s pravom postala tema ovog „umesto eseja“ u ovom broju ovog političkog magazina, koji je na sreću ponovo počeo da izlazi.

Da pre svega kažem da su i sami filozofi odgovorni za svoj haotični i neugledni položaj u novom, medijskom dobu. Jer, bez obzira na to što je više nego jasno da u medijskom dobu vlada kaos a ne logika, filozofi i dalje pišu knjige čiji je naslov „Ontologija medija“, iako mediji, po prirodi nemaju nikakvu logiku, a još manje nekakvu ontologiju u školskom značenju ove reči, koja podrazumeva neku doktrinu o biću. Jer, mediji nemaju „biće“ u tradicionalnom značenju ovog filozofskog pojma.

O tome više nego jasno, piše u zanimljivom eseju ostarelii, savremeni francuski filozof Alan Badju, koji je eto, iznenadni junak onih plakata sa početka ovog teksta – u jednom eseju čiji je naslov provokativan i zanimljiv i glasi: „Želja i savremeni svet“ čiji je prevod objavljen u poslednjem broju časopisa „Zlatna greda“ kao „Filozofija i želja“, iako nije sasvim jasno zbog čega je ovaj naslov promenjen, koji izdaje Udruženje književnika Vojvodine u Novom Sadu.

Kao da sam, eto, poslušao poruku sa pomenutog plakata: „Čitajte Badjua!“, koja me je u prvi mah toliko iznenadila, iako ona, u stvari, govori o položaju filozofije u medijskom društvu, i to na veoma uverljiv način, kao što sam to već rekao.

Dakle, čitajte Badjua! – poručujem i ja u ovom broju ovog „umesto eseja“. To je, uostalom, i naslov pod kojim je ovaj esej upamćen u fascikli: „Tekstovi Nenada Dakovića“, odnosno, fajlu – kako se to kaže u kompjuterskom rečniku, jer na trenutak nisam mogao da se setim Badjuovog: „Ustani i hodaj!“, što je epilog njegovog eseja o savremenoj filozofiji. Tako je to.

Kako i zašto današnja filozofija, ili je možda bolje reći, filozof, prema Alanu Badjuu, treba, ili mora, da bi preživela da : „ustane i hoda!“ I da li će ona, ili on, to još uopšte moći? To je moje pitanje koje je tako post-filozofsko, a na koje me je podsetio Badjuovljev esej o filozofiji i savremenom svetu, odnosno o želji za samom filozofijom u svetu koji je po svemu antifilozofski. Na to misli Badju.

Jedan od savremenih nedovoljno sublimnih načina da se ova želja koja svakako, postoji zadovolji je i plakat i onaj poziv koji stoji na njemu. Hoću da kažem, da je filozofija u današnjem vremenu primorana da postoji i tako pristane na ovaj pomalo ponižavajući i nefilozofski „plakatski“, medijski način postojanja, koji je do nedavno bio potpuno nepoznat. Kud svi tu i filozofija i sami filozofi! I ako u ovom medijskom postojanju i nema neke logike, a još manje ontologije, pošto se medijske poruke smenjuju takvom brzinom da u tome nema nikakve logike i mišljenja, što je oduvek bio prirodni medijum filozofije same. Zato filozofa verovatno, i nema u medijima, niti je govor medija govor filozofije. Ili je reč o sasvim retkim kentaurima: filozofi – novinari, kakav je nekada bio urednik Rajnskih novina Kar Marks, i kakav sam i ja sam, i još neko licina drugih koji pišu za novine, ili govore u medijima. To je svakako paradoksalna pojava, budući da je mesto govora „mesto moći“, kako ga je s pravom nazvao Fuko.

Kako to Badju vidi položaj savremene filozofije, i to – kao što sam rekao – iznenađujuće jasno, ako se imaju u vidu neki drugi Badjuovi tekstovi, ili knjige, kao što je to, na primer, njegova „Metapolitika“, koja je potpuno neprozirna. Bar meni je bila.

Danas svi govore o „kraju filozofije“. To ima u vidu i Alan Badju. Međutim, ova „velika priča o kraju“ („Ja sam kraj i početak!“, napisao je Kafka), na primer, o „kraju slike“, „kraju istorije“, „kraju filozofije“, u osnovi je jedna moderna konvencija, pošto pre modernog doba „kraj“ ne postoji. Kao

ni ova poznata moderna priča ili narativ o „početku“ i „kraju“. Na izvestan način sam Badju se slaže sa Kafkom u epilogu eseja, koji se zaključuje ovim pozivom savremenom filozofu da „ustane i hoda!“ Ali, to je potrebno objasniti.

Svoje filozofsko istraživanje Badju započinje „pod zastavom poezije“, citirajući Remboa koji govori o „pobuni logike“, a zatim i Malarmea prema kome je, „sve mišljenje zasnovano na bacanju kocke“. Očigledno je njegovo nezadovoljstvo savremenim svetom i zato Badju poziva filozofiju na pobunu, što je možda i smisao onog poziva sa uličnog plakata na kome se poručuje: „Čitajte Badjua!“ To bi mogao biti ovaj Badjuov poziv na pobunu protiv sveta u kome nečasno živimo, kako na jednom mestu piše Badju.

Badju najpre, posle ovog poziva govori o savremenoj filozofiji, predhodno opisujući samu filozofiju kao „četrordimenzionalnu želju“. Ova „želja filozofije“, o kojoj piše Badju tako ima četiri dimenzije: pobunu, logiku, univerzalnost i rizik. Zato je to danas „filozofija pod zastavom poezije“.

Sadašnje stanje filozofije, u kojoj deluju: hermeneutički, analitički i postmoderni stil mišljenja koji formiraju „najiscrpniju moguću geografiju savremene filozofije“ određeno je zajedničkom temom, zajedničkom za savremenu filozofiju i ova tri njena „puta“: temom kraja, privođenja svršetku i ostvarenosti. Sa tri različita mesta savremeni filozof vidi isto, pri tome neću ulaziti u detalje i opisivati nijanse između ovih filozofskih pravaca ili škola – „ideja istine, koju nam je donela klasična filozofija, došla je do svoga kraja. Na njeno mesto moramo da postavimo ideju pluraliteta značenja. Ova opozicija, između klasičnog ideala istine i moderne teme polivalentnosti značenja, jeste, po mom mišljenju suštinska“, piše ovde Badju. „Mogli bismo reći, na shematičan ali ne i neprecizan način, da savremena filozofija zasniva prelaz od filozofije usmerene istinom ka filozofiji usmerenoj značenjem“. „Pitanje značenja zamenilo je, dakle, pitanje istine“. „Metafizika istine je postala nemoguća“. To je opšte mesto o kome uostalom, govore mnogi naši savremeni filozofi. Kao što je to i podsećanje da je jezik postao „velika istorijska transcendencija našeg vremena“, kako to formuliše Badju. A ako je jezik postao jedina naša transcendencija tada nije teško odgonetnuti zašto savremeni svet ne odgovara

na onu četvorodimenzionalnu želju same filozofije koja je, ustvari, njen potziv na: pobunu, logiku, univerzalnost i rizik.

Istina se ignoriše jer smo neposredno sučeni sa polivalentnošću značenja, tako da filozofija nikada neće „prihvatiti izazov koji joj je postavljen od strane sveta porobljenog novcem i informacijama“. „Ovakav je svet“, piše Badju, govoreći o nedostacima savremene filozofije, „anarhija manje-više uređenih, manje-više kodiranih protoka, unutar kojih se razmenjuju novac, proizvodi i slike. Ako filozofija smera da održi želju u takvom svetu (to je možda ključno mesto ovog eseja), mora da predloži načelo prekida. Mora biti u stanju da mišljenju predloži nešto što će moći da prekine beskrajnu vladavinu kruženja... I to, da postoji takva tačka prekida, da postoji bar jedna bezuslovna potreba, uslov je sine qua non postojanja filozofije. U odsustvu takve tačke sve što postoji je kruženje značenja, informacija, robe, novca i slika. Po mom mišljenju, ovaj bezuslovni zahtev ne može biti samo na propoziciji polivalentnosti značenja. Njemu je potrebna ili rekonstrukcija ili ponovno pojavljivanje kategorije istine“.

I to je Badjuovo pitanje. Zbog čega ga je potrebno čitati, kao što sugeriše anonimni autor plakata koji je povod ovog zapisa. Jer, kada se razmotre aksiomi savremene filozofije, postavlja se pitanje, koje za nas postavlja ostareli Badju: da li ova želja za filozofijom uopšte još može biti održana u svetu kao što je naš? Možemo li održati njene četiri dimenzije: pobunu, logiku, univerzalnost i rizik, naspram četiri savremene prepreke ili zida čije je ime opšte poznato: roba, komunikacija, tehnika i opsesija za sigurnošću. Sve ove „prepreke“ su vidovi savremenog „zatvorenog nihilizma“ i alogičnosti koja ugrožava ne samo istinu nego i smisao našeg postojanja, kao i samu „želju za filozofijom“, o kojoj je ovde pre svega reč. Jer je ova „želja“ možda osnova „nove doktrine subjekta“, o kojoj na kraju piše ovaj mislilac pobune, a ne samo „mislilac na pozornici“, kako bi rekao Peter Sloterdijk.

I da još pogledamo, pri kraju ovog eseja, kako Badju zamišlja ovaj novi subjekat filozofije, posle Platonovog čije je ime bilo Sokrat, Dekartovog „mislim“, Huserlovog, koji se „ipak ne kreće“ ili, recimo, Frojdovog koji je rekao: „Tamo gde je bilo Es, treba da

bude Ja"! Svi ovi projekti subjekta, koji treba da bude tačka prekida da bismo uopšte izašli iz ovog začaranog kruženja, novca, robe, informacija, slika... svi oni su poraženi. To je jasno i Alanu Badjuu pa ipak on i dalje insistira na subjektu a ne, recimo, u želji za filozofijom. Više je nego jasno zašto Badju to radi? Zato što je „želja“ iracionalna i nedokučiva, a „subjekat“? Subjekat, odnosno, njegova nova struktura treba da bude racionalna. Kako Badju rešava, ako ga uopšte rešava, ovaj problem, koji nas vraća u metafiziku i njenu „istinu“? Ili, u moderni normativizam takozvanog „Subjekta“?

Šta na kraju zaključuje Badju?

„Ono što od nas svet zahteva, dakle, je filozofija singularnosti, filozofija savremenog racionalizma i filozofija događaja. Ovo je već nekakav program... Ovo će nam omogućiti da predložimo novu doktrinu subjekta... Bićemo u stanju da kažemo šta to subjekat jeste, ali u pojmovima različitim od Dekartovih, Kantovih, ili Hegelovih. Ovaj će subjekat biti jedinstven, a ne univerzalan, zato će uvek biti događaj koji konstituiše subjekat kao istinu.“ Nije dovoljna ni dekonstrukcija metafizike i opovrgavanje racionalizma... „Filozofija je bolesna, možda i smrtno, ali siguran sam da joj svet (a ne Bog ili prorok) kaže: „Ustani hodaj“!

Naravno da Badju završava u normativizmu i metafizici, koja je uzgred, i nedosledna, jer odbacuje univerzalizam, a time i samu filozofiju. Zašto? Zato što umesto na želji, o kojoj govori postfilozof i koja je dovoljna, Badju ne može bez „subjekta“, kompromitovanog subjekta filozofije. Uostalom, logika „događaja“ nije i logika „subjekta“.

Zašto je postfilozof u pravu? Zato što je „Ustani i hodaj“! – želja a ne subjekat, za koga pledira Badju. Govoreći ozbiljno, a ja ne govorim „ozbiljno“ kada je o filozofiji reč, odnosno imam teškoću da govorim „ozbiljno“, ma šta to značilo, gotovo je sigurno da „nova teorija subjekta“ nije drugo nego određen, metafizički zahtev koji dolazi spolja u odnosu na „želju“ i njene četiri dimenzije. Reč je ponovo o dvojstvu između „pobune“ i „rizika“ koje dolaze iz „želje“ i „logike“ i „univerzalnosti“, koje zagovara ovaj „subjekat filozofije“. Subjekat, koji postoji normativno, iako su ove četiri dimenzije – dimenzije „želje“, koja je sve što „postoji“, ako postoji. Ali, to Badju ne kaže otvoreno.

Na poledini čestitke Brankici Stanković

PIŠE: IVAN MRĐEN

U osmoj anketi Nacionalnog magazina za normalnu komunikaciju Status za najboljeg novinara u 2009. godini izglasana je Brankica Stanković, autorka emisije „Insajder“. U godini na izmaku, osim pokušaja da raskrinka urbanističko – investitorsko – građevinsku mafiju u Beogradu, ili bar spregu ovdašnjih tajkuna sa političarima i institucijama što će im omogućiti da na atraktivnim lokacijama jeftino grade ono što će skupoprodati, kolegica sa Televizije B92 pokušala je da osvetli i kriminogenu strukturu navijačkih grupa, odnosno da likom i delom njihovih vođa objasni eskalaciju nasilja na tribinama sportskih borilišta, ali i daleko od njih sa istim predznakom „navijači“.

Efekat prvopomenutog serijala, mada nije reč o sportu, mora biti predmet ove analize, jer se pokazalo da je po sistemu „tresla se gora...“ samo odgođena realizacija nekih velikih projekata, kao što je „Grad na vodi“, po projektu jednog od vodećih svet-skih arhitekata Daniela Libeskinda i – što je još gore – poslata snažna poruka investitorima iz inostranstva da je ovde svaki ozbiljniji poduhvat „nemoguća misija“, jer nema tog zemljišta koje nije opterećeno tzv. imovinsko-pravnim odnosima i na koje već nije bacio oko neko od ljudi koji nam iz senke kroje sudbinu već pune dve decenije. „Pirova pobe-da“ nepristrasnog novinarstva i dogmatsko-populistički nastrojenih političara i institucija ogleda se u frazi koju slušamo već više od pola veka „bolje da se ništa ne radi, ali da sve bude pošteno“. To što je izmenama Generalnog urbanističkog plana Beograda određeno da Luka „Beograd“ (na čijem zemljištu bi trebalo da se realizuje Libeskindova fantazija) „mora“ da ostane na istom mestu do 2021. godine, ne predstavlja neku posebnu teškoću, jer će u tom periodu konačno biti razrešeni svi sporovi ovog preduzeća sa Gradom, urađena kompletna dokumentacija, pribavljene neophodne dozvole, pa čak i početi izgradnja pojedinih segmenata čitavog projekta. Neće se ništa bitnije dogoditi ni sa Tržnim centrom „Ušće“, niti sa firmom MPC i njenim „kontroverznom“ vlasnikom Petrom Matićem, još manje sa raznim objektima koje su na sličan način podigle razne firme sa zajedničkim imeniteljem „Delta“... što su, takođe, bile glavne priče tog „Insajderskog“ serijala. Jedina stvarna vajda biće u onome što je još pre toga

najavio i raznim gradskim odlukama već institucionalizovao gradonačelnik Beograda Dragan Đilas, a to je da će svi koji jeftino kupe neka preduzeća morati, u slučaju da žele da nešto grade na njihovom zemljištu, morati da plate visoku taksu na gradsko građevinsko zemljište.

Kad se ispod svega podvuče crta, ostaje utisak da je atraktivno spakovanim uglavnom poznatim činjenicama, obilatim korišćenjem televizijskih sredstava i grafičkog naglašavanja, sa veoma malo stvarnih insajdera koji bi ispričali nešto čime bi morali da se pozabave tužilaštva i sudovi, osim onih slučajeva koji su već pokrenuti, napravljeno nekoliko dobrih i zabavnih emisija, čiji stvarni društveni efekat je obrnuto proporcionalan galami i marketingu koji ih je pratio. Do toga je došlo prvenstveno zato što je "prozvana" kamarila jednostavno ignorisala čitavu priču i bez preteranog javnog saopštavanja i odbranaštva pustila da vreme učini svoje, sigurna u razrađene mehanizme i spremna da ono što mora da plati kasnije prikaže kao "društveno odgovorno korporacijsko ponašanje".

Kad je reč o drugom serijalu, posvećenom strukturi i delovanju navijačkih grupa, uz primenu istog novinarsko-tehnološkog postupka, još više su došle do izražaja sve tri činjenice opisane u vezi sa prethodnim poduhvatom: vešto pakovanje poznatih činjenica, odsustvo pravih insajdera i kucanje na otvorena vrata, pošto je u javnosti, posebno posle ubistva navijača Tuluza Brisa Tatona u centru Beograda ("samo zato što je Francuz"), stvorena atmosfera i izvršen snažan pritisak na sudstvo i tužilaštvo da se raskrinkaju vođe navijačkih grupa, obelodane njihovi dosijei i ubrzaju mnogobrojni procesi koji se vode protiv njih.

Upravo taj pritisak i pretnje zabranom delovanja tih grupa i odgovarajućim smeštanjem iza rešetaka svih koji pod navijačkim zastavama diluju drogu, bave se otmicama i iznudama, ugrožavaju živote i imovinu nedužnih ljudi učinili su nervoznim one koji su osetili da je prestao višegodišnji lovostaj na njih. Njih ne brine Brankica Stanković, ni Televizija B92, ni ne znam koliko emisija "Insajdera", ali strahuju od onoga što država može da učini samo ako bi poštovala sopstvene propise i što je, u krajnoj liniji, počela da radi još i pre emitovanja prvog od tri nastavka navijačkog "Insajdera". Međutim, kako niko ne bi razumeo uvredljiva skandiranja i pretnje nekoj tamo "Bosi" (Bosa Nenadić, predsednica Ustavnog suda Srbije, koja je izjavila da taj sud uveliko traži dokaze za zabranu navijačkih grupa), „Bobanu“ (Slobodan Homen, državni sekretar u Ministarstvu pravde, koji traži da se zabrana navijačkih grupa stavi u kontekst opšte borbe protiv kriminala, uz efikasno delovanje policije, tužilaštva i redovnih sudova), ili još jednom „Bobanu“ (republički javni

tužilac Slobodan Radovanović koji je podneo Ustavnom sudu Srbije predlog za zabranu rada i delovanja 14 ekstremnih podgrupa koje deluju kao navijačke grupe beogradskih klubova Partizan, Crvena zvezda i Rad) – priča je vraćena na „Brankicu“.

Naravno da niko razuman neće podceniti pretnje smrću i nasiljem svake vrste, ali je manevar nervoznih siledžija i onih koji ih slepo slušaju više nego jasan pokazatelj da je već sama najava ozbiljnijeg uplitanja države i društva (ako ono još postoji) u ovu priču uplašila i one koji su stajali iza svojih "najvernijih navijača", dakle same klubove i njihove uglavnom nelegitimne "gazde" i "upravljače". Njih ne boli ono što se pričalo u "Insajderu" (RTS je pre dve godine imao mnogo bolji i daleko ambicioznije napravljen serijal o navijačkim grupama, koji su realizovali Milan Popović, Nenad Zorić i Zoran Pavić, ali je to prošlo bez ozbiljnije reakcije, jer nije bilo odgovarajućeg delovanja države), njih brine gradonačelnik Đilas koji kaže da neće dozvoliti jezik mržnje i linča u objektima čiji je vlasnik Grad Beograd i gde svi građani glavnog grada plaćaju struju, toplu vodu i održavanje istim tim klubovima, njih brine Branko Radujko, direktor Telekom Srbije koji je najavio da će ta kompanija preispitati svoje učešće u finansiranju klubova koji se nisu ogradili od kriminogenog delovanja svojih navijačkih grupa, njih brine što su i neki drugi sponzori, posebno oni sa kapitalom iz inostranstva, rešili da privremeno zamrznju svoje delovanje u prozvanim klubovima...

A, onda se dogodi to da advokat Borivoje Borović u sudskom sporu protiv Uroša Mišića ("pravda za Uroša"), okrivljenog za pokušaj ubistva žandarma Nebojše Trajkovića na utakmici Crvena zvezda – Hajduk iz Kule, predloži sudu da zaustavi emitovanje "Insajdera" o navijačkim grupama, jer se tim emisijama navodno vrši pritisak na nezavisno sudstvo. Nema sumnje da je Borović znao da Televizija B92 ionako nema četvrti nastavak, ali je taj pucanj u sigurnu metu uknjižen kao veliki "plus" na konto onih koji veruju da će i ova halabuka proći i da će sve ostati po starom, odnosno da njihovo skandirane "mnogo smo jaki" važi i prema državi, i prema medijima.

Na to se, ne baš pametno, nadovezao i Duško Vujošević, koji je posle utakmice njegove ekipe sa FMP u okviru NLB (nekadašnje Jadranske lige), rekao: "Pozivati javno, a čak i pred stranim ambasadorima, da se isprazne hale zbog nekih događaja ne donosi dobro sportu, niti nama koji smo u njemu, jer se time tera ono malo sponzora koji su tu ostali. (...) Iz osude određenih stvari koje su se dešavale na tribinama ušlo se u jednu histeriju. Ja sam protiv toga da se bilo ko vređa, ali ne treba sada to da se pretvori u jednu rašomonsku filozofiju i raspirivanje najnižih strasti".

HELSINŠKE SVESKE

26. Ka izgradnji održivog kosovskog društva

27. multietnički identitet Vojvodine: Izazovi u 2007 - 2008

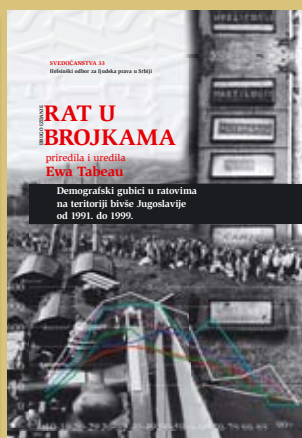

28. Sandžak: Identitet u procepu starog i novog

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

16. Laslo Vogel, Ispisivanje vremena, u međuvremenu
17. Srđa Popović, Poslednja instanca
18. Sonja Biserko, Srbija na orijentu
19. Živorad Kovačević, Srbija i svet: Između arogancije i poniznosti
20. Milošević vs. Jugoslavija
21. Izbeglice - Žrtve etničkog inženjeringa
22. Srebrenica - od poricanja do priznanja
23. Aleksandar Bošković, Etnologija svakodnevnog života
24. Dubrovnik: "Rat za mir"
25. Zoran Đinđić: Etika odgovornosti
26. Kovanje antijugoslovenske zavere I i II
27. Bosna i Hercegovina - jezgro velikosrpskog projekta
29. Fahri Musliu, Montirani procesi protiv kosovskih albanaca
30. Srđa Popović, Nedovršeni proces
31. Vukovarska tragedija 1991 I i II
32. Snaga lične odgovornosti
33. Rat u brojkama
34. Raskrinkavanje projekta Velika Srbija

OGLEDI

09. Momčilo Isić, Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka
10. Tomislav Ognjanović: Čaršija, Utrina ili Srbija
11. Ljiljana Vuletić (priredila): Ksenija Atanasijević: Etika feminizma
12. Olga Popović-Obradović: Kakva ili kolika država
13. Ivan Đurić: Vlast, opozicija, alternativa